

Třetí část

JAN

CIMBURA

Jindřich Šimon Baar

EKNIZKY.SK

Jan Cimbura

TŘETÍ ČÁST

JINDŘICH ŠIMON BAAR

eknizky.sk

Jan Cimbura by [Jindřich Šimon Baar](#) is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](#), except where otherwise noted.

Obsah

I.	1
II.	15
III.	23
IV.	33
V.	49
VI.	65
VII.	79
VIII.	93
IX.	105

I.

Od té chvíle, kdy Marjánka Cimbuřovic ve Kláskově chalupě položila na bílý javorový stůl bochník chleba, zavázaný v pěkně vyšívané, bílé loktuši – tenčici a kdy zatloukl Cimbura sám rukou do kouta nad stolem až pod samý strop skobu a pověsil na ni kříž s Kristem Pánem, od té chvíle přestalo se říkati v chalupě u „Klásků“ a dostala nové jméno u „Cimburů“. Na statku ožilo staré u „Piksů“. Nějaký čas to trvalo, než si lidé zvykli, mátlí se s počátku a přeříkali se. Zvláště děti nemohly pochopit, proč se najednou má říkat Cimbuřovic statku u „Piksů“. Děti jsou poslíčkové velkých.

„Dones to Cimbuřovicům,“ řekl starosta Hamák po dlouhém už čase nejmladšímu synkovi. — Kluk popadl lístek a jen se za ním zaprášilo.

„Tatíček vám posílají tuhle nějaké lejtstro,“ vyřizoval u Piksů a už se točil ve dveřích.

„Počkej, počkej,“ podržel ho mladý sedlák, rozbaluje papír.

„Vždyť jsem si to myslel,“ usmál se, „to musíš, Vojtěchu, k Cimburům, tady jsi u Piksů.“

Chlapec zčervenal jako růžička. Hanbil se. — Dobře věděl, kde strýc Cimbuřovic zůstávají, ale spletl se — zapomněl se nějak a tak po starém zvyku se sem rozběhl. Jako ptáček lehké pírkó do zobáčku, tak chytil

Hamákovice Vojtík znova do ručky podávaný list a rozletěl se s ním ze statku do chalupy.

U Cimburů hanbou, že to tak spletl, zapomněl ve dveřích i na křesťanské pozdravení – celý zmaten položil papírek na lavici a jako by mu hlava hořela, upaloval k domovu.

„Počkej, počkej,“ volala sice na něho i Cimburka, která byla sama doma, sháněla po kapse nějaký krejcar nebo mls, aby poslíčka odměnila, ale klouče už se držet nedalo.

„I běž si, divochu,“ v duchu se hospodyně vadila. Cípem zástěry opatrně, aby lístku nějak neublížila, jej se stolice zvedla, položila na stůl a zatížila kalendářem.

„Copak to asi bude?“ dráždila ji zvědavost od kamen, kde strojila jenom tak všední oběd – zakudlanou polévku nějakou a hnětanky. Dívala se na zažloutlý, složený papír – „něco od ouřadu asi,“ hádala v duchu „a dobrého jistě nic, obsílka nějaká nebo upomínka – ouřady kdy si na člověka vzpomenou – Pane Bože, pomoz,“ vraštila čelo Marjánka, „nejlíp to chytit a hodit do ‚vokeničky‘ – ať to uhoří – jenže tím by nic nespravila – přiletěl by jiný papír a ještě horší, s pokutou.“ A tak nechala papír pěkně na svém místě. Ponořila se do zcela jiných myšlenek. Vzpomínala, jak pěkně se jim tu na chalupě žije. Od té chvíle, co překročili práh téhle chalupy – častokrát si šeptne muž ‚konečně ve svém‘, až ji to někdy zamrzí – jako by mu někdy byla dala cítit, že u Píksů nehospoďaril na svém. Ale takoví jsou muži! Pavouci někdy, kteří předou síť svých zvláštních myšlenek i názorů. Cimbura ještě ze všech je pavouček jí nejmilejší. Jako by omládl, točí se a běhá celý den – a Martínka s Mariannou prohání. Trochu ho mrzí, že tu na chalupě nemůže koně chovat – ale zato hovězí dobytek mají, že se mu v Putimi žádný nevyrovná. A jak ten čas utíká! Usedla si při tom svém rozjímání na stoličku u plotny a počítala, jak dlouho tomu, co Vašíka jejího – hlavičku drahou, zem tlačí, co měl Jan svatbu a co se oni přistěhovali sem do Kláskova. „Jak ta léta utíkají!“ povzdychla si. Vtom zasyčelo na plotně jako v hadím hnízda, kotouče páry a štiplavý zápach

šířil se světnicí. Jako by uštknuta vyskočila Marjánka, holou rukou popadla kraj ač za ucho a rázem jej odstavila až na cihelný okraj plotny. „To mám z toho,“ plísnila se v duchu, „že si vaření nehledím a v myšlenkách se toulám po minulu. Ale pomoci si nemohla. Sotva dvě tři hnětanky v troubě obrátila, oheň v okeničce poopravila — už zase ji ty vzpomínky přilákaly ve svůj čarovný kruh. Nu, pěkně se jí život utvářil — musila přiznat — a jen Cimburovi mohla děkovat, že se jí ujal. Z močálu na sucho ji vyvedl u Píksů, děti po nebožtíkovi nejen vychoval — a živnost čistou — bez dluhů jim odevzdal. Jan — jaký je chlapík — jak hospodaří — dvakrát ve dvou letech už křtili mladí — a Frantík již také nejezdí u sládků u Skuhru v Písku, už nevozí v kočáru ani jemnostpána děkana, ani městské pány — ale tady v Putimi v hospodě „Na staré“ u Srnků šenkuje pivo. Přiřezal se a dobře přiřezal a Cimbura — hle — ještě chalupu koupil — Martínkovi jednou ji předá a Marianně věno vyplatí. „Jakého to mám jenom muže!“ zavelebila polohlasitě — „ach můj Bože, hnětanky!“ — vzpamatovala se náhle — to podezřelý praskot ji probudil. Rychle otevřela troubu a už viděla, že je zle — dým se valil proti ní, vytahuje placičky skoro upálené na uhel. Litovala toho božího daru a skoro plačíc se tázala — „co se to dnes se mnou děje — jsem celá nesvá — a to všechno to psaní,“ vylévala si zlost a nevraživým, zlostným pohledem zavadila zas o ně. Leželo tam na stole neviňoučké, bělavé, jakoby usměvavé. „Že tě spálím!“ přiskočila k němu Marjánka a už sahala po něm, když ozvaly se venku na zápraží kroky a veselé hlasy. To Cimbura se synem i dcerou vraceli se z louky. Venku byla „rozbříšť“, mrazy povolily, sníh tál, „jarní voda“ se čekala a proto stoky na lukách musily býti v pořádku. Bylo slyšet, jak venku na zápraží odkládají rýče, motyky a lopatu, Martin jak volá na dvůr „puta, puta, putputput,“ — jenom hospodář vyzul dřevěnky, vcházeje v punčochách do světnice.

„Pán Bůh tě pozdrav, muži. Že už přece jdete,“ vítala ho celá uzardělá žena.

„Dejž to Pán Bůh. Stalo se něco? Kamna ti kouří asi, vymetu je.“

„Nevymetej – nekouří – ale já hnětanky peču a spálila jsem je a to jen pro to psaní tam, co na tebe na stole čeká.“

Cimbura podíval se na stůl a optal se, dřív než se ho dotkl:

„Kdo je sem přinesl a od koho je?“ „Vojtíšek Hamáků s ním přiletěl, ale než jsem se optat mohla, kdo je posílá, kluk – pudivítr utekl, takže ani od cesty nic jsem mu dát nemohla.“

„Tak je to od starosty a podíváme se hned, co v něm,“ a sáhl po lístku. – Chvilí do něho hleděl a pak řekl ženě: „To je zlé psaní. Ani jsem si nevzpomněl, ale na mne vzpomněli si páni – posílají los pro našeho Martina – vytáhli ho k odvodu. – Bude jistě vojákem.“

„Co povídáš? – Já myslila až za rok, že bude rekrutem.“

„Povídám, co tu stojí černé na bílém,“ – více slova nepromluvil a vyšel ven.

A přišlo jaro do Putimě. Lidé i stromy dávají se k jaru stříhat a holit – jenom že lidé chodí k holiči, ale ke stromům chodí holičové sami – řežou a lámou jim uschlé větve a stříhají koruny. Jaro je! Cítí je lidé i zvířata i stromy. Lidé kupují si nové šaty, zvířata línají a stromy také si vybraly a objednaly nové, zelené, květy poseté roucho.

Do té radostné doby kladou vojenští páni tak smutnou událost, jako odvod k vojsku. Ve Vodňanech, Mirovicích, Březnici, Blatné, Strakonících, Volyni, Horažďovicích, Sušici, ba až v Hartmanicích, Kašperských horách, Plánici, Klatovech, Nýrsku a ovšem také a hlavně v Písku odvádějí synky k regimentu. Boty uherky na nohách a klobouček s tím nešťastným losem za pentlí šel letos i Cimburovic Martin časně ráno za muzikou mezi rekruty. Matce nedalo, aby se k polednímu nerozběhla do Písku.

„Tu máš klobouk,“ volal na ni starosta Hamák hned na růžku, „Martin si koupil modrou čepici s růžičkou,“ a podával jí černý klobouček.

„Odvedli ho?“ vykřikla matka a nohy se pod ní zachvěly leknutím.

„A snad jsi nemyslila, že ho pustí?“

„Kde je? Kde je?“ ptala se nedočkavě.

„Kde by byl, v kasárnách je, k večeru ti ho přivedem.“

A přivedli Martina, přivedli. S pláčem vítala ho matka, s úsměvem vítal ho otec. „Musí to být — tak nač se kormoutit. Tři léta utekou jako tři dny — svět a lidi poznáš, pořádku zvykneš, poslouchat i poroučet se naučíš.“

„Zkaziš-li se, ani domů nechoď a k nám se nehlas,“ tak loučil se potom po sv. Václavu Cimburu se svým vlastním synem na náměstí v Písku před kasárnami.

Martin narukoval. V chalupě po něm tesknili. Sesedli se ještě úžeji, jako by se k sobě přivinuli — otec s matkou a dcerou Mariannou — a nízká došková chalupa, jako slepice na kuřatech, sedíc při zemi přikrývala je. — Všichni vzpomínali na něho i Jan i Frantík, když „na hrátky“ přišli se ženami i dětmi k Cimburům buď v neděli odpoledne po požeňování anebo v dlouhých zimních večerech. A zvláště teď, kdy se znovu počaly trousit pověsti o hrozící válce. Všude bylo toho plno i v novinách i v kalendářích. Po poutích a výročních trzích chodili ‚zpěváčkové‘ a na ohromných obrazech křiklavé malovaných ukazovali žasnoucím divákům ukrutnosti, jež páše ohavný Turek na bratrech Slovanech, na křesťanech na dalekém jihu, na Balkáně.

Lehce vznětlivá krev mladíků se bouřila, pěsti zatínali mužové a ženy s pláčem se odvracely, když slyšely tu dojemnou píseň:

„Kdo jsi křesťan pravý,
slyš, co Turek dravý
na křesťanech páše,
vraždí bratry naše.“

Píseň do podrobnosti uváděla, jak „psi janičáři nože rozpalují a těhotným ženám život rozparují“ — jakých ohavností dopouštějí se na mužích — jak jim uřezávají uši i nosy a takto zohavené, srubané hlavy jak na „hanžárech nosí“, jak na koly je naráží, jazyky z úst rvou, jak ani dítek malých a nemluvných neušetří; ale nejvíce pobuřovalo, „jak nevinnou pannu zavlekou do stanu, jak jí prsy utínají, až ji utýrají“ — — —

„Krev potokem teče,
uchopte se meče,
o, věrní křesťané,
ať už to přestane – “

přímým vyzváním končila píseň — jež se prodávala i s notou a obrázkem po dvou krejcarech. Šla na dračku, vykonávajíc znamenitě své poslání — připravit náladu pro válku, ke které se schylovalo. „A že to náš císař trpí,“ — „ať se spojí s Ruskem a vyžene Turka do Asie někam,“ nedočkavě, z důvodů náboženských i vlasteneckých žádalo veřejné mínění. Dočkalo se.

Roku 1877 vzplanula válka rusko-turecká. — Car Alexandr II. tasil meč za svobodu slovanských národů — Rusové překročili Dunaj — potom Balkán—dobyli po krvavých bojích průsmyk Šipku a konečně i pevnost Plevno. — „Plevno padlo — sláva Rusům,“ ozývalo se po Čechách. Města i vesnice na oslavu pořádala slavnosti, průvody, illuminace — ba i mše sv. v mnohých kostelích sloužili. Zase se zpívalo po trzích a poutích:

„Osman paša u Plevna
dostal ránu do stehna
a že nechtěl pevnost dát,
stříhali mu na kabát.“

V každé vesnici měli aspoň pět psů, kterým říkali „Osman“ nebo „Turek“ aneb „Sultán“. Ale ku podivu — vláda naše se neradovala, četníci stíhali pořadatele slavností, oslavy zakazovali — ruské sympatie dusili. „Co to? Proč a zač?“ ptal se prostý rozum Cimburův i jiných. Necháпали, že rakouská diplomacie žárlí na úspěchy ruské, nestarali se ani teď o zahraniční politiku, nic jim nebylo do evropských mocností, které se obávaly síly Ruska, kdyby se zmocnilo Cařihradu — a proto je zastavily ve vítězném pochodu, donucující uzavřít mír.

Nespokojenost, ba přímo trpká rozhořčenost ozývala se všude, až konečně vzešlo všem světlo.

„Maširujujeme do Chorvatska,“ – psal z vojny stručně Martin, ale za to srdečně, až dojemně se s nimi se všemi loučil.

„Mí zlatí rodičové, nevím, shledám-li se na tomto světě ještě s Vámi a Vy se mnou a tak Vám za všecko ruce i nohy líbám a nastokrát. Zaplať Pán Bůh říkám. Půjdemě ještě k zpovědi a přijímání, tak Vás srdečně prosím, abyste mi odpustili všecko. Víím, že jsem Vás někdy neposlechl, někdy zlobil, někdy zarmoutil i sestru Verunku s Mariannou, prosím Jana i Francka, všichni mi odpusťte všecko, v čem jsem od svého narození proti Vám se prohřešil, a za mne se pomodlete. Tuze často se mi o Vás všechněch a o celé Putimi zdává, a protože nevím, vrátím-li se tam, tak je všecky v Putimi, strýčka Hamáka, Černocho, Roučka a všechny ostatní i všecky chlapce a děvčata ode mne naposled pozdravujte.“

Hlas zatřásl se Cimburovi a s bídou dočetl, že Martin zůstává vždy a všude až do hrobu tmavého jejich věrný a vděčný syn. Pak už zprávy naplňovaly noviny, ze Rakousko obsadí Bosnu a Hercegovinu. Celý třináctý armádní sbor pod generálem Filipovičem stál soustředěn a k pochodu připraven na řece Sávě. Dvě neděle před poutí dovedli se v Putimi u Cimburů, že jejich Martin s vojskem překročil Sávu a „táhne na Turka – Hadži Loju.“

„Bude to u nás smutná pouť,“ naříkala Marjánka, „možná, že nám syna zastřelí,“ a všecky hrůzy turecké, jak je v písni slyšela i na obrázcích viděla, vybavily se jí v ustrašené mysli.

„Ženo malověrná,“ káral ji Cimbura, – „stál jsem v ohni já, stáli v něm i Jan s Frantíkem. Bůh nás chránil – Boha vzývej a předčasně nenaříkej.“

„Vždyť to ani žádná pořádná vojna není,“ – těšil matku rozvážný Jan. „To není Prusák – hrst povstalců stojí proti nám – za nějaký týden se vzdají a bude pokoj.“

Ostatně velkým a dlouhým nářkům a útěchám ani valně čas nepřál. Žně přišly do proudu. Obilí v tom roce stálo krásné, husté a jako háj

vzrostlé. I kulatiny – hrách a čočky – se povedly, jak náleží, a Cimbura, tělem duší sedlák, zvláště vášnivě rád sekal obilí. Kosa je strašný nástroj selský. V ruce Cimburově na kosiště ocelovým okem – kosířem – připevněna stávala se dvojnásobně hroznou. „Cimburovu kosu“ znali v Putimi a snad v celém kraji. Byla podívaná na Cimburu, když si o výročním trhu v úterý před Božím Tělem anebo až o sv. Maří Magdaleně v Písku kosu vybíral. Půl sáhu délky nejmíň musila měřiti, pěkně zahnutá a pružná, zvonit musila jako stříbrná a sekla-li do hřebu, musila zranit hřeb a neporanit se sama – tak tvrdou chtíval. Potom si hledal Cimbura k ní brousek – „ne drsný, ne hladký – ne měkký, ne tvrdý – pravý hořický“. Od „Stachů – světáků“ opatřil si nejen dřevěnky a vidle, nejenom hrábě a násady, ale i kosiště hrabíci opatřené a jeho ‚Stach‘, co měl doma na královských Staších schovanou míru Cimburovy nohy, z nejlepší břízy vystrouhl kosiště lehké, pružné, ale silné – kdokoli po něm na vozík sáhl, na každého volal: „Todle je na zakázku – toť kosiště Cimburovo z Putimě,“ každý si je sice prohlédl, ale pak je uctivě stranou odložil.

Konečně Cimbura nasadil si kosu, narazil ji kladivem, zkusil, nehýbe-li se a vyšel za ranního jitra – nejraději v pondělí – k žitnému poli. – Ranní větérek čechrál mu dlouhé vlasy – zralé, těžké, ohnuté klasy šustily, jako by se před ním strachy chvěly. – Cimbura obnažil hlavu, klekl si na kraji pole do zelené trávy na orosenou zem, kosu položil si na rameno, objal ji sepjatýma rukama a pomodlil se. Křížem se naposled požehnal – „s Pánem Bohem a naspoř nám Pán Bůh“ řekl a žeň počala. Sekl po prvé, po druhé, vždy hlubší záběr kosa, vždy širší řad.

Jako živý had syčí a klouzá bílá kosa obilím, strnisko roste za Cimburou, jako by je přistříhal a obilí se klade k zemi tiše, odevzdaně... Po každém seknutí Cimbura o celé svoje šlapadlo pokročil a jeho nohy zůstávají po sobě v poli dvě čáry – přímé – rovnoběžné, jako bys pravítkem naměřil a nakreslil.

Takový je Cimbura sekáč. Nejen, že ho nikdo nepředstihne, ale nikdo se mu nevyrovná, nikdo za ním nestačí. Proto neseče v řadě s ostatními,

ale sám si proseká a odměří díl a na zabraném kuse hýří pak jeho strašná kosa...

První den žní nachýlil se k západu. Spokojen vracel se Cimbura večer domů. Na rameně nesl si kosu — jako prapor z bitvy kdyby odnášel.

„Vi—áááp—no. — Vi—áááp—no, znělo mu vstříc táhlé volání ze vsi.

„Vápeník!“ pomyslí si Cimbura. „To jako by se s nimi v Čachrově pytel roztrhl, toť už druhý v týdnu.“

„Vi—áááp—no. Vi—áááp—no.“

„A nějaký nový, ani kloudně volat neumí,“ naslouchal Cimbura, lituje ho v duchu. Od neznámého člověka kdopak koupí? Nač se chytat nového, když starý neublížil. A pozdě, až po všech, jede ten nešťastný člověk.

„Vi—áááp—no. Vi—áááp—no,“ jakoby úpěnlivě znělo volání do podvečerního ruchu, který šuměl vesnicí. Cimbura došel domova, o milého vápeníka se víc nestaraje.

Sám teď s dcerou Mariannou poklízal dobytek, vážil vodu, řezal řezanku a chystal stelivo.

Tak tak že byl s úklidem ve stáji hotov — jako náhlý vítr — ‚prašivec‘ na silnici přihnal se k Cimburovi Jan. Neslýchaná věc! — ve žních, aby šel Jan jen ‚na hrátky‘ — a proto všichni se ho u Cimburů lekli.

„Copak se vám stalo,“ — vyběhla mu naproti matka.

„Hle, Jan, to se něco přihodilo,“ pomyslí si Cimbura a vykročil do stodoly proti němu. I Marianna vyklouzla ulekaně z chléva, když zaslechla Janův hlas při pozdravu.

„I nám nic,“ těšil je mladý sedlák — „ale ten cizí vápeník, co tu před chvílí jezdil, zastavil před námi, vešel ke mně a říká: sedláku, prosím vás, kůň se mi rozstнал a nemohu dále.“

„A co jsi mu řekl?“ vpadl nedočkavě otec.

„Co jiného, než otevřel jsem vrata dokořán a pozval jsem ho: zajedte na dvůr — mám vejražní stání v maštali. Vezměte za vděk!“

„Dobře,“ oddychl si Cimbura, „neboť všeho lze si vzít s sebou na cestu, jen noclehu ne.“

„S vozem zajeli jsme pod kůlnu, koně odvedli jsme do stáje a vápeník sedí u nás a naříká o koně. Tatínku, prosím vás, pojdte se podívat, co koni je a poradit, čím mu pomoci.“

„Hned, chlapče, hned,“ a už si oblékal kazajku. Cestou se vyptával, cože kůň? Žere? Pije? Kašle?

„Nic, tatínku. Srst jenom ježí a smuten, hlavu k nohám spuštěnou, u plného žlabu stojí, ovsu se netkne, sotva na nohou se drží a každé chvíle myslíš, že už se svalí. A je to šiml,“ po chvíli dodal ještě Jan. Věděl, že tatínek má v obzvláštní lásce „šimly“.

„Tak šiml – hm – to mívají vápeníci obyčejně, aby nebylo znát na koni prach – jsou lenoši mezi nimi, kartáč jim nevoní.“

Na českém jihu ve starých statcích dosud mívají u konírny „vojanské stání“. Než byly postaveny stálé jízdecké kasárny, bývali tu dragouni, huláni, husaři i kyrysníci rozloženi na zimních kvartýrech a v Putimi dosud rok jako rok o manévrech mívají „na kvartýru“ nejen vojáka, ale i koně. Sem rovnou zaměřil Cimbura. Sluníčko zapadlo a otevřenými dveřmi i okénkem padaly sem mdlé, chladné už, jeho poslední paprsky.

Cimbura spatřil starého, sedřeného, špatně živeného a hleděného koně. Zlost a lítost současně vstoupily mu do srdce. Zlost platila jen vápeníku, lítost patřila koni. Ten tu stál netečně, oči přivřené, nohy pokleslé, hlavu svěšenou, a tak tu stál i jeho majitel, starý, scvrklý, na kost a kůži vyschlý vápeník. Cimbura obrátil se k němu – ostrou výčitku měl už na jazyku; ale jak spatřil tu smutnou, vrásčitou tvář, jak pohleděl do těch bojácných, plachých očí, spolkl výčitku, ulehla v něm zlost a lítost přenesla se i na toho starce zde.

„Odstrojíme koně – ulehčí se mu,“ navrhl Cimbura a hned s Janem k němu přistoupili a chápali se chatrného postroje.

„Hle, je to hřebec,“ podotkl Jan, stahuje mu podocasník.

„Ano, hřebeček je,“ kýval vápeník, „ale dobrý jako dítě, kuřeti neublíží, bát se ho nemusíte.“

„Kdo by se ho bál!“ uražen nakvašeně odpovídal mladý sedlák, „není

mu do žertu – hnout se nemůže.“ Ale Cimbura mlčel, jako hrob mlčel a ruce rozpínající podpětku a pohřbetník znatelně se chvěly. Konečně řemen z přezky vytáhl, řemení i s postraňky po koni ke krku k chomoutu shrnul a na jeho vychrtlý hřbet se podíval.

V srsti černala se povědomá mu skvrna. Mezi tisíci by ji Cimbura poznal, jediné jedno zvíře ji mělo – a to byl jeho milovaný, nezapomenutelný kůň – Běláček. Ke hlavě skočil Cimbura a odklopil mu přimhouřené víčko. Mrtvé, bílé oko, vyhaslé, vyloupenuté objevilo se v nečistém důlku.

„Běláčku můj, mé zvíře zlaté, jak se to spolu shledáváme,“ náhle hlasitě, prudce zaplakal Cimbura, padl koni na krk a hlavu zabořil do dlouhé jeho hřívy.

Jako zkamenělý stál Jan s chomoutem v ruce, jako sloup stál vápeník, také kůň ani se nepohnul, tupě, bez hnutí stál, pouze s nohy na nohu přešlápl.

V tom hrozném, zoufalém tichu první ozval se opět sám Cimbura. Odtrhl se od koně a přistoupil k vápeníkovi.

„Příteli, povězte, kde a jak jste k tomu koni přišel? Tu v té stáji se ten kůň narodil, tu vyrostl a tu já ho odchoval,“ a slzy jako bohatý hrách veliké padaly mu z očí.

„Po vojně s Prajzy, před dvanácti lety, ve Švihově na trhu od koňáře za šest desítek jsem ho dostal. Měl mnoho koní, všechny vojanské a vybrakované – tu ten měl a má bičem vyseknuté oko. A že pravdu mluvím, tu vidíte vypálený vojenský cejch,“ a ukázal rukou koni na stehno, kde se rýsovalo vyžehnuté velké písmeno „M“.

„Marengo říkali mu na vojně,“ vzpomněl si sám Jan.

Ale Cimbura neslyšel. Kroutil už věchet z ovesné slámy a stručně poručil: „Dones putýnku vody.“ Namočil věchet a počal třít Běláčka. Nohy mu třel, záda i plece. „Bídně, ach bídně tě krmili,“ naříkal, když ucítil pod rukou vystouplá žebra.

„Nemějte za zlé, pantáto,“ uznal za dobré omluviti se vápeník. „Bída

je zlý host, dokud jsem měl já, měl i kůň, trpím já, musí trpět i kůň, cítil jsem, že to s ním jde s kopce; ale přece na cestu jsem se vydal. Písecko není můj kraj, dál na Tábořsko jezdíváme, ale volky nevolky musili jsme se vrátit k domovu a brát vesnice na zdař Bůh, jak na cestě leží, abychom hladem nezašli. „Alespoň týden to vydrž,“ prosil jsem šimla, před chvílí ještě prosil než jste přišli,“ naříkal vápeník zlomeným hlasem.

Srst lezla Běláčkovi s těla, špinavá voda tekla s něho a Cimbura s Janem drhli ho dál. Kůň držel a zdálo se, jako by ze své tupé lhostejnosti se probíral, i hlavu zvedl a obroku okusil, ale bez chuti, mdle, jako by síly v čelistech neměl na oves tvrdý jako broky.

„Dost,“ řekl konečně Cimbura, když už kůže milého zvířete byla čistou, růžovou, a přinesl houně a balil do nich starého hřebce. „Vydrží-li do rána, vojenského zvěrolékaře z Písku k němu přivedu — a teď ho nechme na pokoji.“

Všichni poslechli a v tichu se rozešli. Ale ještě toho večera roznesla se vesnicí podivuhodná zpráva, že se do vsi vrátil Běláček, Cimburovic Běláček, ten, co nesl do ohně u Střezetec v roce šestašedesátém Windišgráce. Sedláci trousili se k Piksům a nedali pokoje ani vápeníkovi, ani Janovi, ba ani chudáku koni — a tomu nejméně.

Ustrašený stařec znovu a znovu musil vyprávěti, jak ke koni přišel, Jan znovu otvírati laťové dveře a voditi hosty k Běláčkovi. Každý, kdo spatřil ty trosky koně, zachvěl se lítostí. — Nejvíce Frantík, jenž sem přiběhl z hospody od Srnků, kde od hostů slyšel, jaká vzácná návštěva k Piksům zavítala. — Běláček že se vrátil... Přišli všichni, které jako děti kůň, když býval ještě hříbětem, po pastvě nosíval, přišli i vy sloužil i vojáci Kavalír a Václav Sekyra, ten, který za Běláčkem projel na svém valachu šikem pruských dragounů, kyrysníků i husarů — přišli přivítat Běláčka i staří sedláci i kovář se sedlářem a pastýřem. K vůli hostu — konec postu. Modré s nebe byli by mu snesli, jen kdyby Běláček chtěl. Nabízeli mu pící syrovou i suchou. Křehký jetýlek i výborné seno.

„Jez, Běláčku, to je seno z Jírovky, vždycky ti chutnávalo,“ domlouvali

koni, tohle vyrostlo ,na utopené', čichni si aspoň, jak voní, a chuť se ti sama dostaví," — „hic, Běláčku, seno s Postřihačky, ve dvou dnech sušené, ani jednou za kosou nezmoklo, drobné, jen se trolí," tak prosili starce-koně jako malé dítě, mazlili se s ním, domlouvali mu, laskominy dělali, pochoutky a mlsnoty snášeli a vychvalovali...

Ale hřebec stál s očima zapadlýma, pod houněmi zdvihal se jicho ostrý hřbet a vysedlé kyčle — chvílemi se zachvěl a chraptivě vzdychl.

„Mele z posledního," první vynesl nad ním ortel pan otec Rouček a ukázal na nohy. Ty jako by tuhnout počaly, natahovaly se, ocas od těla odstával, pysky se odchlipovaly, jazyk z dásní vypadl a Běláček najednou, jakoby střelen, skácel se k zemi na slámu. Temná rána, jakoby balvan se zřítil, zaduněla chlěvem. Poplašený dobytek trhal se na řetězích, teskně bučel a koně bázlivě a bojácně řehtající hleděli sem přes ohrady svých stání. V němém tichu stáli sedláci a jen starý vápeník zaplakal a hlasitě zanaříkal: „Jak se teď dostanu s vozem domů?"

Ta otázka jako by řeč všechněm vrátila. — „Buďte bez starosti," horlivě ho hned ujišťovali, „vápno si rozeberem, zaplatíme a s prázdným vozem domů vás dopravíme, jsou sice žně, ale čtyřma, budete-li chtít, od nás pojedete, abyste na Putim nezapomněl."

„Skočte pro Cimburu," ozval se hlas.

„Spát ho nechť, nevolejte ho, lítost mu uspořte," překřikovaly ho hned hlasy jiné.

„Kam ho odklidíme?"

„Ras má na něho právo."

„Rasu ho nevydáme," prohlásil stručně, ale rozhodně hospodář. „U nás pod jabloní v sadě leží jeho máma — klisna Divoká, co ji tatínkovi daroval nebožtík Kovanda z Hradiště, vedle ní ať leží i Běláček."

„Budou s tím opletačky, komise ho bude chtít vidět."

„Beru to na sebe," prohlásil starosta, „podej rýč a motyky."

Než zašel k ránu měsíček, černá země skryla slavného hřebce, který podivnou náhodou přišel domů zemřít. Drnem znovu zarovnali jeho hrob, s

14 Jan Cimburá

jabloně, ten rok plody obalené, padala rosa jako slzy, skrápějíc osmahlé šíje
tiše se rozcházejících sedláků — — —

II.

„Co to zvoní? To že putimský zvon?“ zastavil se na návsi Cimbura, zdvihl hlavu a poslouchal, zdálo se mu, že je puklý, nakřáplý, a chvílemi zas, že zní dutě, jako by z pouhého železa byl... To se vracel od Píksů ze statku. — Před svítáním tam běžel, náruč vřesu nesl, aby vřesem Běláčka znovu vydrbal, ale přišel, když už sousedé skládali pod kůlnou hromádku vápna, vypláceli vápeníkovi peníze a Janův čeledín zapřahal koně-licháka, aby prázdný vůz s vápeníkem dopravil do Čachrova.

„Do tří dnů tě čekám nazpět, cestu zpáteční si pamatuj, kůň dobře nese, zpět pojeděš na něm,“ promluvil hospodář a vůz se rozhrčel.

Cimbura v přítmí se přikrčil, beze slova vytratil se zpět na náves a zamířil k domovu.

„Tak už je po něm,“ řekl mu vnitřní hlas, „už ho jistě zakopali a jistě do sadu pod panenskou jabloň.“ Duše mu celá zesmutněla, takže ani zvon, vyzvánějící ranní klekání, nepoznával, ani ptáků v korunách stromů švitořících si nevšímal, ani volám drůbeže, kohoutí zpěv, husí štěbety a kachní křik neslyšel a nevnímal. „Hrách, hrách, hrách,“ volal káčer, ale volal marně, marně holubi vylétali z budníků, nic, pranicoucí nic neviděl Cimbura. — Jakousi setrvačností veden, víc po paměti nakrmil, vyčesal a napojil dobytek — a šel snídat.

„Copak že nemluvíš?“ optala se ho tiše Marjánka.

„Není mi do řeči — však se dozvíš,“ odbýval ji muž — udělal kříž a s kosou na rameni odešel na pole Ne na dva, ale na tři kroky široké řady sekal Cimbura, sekal, ale na práci nemyslel — u Běláčka dlely všechny jeho myšlenky. Vzpomínal si na něho, viděl ho jako hřibátko neohrabané klátit se dvorem, běhat jako pejsek za dětmi, ke škole chodit, na pastvě se prohánět.

I jeho život při tom mu na povrch duše ve vzpomínkách vyplynul jako olej nad vodu. Jeho dvojčata malá — Vašík s Martínkem batolí se Piksovic dvorem; Jan s Frantíkem a Verunkou honí se sadem — koník s nimi. Do chomoutu musil a tahat jako šroub se naučil. Hrdinný, nelekavý a nebojácný kůň se z něho stal. Do ohně šel, do hořícího lesa stejné jako do vody se vrhl. Potom mu ho vzali na vojnu a dali pod sedlo. To byla jistě nejsmutnější doba Běláčkova, i jméno mu vzali, a práci zbytečnou konal, ale i tu konal čestně a slavně, on, selský kůň, jenž měl zůstat u vozu a pluhu.

Stalo se jinak a nikdo za to nemohl. Jako trest nadešla Běláčkovi doba ponížení, jako žebrák potuloval se světem s vápeníkem, každý den viděl jinou ves a stál na jiném stání. I nouzi poznal, hladu se jistě chudák natrpěl, obroku zřídka okusil, sotva senem, nejčastěji holou slámou ho krmili a bič ucítil. Svědčily o tom krví nalité pruhy na jeho zadku—a to bylo Cimburovi nejvíc líto. Proto na vápeníka zanevřel — slovem se s ním nerozloučil — na Běláčka se nepoptal. Ale štěstí Běláčka neopustilo. Umřít domů přijel a to Cimburu těší.

Výš po obloze kráčí slunce. Žhavé jeho paprsky bodají jako střely.

„Zatracená selská práce,“ ozvalo se za Cimbrou. V půli seku klesly Cimburovi ruce. Nedosekl, ale obrátil se na Paroubka. Poznal ho po hlase. — Paroubek člověk-lenoch, který chořoval do Vídně na práci, buď na stavby podávat zedníkům anebo do cihelen. Letos na jaře stonal a promeškal „saisonu“ — protloukal se tedy u sedláků a na žně přijednal ho Cimbura. — Na něho přísné oči upřel sedlák.

Viděl, jak Paroubek rukávem stírá si pot a klátí se s ostatními ke

koši, ze kterého Marjánka vyndává svačinu. Pecen chleba, nůž a hrnec pomazaný. I Cimbura položil kosu a poslední usedl si k ostatním na mez. I on lžíci sladkého tvarohu si nabral a mlčky pojídal. Když všichni dojedli, dojedl i hospodář a vstal. Z kapsy měchuřinku vytáhl, podal Paroubkovi mzdu za celý den a řekl mu s ledovým klidem:

„Nedotýkej se kosy ani obilí a odejdi s mého pole v pokoji.“

Sekáč vyvalil na sedláka oči: „Proč mne vyháníte?“ optal se vzdorně.

„Kleješ, brachu. Na svém poli toho netrpím. Selská práce je tvrdá práce a vyžaduje trpělivosti, které nemáš. Konáme tu svaté dílo, kosíme boží dar, chléb náš vezdejší, který Bůh nám požehnal. My, sedláci, modlíme se na poli, aby Bůh úrody zemské dáti a zachovati ráčil, modlíme se, aby každý, kdo z našeho žita chleba pojí, z naší pšenky jídla okusí, aby se cítil šťastným a spokojeným, proto třeba pracovat radostně a ne se zlostí. Seber se a odejdi, abych tě neviděl.“

A Paroubek neměl odvahy se vzepřít. — Jako spráskaný sebral kazajku a odplížil se s pole. — Nikdo si ho nevšiml, nikdo mu ruky nepodal, nikdo se s ním neloučil, jako by byl prašivinou stížený.

„Hospodář se hněvá,“ pomyslili si ostatní a mlčky vraceli se k dílu. Odběračky k sekáčům, vazačky k hrstem a mándelíkům.

„Nešťastný den mám dnes,“ rozjímal si dále Cimbura, „špatně mi začal, jak asi skončí?“

Pot lil se mu s čela, promočená košile lepila se na tělo, ale Cimbura sekal dál, necítě se, neohlížeje se — až zahrčel vlak na kolejích a před putimským nádražím prudce zapískl.

„Jedenáctka,“ mírným, jakoby bojácným hlasem ozvala se za otcem Marianna, ona jediná, po otcí statná, postačila mu odebírat. Cimbura odtrhl hlavu od země a obrátil ji k slunci, pohlédl na svůj stín a řekl krotce: „Ano, už padlo jedenáct. Jak to uteklo — pojďme domů,“ hned všichni opouštěli pole a hrnuli se k cestě. — A všude kolem od práce zvedali se ženci, radostně se pozdravovali, volali na sebe, jeden na druhého čekal a polní cestou, jakoby z chrámu se ubírali, v zástupu kráčeli ke vsi.

Na okresní silnici vyústila cesta, po kopečku seběhli a už viděli krajní chaloupky putimské.

Ale tam pod vrškem stál vůz, koně v něm zapraženi a kočí opravoval něco na voze, ověšeném bednami. Všichni ho znali. — To je vůz píseckého povozníka, jezdívá na ražické nádraží voze tudy kamenné uhlí mirošovské i plzeňské pivo i v bednách sušické sirky a sám Bůh milý ví, co všecko. Povozník jako pán—nejezdí sám, ale má čeledíny a koně, kteří pro něho vydělávají. Kočí spatřiv žence, spěchající k domovu, seskočil s vozu hned, popadl opratě a bič a poručil koňům „bij!“ — šlehl podsedního, šlehl náručního, rozkázal znova „bije“, jeden kůň skočil dopředu, druhý dozadu, ale vůz se s místa nehnul.

„Vězí!“ vykřikl kdosi mezi ženci. Všichni zahleděli se na vůz, na koně i na kočího. Jaká hanba! Tolik očí se dívá a on nemůže vyjet. Přijdou blíž, shrnou se mu kolem vozu a pomohou tlačit — vytlačí mi vůz ochotně na kopec, ale tam se mi vysmějou a kdykoli Putimí pojedou, chlapi i dívky budou se mi posmívat..“ — Tak rozvažoval kočí, usuzuje: „Musím vyjet hned, stůj co stůj“ a už zasvětil vzduchem bič. Koně se vzpínali, poděšeně uskakovali, uhýbali se ránám stranou od voje; ale nezabrali, nevezali.

„Nebij!“ zdaleka zavolal Cimbura a pospíšil.

Ale kočí, jakoby ohluchnul a oslepnul, švihal dál a právě do nejcitlivějších míst, pod břicha a přes hlavy.

„Pacholče, povídám, nebij!“ o trochu silněji zakazoval Cimbura, přidáváje opět do kroku.

Hněvem zapálený hoch obrátil bič a tloukl koně rukovítkou. Ale už stál u něho Cimbura, odhodil kosu do příkopu a jediným hmatem mu vytrhl bič. Byl to Cimbuřovi dobře známý těžký bič formanský a na jeho řemínku naděláno bylo uzlů, jen aby rány byly citelnější.

„Ach, takovým bičem bili i Běláčka,“ kmitlo se hlavou Cimbuřovou a v té bolesti i zlosti obořil se na kočího: „Dám ti jednu takovou, jaké sázíš koním“ — bič zasyčel a přetáhl hocha po zadnici. Ten bolestí vyskočil, vykřikl a hned až na zem dosedl, drže si oběma rukama bolestivé místo.

„Vidíš? A co tys jich naložil koním!“ dodal rozhněvaně sedlák a nevšímaje si ho víc, obrátil se k potahu.

„Hlupák jsi a darebák, máš zatažený šlajf a nevidíš to — vůz nenamažeš a to chceš jezdit?“ vyčítal, zlostně roztáčeje brzdu. Kolem vozu chumelilo se lidí jako čmelíků. Jan Cimbura na koně mlaskl jazykem, zatlačili všichni, vůz se hnul. — Koně radostně, dychtivě zalehli prsama do chomoutů a vyjeli lehce, bez křiku a ran.

„Takoví tahouni a ty, ničemo, je zkazíš,“ neubráníl se nadávkám rozčilený sedlák. Čeledín stál v uctivé vzdálenosti a teprve, když Cimbura popošel kus cesty od něho, obrátil se za ním a volal: „Já vás znám, vy jste starý Cimbura, žalovat vás budu.“

„I jen žaluj, neřáde, žaluj,“ pro sebe zahučel si sedlák, ani se neohlédaje, jako by se ho to vůbec netýkalo.

Ale jedno slovo bodlo Cimburu — přívlastek „starý“. Slyšel je po prvé a zamyslel se nad ním. — „Hm — to klouče má pravdu, daleko-li pak mám do sedmdesátky, šedivím a Franckovy, Štěrbovy i Janovy děti mi říkají ‚dědečku‘ — ano — ano, stárneš, starý Cimburol!“ a smířen s tím novým titulem vešel pod svoji střechu.

Jsou v lidském životě dny šťastné, slunné, kdy s úsměvem ráno vstaneme a úsměv nesejde s našich rtů, ani když večer usínáme. Ale jsou i dny smutné, hořké, o kterých naskočí nám na čele o jednu vrásku více a ještě když uléháme, šeptáme si: „Bože můj, co mne ještě dnes asi potká?“ — Takový trpký den od samého rána prožíval Cimbura. Sotva domů přišel, šla mu vstříc Marjánka. „Přišlo psaní od Martina a pan farář ti poslal noviny,“ oznamovala mu se smutnou tváří.

Cimbura si sedl a vzal do ruky synův dopis, „Už na písmo nevidím, kalí se mi zrak, inu stárnu,“ povzdychl si a přistoupil k oknu. Martinův list i noviny souhlasně potvrzovaly, že to tažení do Bosny „není jen tak“, že neskončí „bez jediného výstřelu z pušky“, naopak, že začíná vojna zlá s nepřitelem neviditelným, který všemožně vyhýbá se otevřenému boji v širém poli, ale zato zákeřně číhá ukryt za skalisky, po vrškách, v domcích

a chatrčích. Když vojsko klidně kráčí na pochodu, spoléhajíc na své zvědy a přední stráž – náhle třesknou rány a tři, čtyři v řadě skácejí se k zemi. Vojáci klesají vedrem, trpí žízní, nemocných plno – i raněných a mrtvých.

„Má zlatá ženo, modli se k Bohu, aby nám anděl strážce toho chlapce tam ochránil. Bude to zlá vojna, protože dlouhá, to neskončí jako s Pruskem za čtrnáct dnů,“ smutným hlasem rozpovídal se Cimbura a srdce stáhlo se mu úzkostí. „Aby mi tak Martina zabili, co bych si počal, já stařec,“ a cítil, jak nohy pod ním se lámou. „Pán Bůh nedopustí,“ ozval se mu v duši hlas – hlas silný – plný důvěry v Boha a posílil, ba vzpřímil znova skleslého Cimbura. Vyšel ven a ze dvora na přivítanou ozval se tlumený kohoutí zpěv. Oči hospodářovy hledaly hned po dvoře slepičího vojevůdce, ale marně. Seděl pod kůlnou na hradě a kokrhal, oo chřtán mu stačil.

„Marš na plac,“ mávl po něm sedlák rukou a vyplašil ho. Ale kohout venku ani nepípl – na plano jen pokutil se v hnojišti, pohrabal se v plevách u stodoly a hned zase pod střechu ubíhal a tam znovu zakokrhal na slepičí stádo.

„Bude pršet,“ řekl sedlák, vzhledaje starostlivě k obloze. – Mdle svítilo tam sluníčko a řídký mrak jako závoj stejnoměrně pokrýval oblohu. „A jak je průslyšno,“ pozoroval dále Cimbura a naslouchal. Zřetelně slyšel z Kestřan zvonit poledne – i z Heřmaně a po chvíli i z Písku. – Smutně, jako by na poplach bily, ozývaly se i údery signálních zvonků ze strážních budek na dráze.

Všichni sešli se při obědě. Ale než dojedli, jaká změna stala se venku! Slunce vyhaslo, stín rychle houstl a temnošedý hustý mrak prostíral se nebem. „Bouřka přijde,“ hlásil Cimbura a vyšel před chalupu na náves. Viděl ustrašené tváře sousedů, oči všech pilně pozorovaly tajemnou oblohu. Co spadne dolů? Tichý, úrodný déšť? Příval, anebo – nedej Bože – kroupy? Všecko obilí stojí dosud na poli v klase – ani snop není pod střechou... Práce a naděje roku – žeň, bohatá letošní žeň jim všem kyne, jen čtrnáct dnů pohody a potom – děj se vůle Páně.

Leč nejen lidé, všecko kolem se tiší, napjato, pozorně, ustrašeno a ve

vzduchu visí takřka otázka: Co se stane? Chalupy i statky bojácně se krčí k zemi. Včely jako když prší, strelhbitě vracejí se z pastvy a padají na česna, vzduchem nekmitne se ani ptáček, nezabzučí komár. — Všecko zalézá do hnízd, drůbež z celého dvora shromáždila se kolem kohouta pod kůlnou. Hovězí dobytek ježí srst a odtahuje se od žlabů, pokud řetězy dovolují, koně nepokojné hrabou, stříhají ušima a krátce, rozčileně pofrkávají. Změnilo se nebe, změnila tvářnost svou i země. Obloha zčernala mrakem a hle, zčernala i voda v Hanzlíčku i ve Blanici, zčernala i okna, jež před chvílí ještě plála a hořela sluncem. Kraj podobající se dříve usměvavé tváři podobá se tváři zlověstně zamračené a tajemně mlčící. Všecko sklání svoje hlavy, jakoby uzrálé pro smrt. Žita, která se kosí, žlutnoucí pšenky i bělající se ječmeny a klasy do kliček ohýbající. Bez hnutí stojí stromy a těžké, ovocem obalené větve schylují se k zemi — pouze holé topoly dychtivě, zvědavě jako metly výhružně tyčí se k zamračeným nebesům.

„Co přiletí z mračen? Co se stane?“ příšerným tichem táže se všecko.

Vtom pološerem kmitl se nebem jako vytasený ohnivý meč dlouhý blesk a současně zaduněla ohlušující rána. Okna zadrněla, zem v základech se zachvěla, ale nebe dosud ani jediné slzy neuronilo. Na sucho zahřmělo, pouze z vysokého topolu na návsi zbyl roztrhaný pahýl a bílé třísky jako cáry visely z mohutného kmene. To počátek — první výstřel. V zápětí strhl se víchr, zvedl se prach a hrom se rozburácel. Neviditelnýma rukama zobloučí vítr stromy jako proutí a korunami jejich třese, jako by je za kštici držel.

Plaménky hromničních svíček proskočily okny a na kolenách kolem nich klečely rodiny. Ale hospodáři kvapně obouvali boty, oblékali kazajky a sháněli se po čepicích.

Vtom jakoby kaménkem udeřil — cvrnkla skleněná tabulka v Cimburovic okně — a už druhá — třetí.

„Pán Bůh s námi — kroupy,“ zalomila selka rukama. Cimbura, rty zařáté, vysazoval rychle vnější okna a zavíral vnitřní. Ne kroupy, ale kusy ledu sypaly se na zem, hlukem naplňující celý kraj. — I hrom zmlkl a blesky

přestaly se křížit – pouze šedivé mračno ze svého klína stále sypalo zkázu na ustrašenou zemi... Čtvrt hodinky – ba ani ne – snad pouhých deset minut trvalo krupobití a změnilo se pak v prudký liják.

Cimbura nevydržel dlouho pod střechou – ven nutila ho bázeň o úrodu – o stromy – o pole – o všecko. A jak práh domu překročil a deštěm jako hustou sítí na dvůr se podíval – v němém ustrnutí sepjal ruce. Tam stály jako v zimě holé stromy a listí a ovoce sráženo válelo se pod nimi v blátě na zemi.

Bouře zkázou nasycená, soptěním unavená umdlávala už za lesy. Mdle jen kmitaly se její blesky, tlumeně hučely stromy. Lijavec proměnil se v hustý déšť a ten už nikoho doma nezadržel. Do polí spěchali hospodáři, spěchali se přesvědčit na vlastní oči, že už letos mají i vymláčeno i prodáno. Kroupy, jichž místy ještě ležela vrstva na píď vysoká, vykonaly za ně tu práci a teď zvolna tály – mizely – ztrácely se.

Sluníčko ještě před západem protrhlo mraky a podívalo se na Putim a kraj krupobitím zničený. Zaslechlo nářky, spatřilo slzy, zachvělo se, a jako by nemohlo déle patřit na obilí do země zatlučené, na stromy bez listí i plodů – zahalilo znova svoji tvář a toho dne víc se neukázalo.

„Jaký to hrozný den“ – pomyslně si Cimbur, ubíraje se večer na lože. Dle dlouholetého starého zvyku, který mu přešel časem do kostí i do krve, ještě před spaním zpytoval si svoje selské svědomí. „Jest oheň uhašen?“ „Byl jsi ve stáji a chlévě?“ „Jsou děti a čeled doma?“ „Pomodlil ses už?“ „Víš, co budeš dělat zítra?“

Dnes k těmto pravidelným, denním otázkám přidružila se nová.

„Čím pole osejem a co do mlýna povezem?“

S tou otázkou v hlavě uléhali dnes všichni v celé Putimi. Ona myšlenka stála jako můra u jejich lože, tlačila je a zaplašovala spánek, nahrazujíc jej starostí a obavou.

III.

Nikomu nechtělo se druhého dne do polí. Na lukách dosud leskla se voda a tvořila „zrcadla“ a – zpřerážené obilí – vlhkem těžké – jako mlat utlučené leželo na zemi. – V hloučkách postávali lidé na návsi.

Přišel řezník a vyprávěl, že v Písku ani nekáplo – a všichni v městě že mysleli. Bůh ví jak daleko od nich zuří bouře – a zatím na hodinku cesty taková pohroma!

Ráno projela Putimí pošta z Ražic a postilion vyprávěl, že v celém nádraží nezůstalo ani jedno okno zdravé a kroupy že padaly velké jako holubí vejce.

Dva celníci na obchůzce zastavili se tu, přinášejíce zprávy podrobné. Ledné povětrí šlo od západu. – Už nad Zátavou a Kestřany počalo mračno sypat kroupy, ale řídce jen. Pruhem podél dráhy, jako když naměří, zasáhlo ražické půdy až k Heřmani na jedné straně a na druhé od Zátavského rybníka přes „Starý“ k Smrkovicům a Semicům. V Selibově už nevědí o ničem. Putim je na tom nejhůře. V lese na Hůrkách leží dosud kroupy s uráženým jehličím. –

„Bud' Pán Bůh pochválen,“ skoro zaradovali se hospodáři – „Bůh dal, Bůh vzal – není tak zle, aby zase nebylo dobře. Kde byli šťastnější, pomohou nám nešťastným, o pouti se domluvíme.“ Sedlák, toť houževnatý

tvor — nezoufá tak lehce a nemalomyslní. Nenaříká dlouho a na plano — ale hned cestu hledá, po které by se na sucho dostal, hned naděje se chytá, ruku znovu k dílu přikládá. Putimští vyšli do polí, ale už neměli hrabice na kosách. Jako by šli trávu kosit a ne obilí, takové kosiště každý nesl a jako jetel, tak po krupobití holou slámu sekal. — Srdce bolelo sekáčům, když spatřili plné pole zrní — šlapali v něm, ale zachránit je nemohli. Ženské za nimi řady nahrabávaly — mlčky — bez řeči a beze zpěvu — a zpřerážené, jako postínané klasy do zástěrek sbíraly, aby je doma aspoň drůbeži hodily. „Za mlatem to nestojí, škoda práce, víc by dal člověk mlatcům, než by zrní sklídl — nejlíp bude složit to všecko do perny jako slámu a řezat ji i podestýlat,“ usoudili všichni. — „Ale co budem sít a celou zimu až do nového jíst?“ ozvala se ovšem jiná otázka a odpověď na ni měla přinést pouť. Byla už za dveřmi.

Ještě ze starého napekly putimské tetky i koláče i chléb a v mnohém domě také z posledního. Ale „je-li host, všeho dost“, je heslem příslovečné jihočeské pohostinnosti a pouť se jako jindy strojila — jenom muzika byla odřeknuta a to jen na přísný zákaz starostův, neboť mládež je mládež — té nepředěláš — večer bolestí pláče, ale do rána jí otrne — a ona skáče. — Staří za mladé musejí myslet i jednat. Obec sice hosty vítá — ač celé žně pozbyla — pomoci sousedních obcí se chce právě o pouti dovolat, proto neslušné hýřit a tancovat...

A hosté na sebe čekat nedali. Přijelo i přišlo jich více než kdykoliv jindy. „Letos do Putimě musíme. Myslili by, že se jim vyhýbáme a pomoc svou odpíráme.“

„U nás v Hradišti ani krupice nepadala, natož kroupy,“ vyprávěl mladý Kovanda, kterého Cimbura pamatoval jako dítě, „jak vymlátím, semena ozimní i jarní přivezu a obilím na chléb i moukou vás založím.“

„Zaplať Pán Bůh; zhřešil bych, kdybych celou pomoc tvou přijal. Od tvého otce naučil jsem se na sýpce obilí držet, dokud nové není ve stodole. Semena mám svoje; ale je nás dost v Putimi, kteří jich nemají a pošleš-li, rád se s nimi rozdělím.“

U Piksů seděli přátelé semičtí. — „Tu a tam kápala i u nás nějaká kroupa, ale znát to ani nebylo — semena ti dáme, to buď bez starostí — a obilí do mlýna ti půjčíme.“

U Roučků dívali se do džbánek pání otcové — mlynáři sousedé, lhůtecký a myšenecký, „z Benešovského a Červeného“ mlýna. Oba ukazovali, že každý mlynář je v daru kavalír, až je Rouček mírniti musil.

To se přihodilo v každém statku, v každé chalupě. Blíženská láska nahrazovala pojišťovnu proti ohni i krupobití, nouzovou akci, státní i zemské subvence. Hůře bylo pak v letech pozdějších, kdy kroupami byla zničena ne jedna ves, ne jeden okres, ale celé kraje písecký i táborský. A tehdy ani stát ani země nestačily. A opět byli jsme svědky skvělého případu, kdy za mořem v srdci vystěhovalou českých zaplála stará láska k rodnému českému jihu — přes oceán pomocnou ruku podávali, ne holou, ale přeplněnou dolary... [1]

Tak Putimi se zase pomohlo a Putimáci pomoc přijali vděčně sice, ale při tom důstojně a sebevědomě, zvláště, když viděli, že ji dárci poskytují ochotně a radostně. Okolní sedláci dávali, ale nepokořovali. Nečekali, až si z Putimě pro obilí přijedou. Sami je do bílých, čistě vypraných pytlů lněných naměřili a jako by je dlužní byli, sami do Putimě vlastním potahem vezli. — Velcí velkým, malí malým pomáhali.

U Cimburů na dvoře stála fůra, do čtyř prken pytlí ovršená. Cimbura vypráhl koně. Marjánka ve světlici sháněla poctu mladému Kovandovi z Hradiště. Mladý sedlák mezi tím sám vynášel obilí na sýpku a tam do truhel vysypával. —

Cimbura jako by neviděl co dělá. Slušno, aby dobrý skutek vykonal Kovanda od „a“ až do „z“.

Sluší se sice, aby darované obilí i na špýchárek vynesl, ale nesluší se, aby mu Cimbura pomáhal, mohlo by se zdát, že počítá darované pytle, prohlíží jejich velikost, odhaduje míru a zkoumá jakost a čistotu zrna — zkrátka darovanému koni že do huby hledí.

Proto nevšímá si hosta, ale všímá si teď ve stáji jeho koní a vším možným je opatřuje a obsluhuje.

Konečné obilí vyneseno, pytle všechny do jednoho složený a Cimbura jakoby náhodou potkává Kovandu, vracejícího se naposled s půdy k vozu.

Za ruku ho hned ujal, do světlice uvedl a za stůl „pod obrázky“ posadil před talíř „svítku“ žlutého, cukrem posypaného.

„Strýčku – podivil jsem se, jeje, vy máte ještě obilí a jaké!“ – počal velebit Kovanda, „jako broky těžké všechno vaše obilí suté a kulatiny krásné, hrách jako perly, čočka jako trojníky veliká.“

„Neviděl jsem tvého daru, ale mému zrnů tvoje jistě nezadá, znám hradištské půdy, Kovandovic pole a vím, jaké obilí na nich roste. Ale koně tvoje jsem viděl a kdyby nebožtík otec tvůj z hrobu vstali, potěšili by se nesmírně.“

„Ještě více by se radovali, kdyby slyšeli o Běláčkovi, o jeho podivuhodných osudech, o jeho návratu a skonu – celý kraj znovu o tom všem mluví.“

Tak rozprávěli spolu pěkně ve velké světlici a Marjánka jen časem nahlédla, neschází-li nic hostu.

„To jsem se u vás rozpovídal jako doma,“ – vstával a k odchodu se chystal Kovanda.

„Jen poseď ještě.“ nutil Cimbura, – „pojez ještě,“ nutila Marjánka, „však jsi mi ještě nic nepověděl o ženě a dětech,“ a napředla nyní ona nit hovoru. Cimbura vyšel a nakázal Marianně koně zapřáhnout. Dovedla to jako chlap – to byl Cimbura bez starosti a proto klidně se vrátil k hostu. Pozorné jeho ucho po chvíli slyšelo zahrčct vůz.

„Aha, Marianna už zapřáhla a obrací,“ tušil správně a když host opět k odchodu se zvedal, nebránil mu, ale sám také povstal a slavnostně zahovořil: „Nepřál bych tobě ani sobě, můj zlatý chlapče, abych k vám přijel s takovou, s jakou ty k nám. Ale dnes mně a zítra tobě. Neštěstí nechodí po horách, ale po lidech. Věrně v paměti podržím i já i moje žena i moje děti, cos pro nás v neštěstí udělal, a ne-li já tobě, snad mé děti tvým dětem

jednou za půjčku oplátku dají — zatím Bůh ti to oplát a požehnej, abys toho na statku nepocítil.“

„Nedávám na oplátku — dávám rád a rád jsem, že jste pomoc moji přijali a jí nepohrdli.“

Ruce si podali, až před dvůr hosta i s vozem vyprovodili.

Takové a podobné návštěvy vystřídal se ve všech statcích, ale mimo sedláky přihlásil se i pomocník jiný — nečekaný — kníže pán, což všecky v obci tuze překvapilo. Kníže pán nemá v putimském katastru ani lýchý pole, není ani jejich sousedem a přece si na ně vzpomíná — psát jim dává, aby se poradili a jemu odepsali, co by jim více za vděk přišlo — chtějí-li brambory anebo obilí a které — žito anebo pšenici, ječmen anebo oves. I hrachy má výborné i čočky a vikve — čisté i ve směsce.

Sešla se obec na radu; ale doradit se nemohla. — Na knížecím mají pšenici, přesívka jí říkájí, podivná pšenice — seješ ji na podzim, je ozimka. seješ-li ji po jaře, je to jarka. — Pšenici tam má jí, fouska ji zovou, červeného zrna, se slupkou hladkou a tenkou a je moučnatá jako žádné jiné. — A jaké ječmeny tam pěstují! Klasy jako prsty dlouhé, osinaté a šestiradé — ten třeba na knížeti chtít. Což jejich ovsy teprve, bujné, po pás vysoké! Všem se chce knížecích ovsů. Hrdá obec nesmí býti neskromná a žádat mnoho, ale nesvorná je, neboť se nemůže o daru dohodnout. Jako les ve větru, jako řeka pod jezem, tak hučí a šumí obec. Jediný Cimbura za stolem mlčky sedí, s nevolí poslouchaje. — Oči starostovy padly na něho a už vyzývá: „Promluv, Cimburo, a porad, čeho si obec žádati má.“ Hlasy se tiší, umlkají, hlavy k Cimburovi se otáčejí. Ano, ať mluví Cimbura. Podivno, že jich dříve nenapadlo? — „pst, pst, poslyšme Cimburu,“ napomínají se všichni navzájem.

„Už jsem chtěl odejít, sousedé,“ počíná přísně Cimbura, „hanba mi bylo a stud mě odtud vyháněl. — Obec se sama nad sebou zapomíná a jako žebráci o almužnu, kterou ani nemáte, se sváříte. Jednáte pošetile jako oni lidé v pohádce, kteří hádají se o zajíce dříve, než ho strčili do pytle. Pamatujte si, ‚kdo se ptá, nerad dá‘ — z našich lidí nikdo se neptal, ale

každý přivezl a dal. To třeba říci knížeti. Kníže nám píše; ale my mu psáti nesmíme, my mu po poslu vzkažme, že obec ničeho nežádá a také nečeká, ale dá-li, podle své vůle a rozumu aby dal, z daru na dárce souditi budem.“

„To je řeč, jak se sluší a patří,“ nezdržel se Kopecký, aby nepochválil — a všichni hned chválou plýtvali a volali:

„Koho jiného, Cimburu pošleme — zná se s knížetem, až sem do Putimě k němu přijel.“

Cimburu hryzlo v té chvíli svědomí. — „Byl vskutku zde, pozval tě a tys mu dosud zůstal dlužen čest, kterou ti prokázal. Opláť!“ vyčítal mu hlas.

„Cimburo Jene, dojdeš ke knížeti jménem obce?“ optal se starosta a ještě dodal: „Hleď, všichni si toho vroucně žádají. Snad by stačilo dojít jen k panu direktoru, kdybys nechtěl jít až ke knížeti samému.“

„Ne, ne,“ brání se obec — „lepší pán než pánek, lepší kovář než kováříček“ — a resolutně Černocho vykřikl: „Lepší Petr než trumpet; s knížetem ať mluví.“

„S knížetem vaším jménem promluví,“ přisvědčil Cimburu. Hned druhého dne vydal se na cestu. Časně vyšel. — Jak za Pískem na knížecí grunty vstoupil, už praskaly rány a rozprášená hejna koroptví prolétala přes silnici. Ohaři slídili v brambořištích a strniskách a koroptví kohouti z luk Otavou hustě porostlých rozčileně, poplašeně křičeli, svolávající své věrné pozůstalé.

Den sice podzimní, ale přece teplý a jasný. — Slunečko se na nebi směje a hřeje ještě, tak hřeje, že si Cimburu i kazajku svléká, na hůl navléká a vysvlečený si vykračuje. Rozjímá, co a jak knížeti pánu řekne. S pánem řeč — na váze měř! Po peří ptáka, po řeči člověka poznáš — hodného i darebáka. Vystřelené broky nechytíš a hloupých slov nezadržíš, ale dobré slovo mnoho zmůže a huby nespálí. Tak rozjímá Cimburu a cesty valem ubývá.

Tam bílý zámek knížecí v černých lesích zdaleka už na něho kývá: Ale i tu padají rána za ranou po pravé ruce Cimbuřově a řada střelců a honců podél silničky kráčí proti Cimbuřovi. „Pomáhej Pán Bůh,“ by

řekl Cimbura lidem pracujícím, ale neřekne to střelcům — zelené krvi — konajícím vražedné dílo. — Dívají se na Cimburu, mluví patrně o něm, usmívají se a hle, ten střelec, právě prostřední v řadě, odkládá pušku, vystupuje z čáry a i se psem jde k Cimbuřovi do cesty. Kdo je to? Cimbura ho nemůže poznati a co chce asi? Patrně nějaký starý fořt. Sedlák úsilně si vzpomíná, kde už ho viděl, kde se s ním setkal. Prohlíží si ho od paty k hlavě — jeho střevíce uprášené, punčochy, krátké kalhoty, kabátec i klobouček s peříčkem — všecko jako otřelé, obnošené má na sobě. „Petrně chudý fořt nějaký na chudé myslivně nebo hajný jen na bídné hájovně,“ usuzuje po šatu Cimbury. Sahá zvolna po vydrovici, ale než ji smekl, pozdravuje ho sám lovec:

„Pozdrav Pán Bůh, poutníče! Nemýlím-li se, tak jste Jan Cimbura z Putimě.“

Jak ten hlas uslyšel, vzešlo světlo v hlavě Cimbuřově náhle a neočekávaně. — Postavil se jako svíčka rovně, po vojansku, čepici smáčekl a radostně se hlásil:

„Ten jsem. A vy jste jistě pan kníže. Ne po šatu, ne po tváři, ale po hlasu vás poznávám.“

„Nu, zestárli jsme. I vy jste, Cimbuřo, sešedivěl a k zemi se naklonil. Čas člověku krásy nepřidá. A jak se máte?“

„Po vůli Boží. Zdrávi jsme a nářky bychom jen hřešili.“

„Ruka Boží se vás dotkla, potlouklo u vás.“

„Potlouklo, ale rána už se hojí. I jiné zkoušky posílá na mne Bůh. — Posledního syna, Martina, mám na vojně v Bosně, na niti visí jeho život a kůň Běláček — pan kníže se naň pamatuje — “

„Ten, na němž jel Vindišgréc u Střezetice?“

„Ano, ten — s tím jsem se při jeho smrti shledal.“ Cimbura vyprávěl podrobně podivný osud milého hřebečka — „ale pan kníže promine, že o sobě mluvím, i mě by těšilo slyšeti, jak se vám a paní kněžně vaší a milým vašim dětem vede.“

Jako vám, drahý Cimbuřo. I náš syn jest v Bosně a zdrávi jsme byli.

Starostí mi hlava šediví a chystám se na výměnek. — Povězte, kam jdete, doprovodím vás, abyste se stáním nemeškal. — Za chůze si pěkně o všem pohovoříme.“

„Přímo k vám, pane kníže.“

„Aj, tak přece plníte daný slib a návštěvu mi oplácíte. Nechtěl jsem vám toho připomenouti, ale až bychom se byli rozcházeli na hranicích mého panství, byl bych řekl: Cimbuře, ne panské, ale selské sliby — chyby!“

Zastyděl se Cimbura a za prominutí prosil. — „Našinec nevyrostl s knížaty a nepásl s nimi na drázkách hříbata, nezná jejich způsoby, časem jim nedůvěřuje a neosměluje se s nimi jednat jako s člověkem sobě rovným. Na záminku jsem proto čekal, na důvod návštěvy; když by kníže pán na své pozvání už zapomněl, abych mohl říci, pro to a to sem přicházím.“

„A co jest tedy, milý Cimbuře, příčinou vaší milé návštěvy?“

„Jsem, pane kníže, vyslancem a mluvčím celé počestné obce putimské. Psaní jste nám poslali a vědomost v něm dali o dobré vůli pomoci v neštěstí. Pravda, z víc ruk větší pomoc a almužna neochudí. — I bolest má svou radost a naší radostí láska, které se u sousedů těšíme. Pomohli nám a ještě pomáhají. Ale neskromní být nesmíme. — Nabízenou pomoc rádi přijmeme, ale abychom si diktovali: To a to chceme! — toho nikdy neučiníme.“

„Ale, milý Cimbuře, dobře jsem to mínil — vždyť nevím, čeho nejmíc potřebujete?“

„Všeho a ničeho, neboť děravého pytle nenaplníš. Abychom se nezdáli pyšnými, víme, že dávat a prosit je hloupé — každý dar i sebe menší vezmeme, ale o nic sami nežádáme.“

„Podivilo,“ usmál se kníže, „vaše řeč jest hrdá a skromná zároveň. Chvilí se mi zdá, že jste tak pokorní, že se neodvažujete poroučet a chvíli zas, že vlastně o pomoc mou nestojíte. Uhodl jsem?“

„Obojí, pane kníže. Nesmíme vám bránit vykonat na nás pro duši dobrý skutek, ale hrdost nám brání žebrati o cokoliv. Ruka Páně těžce se nás dotkla, ale neožebračila, jen ranila, ale nezabila a nezničila, přátele nám vzbudila — i vás nám naklonila a dobrý přítel nad zlato.“

Kníže mlčel, jako by rozvažoval. — „Víte co, Cimburo,“ zvedl náhle hlavu, „provedl a ukázal jste mi své hospodářství. Provedu vás po svém, všecko vám ukážu a vy ne jako putimský sedlák, ale jako můj rádce povíte mi, co bych vaší obci měl poslat.“

„Kdo mne o radu požádá, vím-li ji, odepřít beze hříchu nesmím.“

To už mluvili u samého zámku. — „Lituji a kněžna s dětmi ještě více libovati budou, že nejsou doma, sama by vás pohostila i obsloužila — tak ale spokojte se tím, že vám sám snídání podám.“

„Zaplať Pán Bůh, pane kníže — já už snídám,“ odřekl Cimbura. Podíval se po slunci a pomyslně si: „Pro pána krále, bude už pomalu poledne a on mne zve na snídání.“

Usmál se i kníže a pravil: „Přeřekl jsem se, odpusťte, na oběd vás zvu, vlastně jen kousek masa pojíme,“

„Nejdu bez chleba přes pole, mám v kapse skrojek a nůž — jdu s holýma rukama, nic knížeti pánu nenesu, ani paničce, ani dětem, jak pak mám poctu přijmout,“ nechával se Cimbura nutit, ač chápal, že pohostinstvím pohrdnouti nesmí.

„Byl by nás potěšil váš dárek, ale i bez něho za svůj stůl znovu vás zvu — já neurazil vás, ale jedl s kněžnou pod vaší střechou, Cimburo, neurážíte mne.“

„Už jdu, už jdu,“ rychle krotil Cimbura knížete pána, jehož čelo se náhle jaksi zakabonilo, a vešel s ním do zámku.

IV.

Jako doma pomodlil se nahlas Cimbura:

„Než se dotknem lžíce, nože,
s nebe na zem, Pane Bože,
rač se na nás podívat;
požehnej nám jídla, pití,
které chceme k živobytí
z štědrostí tvé požívat.“

„Zdrávi požili, pane kníže,“ přál ještě sedlák a bez dalšího nucení posadil se do měkkého křesla. Kníže pán také křížem se požehnal a poprosil:

„Tak, milý Cimburo, jako doma, pobízeti se nedejte,“ – přisunuv k němu mísu se studeným nářezem.

„Doma jez, co máš, u lidí, co ti dají,“ pomyslí si Cimbura a pustil se s chutí do jídla. Lokaj nalil mu skleničku vína. „Na vaše zdraví, sousede Cimburo.“

„Ať slouží i vám, pane kníže,“ a jemné, broušené pohárky cinkly o sebe jako stříbrné. Za jídla Cimbura řeči nerozprává, odpovídal jenom stručně na otázky a když dosyta se najedl, složil nůž i vidličku, sebral opatrně každý

drobeček a poděkoval: „Zaplať vám Pán Bůh — dobře jsem se najedl, dobře se u vás jí i pije.“

„A snad i kouří,“ — usmál se kníže, nabízejí Cimbuřovi doutník. Tu teprve octl se host na rozpacích. Nenáviděl kouření doutníků, ale hostitele urazití nechtěl.

„Pane kníže, bez urážky, ale cigárko si nevezmu, dovolíte-li, dýmečku si nacpu.“

„Proč pohrdáte doutníkem?“

„Protože není pro sedláka, ale pro pána. Na cigárku sedí oheň nahý, nechřáněný, utrousí se jiskerka a než se naděješ — požár vzplane. Cigárko se nedokouří, odhodí se ho kus a to mám za marnotratnost. Cigárko třeba sirkou a ne hubkou na křesadle zapálit. To pro našince není... Sírky a cigárka mají na svědomí mnoho ohňů. Neslychali jsme dřív, co slyšíme teď každé chvíle, tam a tam že celá usedlost lehla popelem... V dýmce jest oheň boží jako v pasti, vytrousíš-li kamínek neb křesadlo, tím nezapálíš — jinak je se sirkou. Sedlák kouří cigáro, jenom když ho chytá fúrie, kláskovina, pijatika. Knížeti se chce rovnat — ne-li kočár, bryčku si pořídí a v ní sebe samého vozí, sedlář mu musí urobiť měkké sedadlo do ní. Tak divným směrem, pane kníže, svět se šine. Jako ze zlata ryzího bývali sedláci, rez, to je hřích, se jich nechytal, zvláště ne hloupá pýcha, chlast anebo zhýralost. Dnes, Pane Bože, pomoz! Ne zlatí, ale ani železní nejsou ti mladí. Vidíme ve světě, že všecko se leskne jako padělané, laciné, fabrické, horší než bývalo — tak i s lidmi se děje. Rez se jich chytá. Sedlák se stydí za koženice, kožich a beraničku, na hlavu klobouček si jako hnízdo posadí, vlasy pod ním učesá ‚do kačera‘, vousy — podnosky stát si nechá a nakrouť, cigáro v hubě žmolí. Černá země a černý je proto chléb náš vezdejší. I za ten mnohý už se stydí. Přijde do hospody a stydí se z kapsy vytáhnout skrojek vlastního chleba. — Zato do košíčku po mastném rohlíčku, po bílé housce sahá. Dobré i zbožné jsou staré selské manýry. Pánem Bohem sedlák děkuje, Bohem vítá, zdraví i se loučí. Dnes ujímají se jiné způsoby. ‚Má úcta‘ a ‚dobrý den‘, ‚poroučím se‘ a ‚nazdar‘, tak se ohání pozdravy sedlák. Písecká škola rolnická i na tom

podíl má, byť i nezavinila všecko. Řekl bys, že je to studentek, pán od pera, snad písáříček nějaký z Písku od úřadu, a hle — sedláček je to. Cigárkem to všecko počíná; proto je nenávidím a do úst nevezmu, co živ budu.“

„Dobře,“ přikývl hostitel a klepl na zvonek. Jako na drátku hned ve dveřích se zjevil lokaj. — „Rovněž já rád si z dýmky zakouřím. Lujs, podej dýmky a tabák.“

S celým stolečkem hned přihnul se Lujs, hned dýmky pěkným tahá okem cpal, hned knížeti i hostu po jedné zapálil. — Obláčky šedého dýmu vznášely se ke stropu, ohnivě vínko jemně rozehrávalo se v žilách, tváře zčervenaly, příjemně se sedělo a povídalo.

„Milý Cimbuře,“ — rozvažoval kníže, „marno stavět se proti proudu. My jsme oba starosvětští lidé, vy jste ještě starší než já, ale musíte uznat, že život se stále více zaplétá, že žádá i podává víc a mladí, ti se mu snadno přizpůsobí i řečí i krojem i celým způsobem života veřejného i soukromého. Pokrok, pokrok je to.“

„Chyba, pane kníže, není to pokrok — klam a šalba je to. Pravda, že čím dál jsou lidé studovanější a učenější i u nás zde. Od těch dob, co Ražicemi dráha ponejprv projela, mnoho se změnilo. Roste vzdělanost, ale hlásí se bezděky sama otázka, roste-li s ní stejnou měrou i mravnost! Dobře už třicet let čtu noviny. Ale jednu věc v nich pozoruji, čím dál, tím více nacházím v nich zprávy o podvodech, krádežích, zhářství, vraždách a sebevraždách. Někde něco není v pořádku. Tak se mému selskému rozumu zdá, že se vzdělává stále jenom hlava a zanedbává srdce. Rozum se brousí, ale srdce otupuje. Přemýšlím o tom směru a vidím, že čím dál hůře bude. Po vzdělání, školách, novinách, knihách všecko se sápe, jako by to platilo všecko a zatím to se mi nezdá nejprvnější věcí. Tou je v životě poctivost, střídmost, pravdymilovnost a zbožnost, to je základ štěstí, s tím musí jít vzdělání ruku v ruce, jinak svede člověka na scestí.“

„Pravdu máte. Mám panství i v jiných krajích tohoto království. Tam rolníci pokládají se za nejvzdělanější a nejosvícenější v celých Čechách.

Nevěřil byste, že i náboženstvím pohrdají, poutím se posmívají, ale na výlety běhají, kostelu se vyhýbají, ale už i dopoledne v hospodách usedají.

A hle – v tomto kraji plném vzdělání a pokroku – lze pozorovati podivnou věc, o které dosud zde není památky,“ a kníže ustal, jakoby se rozmýšlel, má-li dál mluvit.

„Dopovězte, pane kníže, co jste o tom kraji tam napověděl,“ pobídl ho Cimbura.

„Stěží mi uvěříte, věc neslýchaná, ba nemožná vám to bude. Tam ani hospodyně nejdou do kostela jen proto, aby jim někdo mezitím nesebral na kurníku vejce. Tam se musí hlídat na stromech ovoce, na polích obilí, na lukách seno, v lese dříví, v rybnících ryby. Tam nehlídá se jen panský pozemek, ale i selský, a co se nehlídá, to ukradnou, a neukradnou-li, tak to zničí. Ano, zní to podivně, ale vy máte skoro pravdu: čím jsou lidé vzdělanější, studovanější, tím se zdají být i nemravnější, ač přece jisto, že vzdělání má zušlechťovat a zdokonalovat člověka. Nevěřil byste, co gruntu v tom kraji tam se octlo na bubnu. Nekoupil-li jsem já, koupil statek žid.“

„Takové případy staly se i u nás. Falešná vzdělanost zavedla už i zde sedláka i selku na scestí. Chtěli se rovnat pánům, dali si říkat „pán“ – „paní“, strojili se jako páni, jedli jako páni, pracovali jako páni. Několik roků stačilo a statek počal se drobit, strych po strychu, dědina po dědině se prodávala, až statek zmizel, roztál jako sníh na sluníčku. A to považuji za zločin, nad který většího neznám. Nás sedláky drží zem, půda, pole, luka, les. V tom je naše síla – bez nich jsme plíva, nic, vítr nás odfoukne. Statek si zvětšit, to je zásluha a dobrý čin, ale hříchem – statek prodat, třeba vám, pane kníže, jako vám jej prodal lhůtecký Kladiva.“

„Zaplatil jsem mu za statek cenu skoro dvojnásobnou.“

„Vím, dvacet tisícovek, ač za ně nestál. Ale Kladiva neměl prodávat, měl říci: vím, pane kníže, že jsem se svou půdou uprostřed půdy vaší a že je to nemilé i vám i vašim strojům, vašim zajícům i vašim honcům, že vám překážím ve všem všude. Ustoupím, ale ze svého statku ukrojíte mi

někde na okraji díl jiný, dvojnásobný a já vám povolím. Chválou bychom ho zahrnuli.“

„Uložil si peníze a žije z nich bezstarostně.“

„Peníze, co jsou peníze? Jako dítě pamatuji, že padly peníze náhle, přes jedinou noc. Kdo měl večer tisíčku, měl ráno jenom desítku a mnohý se stal žebrákem. Ale kdo měl grunt, ten toho ani nepocítil, ani se nepohnul, ba platil víc než dříve.“

Za řeči utíkal čas. Dýmečky dohořívaly, v zámeckém průjezdu zahrčel kočár.

„Milosti, zapraženo,“ hlásil ve dveřích Lujs a zmizel. Kníže vytáhl hodinky z kapsičky na jednoduché černé šňůrce a jenom stříbrné. „Vida, vida,“ spatřiv je pomyslně si Cimbura, „u nás pomalu každý čeledín, o sedláku nemluvě, má takové, ne-li lepší,“ a znova zahořel hněvem proti selské marnivosti a parádě.

„Libo-li tedy, projedem' se panstvím,“ navrhl kníže, vstávaje od stolu.

„Vím, že jsem u knížete a vím, co říkají staří, kdyby na rychlém koni člověk seděl, kalupem jel, ani za týden by knížecí statek neobjel, ale přece raději bych se prošel, měl bych z toho větší zisk, všeho lépe povšimnouti bych si mohl.“

„Poručte jen, a kde si budete přát, koně se zastaví a projdeme se.“

Pár koní černých jako havrani zaujal nejdřív hostovu pozornost.

Usedli do kočáru a projeli parkem. Svě divy Cimbura spatřil. Rostliny, byliny a květiny, jaké nikdy nikde, ani v lese, ani na louce nevidal. „Kažte zastavit, pane kníže,“ přál si Cimbura, a než dořekl, koně stáli jako přimrazení. „Jak to zastavuješ?“ chtěl se obořit Cimbura na kočího, „nevíš, že kůň zvolna se má do běhu rozehnat, ale ještě volněji běh mírnit. Náhlým zaražením na předku kůň trpí,“ ale mlčel. Jen lítostně na koně pohleděl jak stáli, přední nohy v písku zaryté a bujné hlavy na zkroucených krcích ke chřátům otěžemi přitisknuté. Teprve, až vystoupil kníže, povolil kočí koním. „Však už si nesesdnu, když ten chlapík tak nekřesťansky zastavuje,“ umiňoval si sedlák a otočil se po zahradě. „Na mou věru, jako v ráji! Kde se

tu ty stromy vzaly, kdo je vypěstoval, kde vyrostly? Buk tu, jenže má listy černé, dub tu, ale listy má kropenaté, javor tu, ale list jeho je strakatý, topol tu, ale list má žlutý okolek, bříza tu stojí, ale větvičky jako provázky místo vzhůru, dolů visí. Všecko vidím jiné a podivné. Růže tu dosud kvetou, ač už jim dávno minul čas a nekvetou jen červeně a bíle, ale i žlutě, tmavě, jak kdo chce.“

„To nejsou stromy naše, to nejsou růže naše, to nejsou květiny naše. Všecko je sem odjinud přineseno a zasazeno. Růže jsou francouzské, palmy z Itálie, jiriny z Erfurtu, stromy jehličnaté se stříbrným leskem jsou až z Kalifornie, Virginie, některé keře z Japonska a Číny,“ vykládal mu kníže. Provedl ho skleníky, letními i zimními a ukázal na fíkovnu; ale Cimbur zarytě mlčel a ničemu se již nepodíval. Prošli park a hned za ním zahradu zelinářskou a školku. — Jak spatřil Cimbur stromky, rovnou k nim zaměří. Tu stál Cimburův známý, starý štěpař, tu stojí i zahradník. Ale co to? Neusmívají se na něho, ruky mu nepodávají. Jako zkamenělí stojí, klobouk smeknutý, ruce k tělu jako na vojně. „Ukažte mému hostu školku,“ poručí kníže a teprve pak zas do nich život vjel. „Tak zde máme nejprve krsky a tvarové stromky,“ počal zahradník. Při pohledu na ně sevřelo se Cimbuřovi lýtostí srdce v těle. Spatřil stromky nizoučké, jako ukřížované, větve na ramena roztažené a k dřevěným latím pevně lýkem uvázaná.

„Chudáčkové,“ ulevil si sedlák, „proč vás tak moří a trápí, jak krásné ovoce přece máte.“ — Zahradník se usmál a vykládá, to že jsou stromy ke zdi a pro špalíry, k pěšinkám, cestám, aby nepřekážely. „Ostatně, zde máte polokmeny.“ Ty už se Cimbuřovi víc zamlouvaly. Pěkné stromky, pohodlně bez žebříku lze je prořezat, housenky obrat i očesat. Ale přece nejkrásnější jsou vysokokmenné. „Oddělení jablek,“ hlásí zahradník a vysvětluje — „v té řadě je jablko Bismarkovo, novinka, ve druhé reneta francouzská, dal jabloně Gravštejnské, za nimi car Alexandr.“ — Zase už Cimbur nic neposlouchá a běží k hruškám.

„Hrušeň Virtemberská, za ní v řadě hruška Napoleon, tady řada holandských a solnohradských.“ Cimbur zesmutněl, lhostejně se dívá na

třešně i višně, na slivoně i švestky, na broskve i meruňky. – V duchu se zaradoval, když spatřil hradbu, v ní otevřená vrata a za nimi lán panského jetele, který se červenal pozdními ještě medulkami. Libě voněl, jak sluníčko naň svítilo, a černí čmeláci s bzukotem mlsně poletovali po velikých červených paličkách.

„To je kabrňák jetel,“ zavelebil teď Cimbura, „a jak vidím letošní, panenský, kosa se ho ještě nedotkla.“

„Nechali jsme na semeno, je koupeno přímo ve Štýrsku,“ poznamenal kníže, „na semeni záleží mnoho; proto mám pšenici ruskou od řeky Donu, žito Zeelandské, řepu Berndorfskou neb bavorskou

– a teď vám něco zvláštního ukáži – ohlédněte se!“

Cimbura už z dálky slyšel hukot, jako by tudy dráha někde jela, ale jak teď na vršku stál a stranou pohlédl, spatřil podivné divadlo – parní oračky.

„Před měsícem přímo z Anglie mně přišly. Výborně pracují. Hleďte, tři brázdy berou najedno čtvrt sáhu široké i hluboké a pluh ujíždí, jako by s prázdnem jel.“

„A co to oralo“ optal se Cimbura, když se nasýtil pohledu.

„Pastviny ruším, pod pluh je vydávám. Pořídím pro dobytek výběh u stájů, zbavím se ovcí, ovčíny zavru a stodol z nich nadělám.“

„Chybujete, pane kníže. Ovce jako posvátné zvíře statku požehnání přináší. I Kristus Pán ji miloval a Sebe Sama Beránkem Božím nazval. Z ovečky všechno výborné – i vlna i maso i mléko i mrva, jako ze žádného jiného zvířátka.“

„Nechybují, Cimburo,“ usmál se kníže. „Jak vy mluvíte, tak v hospodářství mluvit se nemá. Nutno řídit se ne citem, ale počtem. Ovce se nevyplácí, nepase-li se. A ježto pastviště jsme zrušili, buď na luka přeměnili nebo rozorali, ježto jetele stařiny a strniska hned za kosou oráme, úhoru ani líchy netrpíme, nemá se ovce na čem pást a proto ji rušíme. Ábel pásal, Kain oral. Kain zabil Ábele a na těch bratřích vidíte obojí způsob hospodaření i

jeho osud. Hospodářství u nás nesmí být pastevní, ale musí být orební, vy, sedláci, nesmíte být pastýři jako Ábel, ale musíte být jako Kain, oráči. Kain ve vás zabije Ábele.“

„Dobytka se zbavit?“

„Neříkám zbavit — ale nenechat ho bez kontroly po pastvách toulat, drahou mrvu chlěvskou roznášet. I sedlák jej musí pozorovat, vážit, mléko měřit, maso, máslo, vejce vyrábět a prodávat, zkoušet nová krmiva i plemena zavádět a naučit se počítat, co s jedním kusem zkrmíte a co od něho získáte. Jako v dobytčářství, tak i v polaření musíte opustiti starý způsob pěstování jedinečných plodin, žita, ovsa, pšenice a ječmene a zavádět podle poloh plodiny průmyslové, hlavně řepku olejku, řepu cukrovku, chmel a co vůbec v tomto kraji možno. Hospodářství pastevné nahraďte trojstranným, střídavým, naučte se víc a líp pěstovat okopaniny, jež pole vyčistí, místo úhoru do suchých polí sejte ligrus a francouzskou vojtešku, jak vám to Horský v Libějicích už ukázal. Nesejte len, konopí a proso, ale za to sejte víc kukuřici, bob a mák. Orné nářadí musíte mít lepší, orati hloub a záhy, pole neošidíte, pořídte si nejen brány, ale i ježky, harky a válce, polaření nás spasí, proto i rybníky vypustím a v luka nebo pole přeměním“ — odmlčel se kníže. Tváře mu hořely a oči se leskly zápaem, se kterým mluvil. Cimbur však zůstával ku podivu chladným. Znatelné, že řeč knížete je marná, že Cimburu nezískal a nepřesvědčil, a ten se tím netají.

„Že i rybníky vypustíte?“ táže se skoro posměšně. Protiví se mu ta lačnost půdy a jsou mu v té chvíli dvakrát tak milé jako stříbro lesklé hladiny rybníků. Duší mu kmitnou zrcadla krásných rybníků drhovelských, ohromná Milava, Dobeš, Rojíce, Křešice, Talina a všechny známé vody se zelenými hrázemi a šedými mlhami za podzimních jiter a už i jemu červenají tváře a volá hlas: „braň a nedej!“ Proti knížeti se postavil, cestu mu zastoupil, aby mu uniknouti nemohl, a domlouvati počal: „Pane kníže, pěkně prosím, neberte nám dvojí, co nejvíc v přírodě miluju: lesy a rybníky. Nesahejte na ně. Oni staří nebyli hlupáci, když rybníky zakládali a vodu

naháněli. Rozkopáte-li hráze a vypustíte vody, přijde sucho na nás na všechny, vinný i nevinný trpět bude, naučí vás to hráze opět navězt, rybníky napustit, aby se v nich zase ryba proháněla. Nekonejte tedy práci marnou a nad tváří němou – rybou se ustrňte. I ji pán Ježíš miloval, za pokrm mu sloužila, peníz v ústech z jezera na povrch mu přinesla. Bojte se vody, nebuďte jí nepřitelem. Nejen země, ale i ona nás živí. Sedlák podává hostu chléb a sůl, ale králi svému podává zem a vodu, tedy to, z čeho chleba dobývá. Ze země je sice člověk stvořen a do země se vrací, ale bez vody nebylo by života, nebylo by vzrůstu a úrody, všechno zakrní a zbobkovatí. Nejhorší ranou pro sedláka – sucho.“

Usmál se kníže, ale hostu neodporoval. Cimbura hned poznal, že ani on knížete nepřesvědčil, a rybníků neubráníl. – Zarmoutil se a schlípl, do sebe jaksi se schoulil, v mlčení jako v plášť se zahalil.

„Pojďme dál. Hle, do dvora máme nedaleko, ukáží vám své hospodářské stroje. Je to můj vzorný dvůr a hospodářské školy často sem vodí chovance. I vás jistě mnohé zaujme. Tak hned za stodolou vidíte žentour. Cimburo, vy sedláci hříšně plýtváte silou a časem. Blíží se doba, kdy člověk ne tak rukou, jako rozumem pracovat musí a kdy černou, hrubou práci za něho vykoná stroj. Vyhodte proto čím dřív, tím líp, ze stodol cepy a nahradte je aspoň žentourovou mlátičkou, obilí nevějte, fukar vám to obstará lépe a rychleji, kupte si kruhadlo a šrotovník; i to počene žentour. Věřte mi, Cimburo, miluji českou vlast a zvláště český jih a vás sedláky a rád, ani nevíte, jak bych rád vám šel v hospodářství vzorem, příkladem i pomocí, vidím v tom své poslání mezi vámi, účel a smysl svého života a nacházím málo pochopení.“

Měkne Cimbura, rozhrnuje plášť mlčení a opíraje se o secí stroj, lítostivým hlasem konejší hostitele „Křivě si to vykládáte. Uznejte, že co se hodí knížeti, nehodí se sedláku. Co může kníže na panském, nemůže sedlák na selském. Nemůžem se po vás opičit na našich stokorcových statcích.“

„Liché výmluvy,“ mává kníže rukou, „pole drenážemi si odvodnit a luka zavodňovat může každý. A na co jeden nestačí, na to ať zajde družstvo.“

Sám se mi rovnat nemůžete, ale vy všichni v Putimi vyrovnáte se mému dvoru jednomu a všichni v okrese – mému panství. Jako já mám pivovar, mlékárnu, lihovar, cukrovar, který zpracuje řepu, mléko, brambory a ječmen a tak dvojí užitek mi dá – proč vy byste nemohli mít své družstevní továrny? Mám-li já na každém dvoře mlátičku parní, proč vy byste ji nemohli mít společně? Odložte selskou pýchu, závist a vzájemnou nedůvěru, od individualismu přejděte v hospodářských otázkách ke kolektivismu, srozumitelně řečeno, spolčujte se, obec víc zmůže než jednotlivec, spojenými silami i těžké břemeno lehce se zvedá, společně kupujte, společně prodávejte, učte se od jiných, třeba od dělníků, kteří na ochranu svých zájmů čile zakládají spolky a besedy, nebo od průmyslníků. – Svému stavu i své vlasti jste povinni včas postarati se o řádnou selskou organizaci – to jest to pouto, které by z vás drobných utvořilo jediné těleso mohutné, asi tak jako z malých cihel se veliký dům složí. Zle bude, nestaně-li se tak záhy a včas,“ oddychl si kníže, bílým, voňavým šátečkem utíraje si pot, který mu po skrání stékal.

„Každý se spálí jen jednou. Co pošlo z těch společných cukrovarů a pivovarů? Kdo skoupil je před pěti lety v licitacích? A koho ožebračily?“ – jakoby sama sebe tázal se Cimbura.

„Ovšem, poctivost jest základem a podmínkou zdaru. Šidit se nesmí, ani podvádět. Za úředníky byste si nesměli vybírat své nedostudované synky, kterých nikde jinde nechtějí.“

„A tak jsme tam, odkud jsme vyšli. Není a nezmůže všecko pokrok a vzdělání – stroj; ale musí tu začít především poctivost, jak jste pěkně pověděli. Nevím, našli-li bychom vždycky úředníky poctivce, každý člověk je víc sobek než tobek a příležitost dělá zloděje. Proto vy máte svůj kmen úředníků i služebníků, někteří co paměť lidská sahá, už vašemu rodu slouží, jako klíště kožicha se vás drží, z otce na syna přechází služba; ale u nás tomu tak není a nebude. Sedlák se drží půdy a špatný úředník je z něho. I když na výměnek odcházíme, neloučíme se s půdou, ale kus pole a louky do své smrti k užívání si vymíňujeme.“

„A přece s půdou nehospodárně zacházíte,“ – vyhrkl náhle kníže.

„My a nehospodárně? Jak to?“ řekl Cimbury a opět se zastavil.

„Pojďme,“ – pobídl kníže, „máme toho ještě mnoho prohlížet – neviděl jste dosud ani koníren, ani ovčínu, kravína, ani hříbětince, cestou vám to povím – “ a zaměřil rozsáhlým dvorem od stodol a kůlen ke chlévům.

„Procházím-li vaše pozemky třeba o honech, žasnu, co půdy ladem ležet necháváte. Meze máte na krok široké, vodoteče na dva a průhony na pět. Cesty polní vyrovnají se místy šířkou císařské silnici. Dohodněte se o obecní statek a mezi sebe rozdělte, polní cesty rozměřte na dva sáhy, nic víc, do polí kamenné mezníky nasázejte a meze zrušte, strych, dva, pole tím nabudete.“

„Pane kníže, to je takhle. Meze a vodoteče nejsou naše.“

„Či by byly?“

„Jsou chudých. Jejich jsou i okrajky našich selských rybníků a lesů, jejich tráva v průhonech a po stráních, jejich klasy i na poli. My, sedláci, cítíme přísnou povinnost, kterou Bůh nám ukládá, pomáhat i podruhům, dopřát jim požití meze – kravku nebo kozu v průhoně popást, dát člověku, který se mnou pole vzdělává, záhon půdy pod brambory, líchu jetele pro dobytče. Děti bezzemků mají staré právo na klasy. Zabolelo mne, když jsem spatřil u vás podivný stroj, nač je? se ptám, a vy jste mi řekli: shrabovat klasy.“

Potí se kníže, ale nezlobí. Mel rád Cimburu pro jeho přímou řeč, ale bránit se musí a brání.

„My jinak o chudé pečujeme. I my i naši předkové chudobince a špitály po panstvích jsme založili, pense platíme a tak o ty, kteří nám věrně sloužili, v jejich stáří pečujeme.“

„Ano, o ty, kteří vám sloužili. Ale což ti chudí, kdož vám neslouží?“

„Ať si podají žádost, my jim podporu poukážeme.“ Ale už tu byla hříbata a byl konec řeči. Koňář probudil se v Cimburuovi a všechno ostatní v té chvíli ustoupilo do pozadí. Po koních přišel kravín a ohromný, rozsáhlý

ovčín na konec. Vyšli konečně i z něho a tu kníže se zastavil a s úsměvem v líci pravil: „Tak jste viděl můj nejlepší dvůr, povězte mi, líbil-li se vám.“

„Líbil i nelíbil,“ – vyhýbavě odpověděl hned Cimbura.

„Nechci slyšet, v čem se vám líbil, ale za to povězte upřímně, v čem se nelíbil.“

„Povím vám, proč bych nepověděl? Nelíbí se mi vaše zahrada. Růže tam máte francouzské, křoviny japonské, květiny italské. Nelíbí se mi vaše školka. – Stromy máte německých a holandských druhů. Nelíbí se mi vaše chlévy. Koně v nich máte uherské, krávy švýcarské, vepře a psy anglické – Nic se nekaboňte, pane kníže, a povězte, co tu máte českého?“

„A je něco lepšího českého?“

„To si myslím. Tak hned stromy. Pročpak nemáte ve školce hrušku cibulku, jabloň žitňavku, štěp ječně?“

„Jsou takové stromy?“

„Arci že jsou a výborné. Kdyby nebylo u nás potlouklo, mohl jsem vám poslat košíček toho ovoce.“

„Je divno, že mi o tom ani ředitel, ani zahradník nic neříká.“

„Nic divno; protože ani jeden, ani druhý nejsou Češi – “

„Dál, co se vám ještě nelíbí?“

„Nelíbí se mi, že koně trýzníte.“

„Oha! Jak a čím!“

„Tu se podívejte,“ řekl Cimbura a ukázal na kočár, který krok za krokem za nimi popojížděl, „ocásky mají sotva na prst dlouhé. – Čím pak si mají mouchu nebo hovada sehnat? Ubohé koně, hle, jak třesou kůží a sekají nohama a jak je kočí za to trestá. My pomáháme dobytku ne bičem, jako vy, ale rozumem. Mouchy jim oháníme, čabrakou pokrýváme, olšovým, páchnoucím listem je potíráme.“

„Dobře. A co ještě?“

„Panská služba, zahálky družba – jak jsem viděl na vlastní oči. Všude, kde pracovalo pět, šest lidí, stál u nich dozorce, šafář, poklasný, hlídač nebo hajný; ale sám nepracoval. Člověk má pracovat, protože je k práci stvořen

jako ryba k plování anebo pták k letu, protože bez práce se mu stýská. Má pracovat radostně a při práci si prozpěvovat, ale nemá mít nad sebou hlídače, nemá být k práci poháněn nadávkami, hrůzou a pokutami. I ten dozorce má pracovat a lidu příkladem práci ukazovat. U nás neurážíme dělníka, nevyvyšujeme se nad něho, ale s ním ve všem rovni do díla se zapraháme, ba sedlák sám horší a těžší práci sobě přidělí a dělníku dá přednost jako hostu. Oba jako bratři pracují a k stolu společnému usedají.“

Dlouho mlčel kníže, až konečně řekl: „Mnoho pravdy leží ve vašich výtkách; než časy se změnily a nám už není možno patriarchálně žít. Ostatně je to i u vás jen otázka času. Cimburo, posadme se a poručte, co byste si ještě přál viděti.“

„Ničeho už, pane kníže, mnoho jsem viděl, slyšel a se dověděl, nikdy toho nezapomenu, prosím za prominutí, přeřekl-li jsem se v něčem, nebo urazil-li jsem knížete pána, jsem jen hloupý, prostý sedlák.“

„Naopak, Cimburo, hovor s vámi způsobil mně srdečnou radost, dovolíte-li, doprovodím vás a do Putimě zavezu.“

„Jako by se stalo, pane kníže,“ děkoval Cimbura, — „mám chvála Bohu zdravé nohy, donesou mne.“

„Jedu kněžně naproti na písecké nádraží — svezte se tedy se mnou.“

„To je jiná — příležitosti použiji, budu dřív doma.“

Usedli, koně dali se v let. Kde koho potkali, zastavil se a za kočárem hleděl. Cimbura veze se s knížetem! Lokaj s premovaným kočím na kozlíku, koně jako vítr, kníže se usmívá, usmívá se i Cimbura na známé z kočáru a jmenuje je knížeti. Pískem projeli a před nádražím se octli. „Mám ještě půl hodinky času,“ vytahuje kníže svoje otřelé hodinky, „jeďte krokem k Putimi,“ nakazuje kočímu a znovu do hovoru se pouští.

„Jste ještě tak silný, Cimburo?“ — s úsměvem se táže.

Zardívá se Cimbura jako jinoch — pýří se a zapírá. Kam se poděly časy, když vynikal silou, je blízek sedmdesátce, to už síla člověka opouští.

„Slyšel jsem, že jste ve zlosti sekeru do špalku zarazil a vyndat ji nemohl jinak, než klínem špalek roztrhnout.“

„Nu, ano, to jsem učinil,“ kajícím se přiznává Cimbura.

„A jak tomu bylo u Horníků, když se koně zapletli?“

„Zle — boží dopuštění,“ neznamenaje léčky prostodušně vykládal Cimbura. „Ponocný pro mne přiběhl. Běžím tam a vidím, co se stalo. Jalovice se odvázala a v noci připletla se na koňské stání. Koně měli pažení roztrískané, jesle shozené, žlab stržený, zadní nohy za řetízky, jalovice mezi nimi a všechno v jednom chomáči válelo se po zemi.“

„A co jste dělal?“

„Ani se nepamatuji.“

„Sekeru!“ vykřikl jste — a jednou ranou přetl jste oba řetězy.“

„Ne — dvě rány padly, musily, protože řetězy byly daleko od sebe — koně pak vydechli a uvolnilo se jim. Ale pošlapanou jalovici musil Horník zabít.“

„Škody však neměl; vím, že jste v Putimi založil obecní spolek, který dobytče rozebere. Koupil jste i trokar pro případ nadmutí a pás pro krávy trsačky, to máte počátek družstevního hnutí. Ale dojíždíme k Putimi a vy jste mi dosud nepověděl, co bych měl Putimským darovat.“

„Nepověděl, protože kníže pán se neoptal.“

„Co mi tedy radíte?“

„Radím, abyste poslal Putimským a to obci fůru štěpů ze školky,“ — řekl Cimbura, opouštěje vůz — „to jediné nám sousední sedláci nahradit nemohou a sám hleďte, co stromů krupobitím zničeno.“

„Jsou německé!“ poškádil Cimburu kníže.

„Darovanému koni na zuby nehleď,“ usmál se sedlák.

„Výborná rada!“ — pochvaloval kníže, tiskna Cimbuřovi ruku. — „Žijte s Bohem a pozdravujte ženu i děti.“

„Zdrávi vzkazovali,“ děkoval Cimbura a nechal pozdravovat kněžnu, prince i princezny.

„Cimburo, slibuji vám, že se vám syn brzy vrátí z vojny“ — ještě řekl kníže — dojat náhle jakýmsi měkkým citem.“

„To kdyby Pán Bůh dal,“ zaprosil sedlák a hleděl dlouho za vzdalujícím se kočárem. I kníže z kočáru ještě jednou se ohlédl a kloboukem zamával..

V.

Plnému, zralému lusku podobala se po návštěvě u knížete hlava Cimbuřova. Plno nových, plodných myšlenek v ní stále rostlo, hýbalo se, s Cimburou žilo. Kudy chodil, myslil na knížecí řeči a plány, na to, co mu o hospodářství, o semenech a plemenech, o šetření časem a půdou, o strojích povídal. Ale ani knížeti nevykouřily se hned z hlavy námitky sedlákovy. Také o nich rozjímal a přemýšlel a v mnohém mu za pravdu dával. „Je to tak, jak pověděl,“ přiznával se, „málo českého mám na panství. — I já i moje rodina mluvíme tvrdou češtinou, ale zato plynně německy i francouzsky, nedbáme o to, co je českého, jen pro cizí hoříme. Co o chudině řekl, co o rybnících mluvil — mnoho pravdy má.“

A tak oba byli sebou navzájem spokojeni, vzájemná upomínka mile je hrála. — Časem, ovšem,bledla, nové starosti stěhovaly se do hlav, vytlačovaly a dusily, co dřív v nich kvetlo a zrálo. Zlá zima minula, a sotvaže sníh sešel, chápali se sedláci práce. Jarní síje nečeká. Ovsy, hrachy i ječmeny musí do země. Pozdě slavili jsme velikonoce, a proto i pozdě lovily se rybníky vejtažné, potěrné i kaprové. Cimbuřa vždy sledoval s velkým zájmem lov a radoval se, když zátahy se dařily, když vylovili třeba sto i více centů ryb, nejvíce kaprů, hladkých i šupinatých. Ale i candát, bělice, tu a tam úhoř, okoun, lín, cejn a mník třepali se v síti, nevodu anebo vrši, podle

toho, čím loviti porybný rozkázal. Ale hlavně na štiky těšili se Putimáci. — O „putimské štice“, proslavené rybě, vědělo se po celém širém okolí. Na sáh dlouhá byla a v ocasní ploutvi měla vypálený letopočet 1848. Ten rok ji po prvé vytáhli a Bůh ví, jak už starou. Při každém lovu po ní pásli, na břeh ji vyhodili, obec si ji prohlédla, změřila a zase znovu do vody hodila. — Po rybách přišly na řadu ovce. — Obahnily se a matky bahnice i skopci k jarní stříži se chystali. Ovčín se vyveze pod zelí, vystele se čerstvou slámou, ovce vyplaví a vyperou dvakrát po sobě a pak rouno se jim vezme.

O tom přemýšlí Cimbura, sedě za nedělního odpoledne před chalupou. — Vyšel si po obědě na boží slunečko. Vylákal ho teplý jarní den. Dýmečku drží v levičce a pravicí vytahuje měchuřinku, zle ohmatanou, odřenou a popraskanou.

„Však už prásko ve chlívku zraje,“ myslí si Cimbura a vzpomíná na podsvinče určené na zabijačku. Měchýř z krmníka náleží hospodáři. — Nadme jej, pověsí pozorně nad kamna k vysušení a pak pečlivě vymne. Marjánka tkaničkou jej ovroubí a hospodář má skrývačku na tabák po celý rok.

Nacpal dýmku, zapálil a nádvořím i návsí se rozhlédl. Jabloň hubička, soudek i řehtáč, hruška ovesnička, děkanka, časlavka i raná jakubka, které sám vysázel, jsou poseté pupenci.

Na první pohled poznává, že to nejsou jen listové pupence, ale květové puky, okrouhlé, nabouchané, květ i plod v zárodku chovající. „Hle, jak míza hrne se do letorostů,“ — myslí si spokojeně Cimbura.

Se stromu na strom přeskakují myšlenky jeho a navštívily i stromy knížecí. Nezapomněl kníže pán! Ovršený vůz jich v pozdním podzimu poslal, zahradník ukázal, jak je sázet, ujaly se všechny a podél polní cesty již raší.

„Ale na Martina zapomněl,“ v duchu běduje si Cimbura a duše se mu svírá úzkostí. „Je-li pak ještě mezi živými? Padl v boji? Skosila ho smrt v nemocnici? — Živ sotva bude, protože nedává známky života — nepíše. Povídá se, že se pluky z Bosny vrátí a vystřídány budou jinými.

Zdrávi povídali! I jemnostpán a pan učitel věří tomu a nedávno to z novin předcítali, ale já nevěřím,“ — rozumuje sám v sobě Cimbura...

Kde se vzal, tu se vzal, stojí náhle před Cimburou voják. Než se sedlák vzpamatoval, už ruce líbá, objímá a „tatínku, tatínku!“ volá.

„Martine, dítě mé, jsi to ty, anebo mne smysly šálí?“

„Já, já, tatínku! Včera nás dráha přivezla z Bosny do Písku nazpět a na týden mě dali dovolenou.“

„A já na tebe myslím jako na mrtvého.“

„Rok za dva se nám počítá — na podzim budu mít vyslouženo.“

„Ženo, dcero, Marjánko, Marianno, hleďte, jakého hosta vedu,“ křičí Cimbura ve dveřích.

Nezná se k synovi matka, k bratrovi sestra. — Zmužněl Martin, zesílel, osmahlý v obličejí jako cikán, vous kryje mu ret a vlasy zhoustly a zčernaly, — ale jak „maminko“ promluvil, poznala ho matka, poznává i sestra. Radosti konce není.

„Běžte pro Jana k Piksům, pro Francka k Srnkům, pro Verunku k Štěrbům,“ poroučí Cimbura, „všichni po požehnání ať se u nás sejdou a my dva do kostelíčka půjdem poděkovat Bohu.“

V putimském kostelíčku při požehnám klečí Cimbura se synem Martinem. — Cimburka doma otáčí se kolem rozpálené plotny, Marianna s velikým džbánem běží už po druhé k Srnkům do hospody.

Martin se stal hrdinou dne. — Přicházejí po kostele k Cimburovům sousedé, otcové i matky synů, kteří vojákují a s Martinem byli odvedeni k dragounům, dělostřelcům a k jiným branžím. — Martin má sólo. Cimburův voják vypravuje, jak nic tam dole neplatila jízda ani kanonýři, protože to nebyla vojna v širém poli, ale vojna partisanská, s neviditelným, dobře skrytým, země znalým nepřítelem. „Na dvě stě důstojníků a víc než pět tisíc vojáků tam zůstalo, nouzi o vodu, o chleba, o všecko jsme měli a my — pěchota — vršek po vršku, ves po vsi dobývatí musili,“ líčí Martin, — Popisuje boje u Žepče, Banjaluky, Vysoké a Sarajeva. Vypravuje o stanném

právu, náhlých soudech vojenských, o tureckém vojsku, Turcích, Turkyních, o jejich zbraních, domech a chrámech.

Týden vypravuje, až zase dovolená končí a Martin se musí vrátit do kasáren. Jede s veselou, s veselou se s ním jeho domácí loučí, neboť vědí, že se na podzim vrátí, doslouží...

Jen otec se s ním jaksi těžce rozchází a nerad ho propouští.

„Už, už abys přijel a práce se ujal,“ tesklivě nařiká a syn Martin i matka Marjánka i dcera Marianna překvapeně pohleděli na otce. — A jaký div! Jak tu seděl na lavici u stolu před Martinem, všem se jim zdál pojednou starým. Jako by světlo jim rázem vzešlo a osvětlilo sedláka Cimburu, všimli si, že jeho tvář zvráskovatěla, jeho hlava zbělela a jeho ramena se ohnula, čehož nikdy před tím nepozorovali.

Martin se sestrou jako hodné děti obracejí hlavy k matce, co ona té změně říká. A aj! Jaká změna stala se v té chvíli s matkou. Stojí u sedícího otce, žilnaté ruce její jsou sepjaté, kůže na čele zvarhaněla a vlasy pod šátkem, čelo úzkým proužkem vroubicí, jsou sice pěkně uhlazené a na dvě strany rozčísnuté, ale jakoby byly poprášené moukou.

„Maminko, máte vlasy pomoučené,“ — povídá Marianna, vztahující ruce k matčinu čelu.

„Opraš mi je, dceruško,“ odpovídá matka a sklání k dceři pěknou hlavu.

„Ach, maminko zlatá, to není mouka, ale šediny,“ nařiká dcera, líbajíc matčiny vlasy.

„Tatínku zlatý, proč to?“ ptá se Martin, „sedíte naprázdno a prohýbáte se, jako by sté břemeno nesli.“

„Nesu břemeno sedmdesáti let, to jest to všecko, co mne v těch tělech dobrého i zlého potkalo. Je to tak těžké břímě, že když se brva k němu přidá, přiváží už a cítím její tíhu. — Tělo skořápka, stárne a chátrá, plesnivím, chlapče můj. Když se do vody ráno podívám, hlava starce hledí z vody na mne, i vidím, že uletěly časy, kdy jsem si česal a hladil tmavé vlasy. Šediny — hrobové květiny. Jsem jako strom. Rostl a kvetl jsem, silný jsem byl i

plodný, hynout počínám. — Proto toužím po tvé podpoře, po tvých rukách, po tvé hlavě i po tvém srdci, abych několik let ještě s tebou žil, v dobrém tě utvrdil, ve všem poučil a zdokonalil, abys jménu mému ke cti žil, neboť jsi kost z mé kosti a krev z mé krve.“

Smuten odešel Martin, na otce stále myslil a otec na něho. Radoval se ze syna svého, neboť poznal, že se na vojně nezkažil, zdraví nepozbyl, ale jemu, otci — svým tělem i duchem podoben že bude.

„Kéž už by jen přišel, toužil skrytě a dočkal se. — S Martinem nyní hospodařil, vedl ho, radil, káral i napomínal a Martin jako malé pachole povolně poslouchal, s otcem mluvil „tatínku sem — tatínku tam“ — od práce hrubé ho vzdaloval, šetřil a sám podle potřeby za dva pracoval. Marianna si hleděla matky, kolem ní se točila a modré s nebe, kdyby možno, by jí snesla, do ohně pro ni by skočila.

Tak se jim pěkně žilo, že Cimbura pustil z hlavy svoji zamilovanou myšlenku: „Jakmile se mi chlapec z vojny vrátí — ženit se musí a půjdu na výměnek.“

„Jsme jako na výměnku,“ smávala se Cimburka, „naší mladí hospodaří.“

„Važte si toho,“ záviděli jim lidé, „dokud to tak jde. Ožení-li se Martin, cizí krev vám přivede do stavení, kdo ví, hodí-li se k vaší.“

A tak léta plynou... Dobré i zlé nesou ve svém klínu a sypou lidem na cestu hned růže, hned trní. Tvářnost milé vesničky putimské se mění. — Jako zralé hrušky se stromu žití do hrobu padají soused po sousedu. Umřel veliký Černoch, stařec skoro stoletý, zápasem s medvědem proslavený, na hřbitov ze statku odstěhoval se malý Žezulka, ten co smelek na krku nesl, k sv. Vavřinci odnesli Keclíka a nová generace nenápadně, nepozorovaně ujímá se vlády. Stýská se Cimburovi po starých a k mladým srdce přilnouti už nemůže, nerozumí jim a oni nerozumějí jemu.

V rodinném životě střídá se štěstí s neštěstím. Verunku nejmíc pronásleduje a Cimbura s ní cítí. Fůra dříví ji přejela a jen jako by zázrakem vyvázla. Uzdravila se a neštovice poslal na ni Bůh, už plakali pro ni u

Cimbura i Štěrbů, zaopatřena a na cestu do věčnosti připravena — ale neodešla. Div divoucí se stal, ze všeho se vybrala. Její muž stal se v ty doby po Kopeckém kostelním zpěvákem, vůdcem poutníků, i růženec v kostele s lidmi se modlívá, za člověka zbožného a hospodáře rozšafného platí v celém okolí.

Po cestě trnité i květinové kráčejí také u Piksu a Srnku. Zvláště Jan si zamiloval stromy a byliny všechny, opatřil si herbář a jako profesor všemu v přírodě rozumí. Děti přibývá. Už má Jan dva syny a dvě dcery, kolik dětí je i u Štěrbů a Srnků, „dědečku, dědečku!“ volají na Cimbura, ručky po něm vztahující.

Běží život; lidé platí mu svou krvavou daň, berouce od něho dny i roky věku. Tiše, neslyšně utíká v jihočeských vískách a jen někdy zřídka rozproudí se a rozleje jako Blanice, když ledy jdou nebo o povodni...

Putim je zvláštní vesnice. Má něco, co nemá mnohé město. Dvě železné dráhy už běží těsně kolem ní a letos roku 1884 od jara vyměřují a stavějí kolem Putimě dráhu třetí, transversálku... Ražice, Putim a Protivín jsou konečné body velkého trojúhelníka, jež tvoří tři páry železných kolejnic. Kolem stavby mostu přes Blanici hemžili se zas Taliáni nebo „Tataři“, jak lid říkal vlašským dělníkům, s nimiž těžce smluviti se mohli, přišli zas „trhani“, navzájem se titulující slovem „bratrátku“, kámen a stavební potřeby zase čile se vozily; ale přede všemi přistěhoval se do Putimě — Salomon Steiner. Neslýchaná u nás toho času novota: Žid na ves!

U mostu, proti Roučkovíc mlýnu, najal si celý domek. Z jednoho okna dal vylámat dveře a z velké světnice stal se zbožím nabitý krám a ku podivu, žádný z partafírů při stavbě dráhy nevystavěl a neotevřel kantýny, jak tomu jindy bylo. — Dřív ještě, než „bratránci“ po první motykou země se dotkli, už všem po silnici spěchajícím píchala do očí veliká tabule, která červeným písmem z bílé půdy hlásala, že „Salomon Steiner prodává zboží koloniální, střížné i galanterní.“ Drobnější nápisy oznamovaly, že tu „c. k. prodej tabáku“, „prodej školních knih“, „prodej kořalky“ i „hracích karet“.

Ven se otevírající, dvojkřídlové, oplechované dveře jako by rozpínaly

náruč na kolemjdoucí ruce po nich vztahovalo i okno opatřené dvíojdílnou, otevřenou okenicí. Na jedné smála se švarná markytánka v krátkých sukénkách se skleničkou červeného rumu v ruce — přes vyklenutá prsa visel jí na modré stuze soudeček s nápisem „likéry“. — Na druhém dílu na zkřížených nohách seděl vousatý Turek v turbanu a špičatých sandálech, kouře z ohromného čibuku. V okně za sklem táhly se tři police. V nejhořejší přihrádce stála řada ozdobných, pestrými obrázky polepených lahviček, ve kterých na mdlém dosud jarním slunci jako živý oheň hořely různobarevné, sladké kořaličky, rosolky zdravotní a žaludeční kapky. V prostřední, v čistých, baňatých sklenicích se širokými hrdly třpytila se káva pražená i zelená, pruhované bonbony i kyselé okurky a v nejspodnější pak celé štůčky kartounů, sukna a plátýnka a přes ně pěkně složené hedvábné šátky, pentle a zástěrky, kabátky, šály, punčochy i rukavičky. Duhovými barvami zářily a ženské srdce v těle se po nich trásl, jaksi jich při pohledu na ně silně žádalo. Co proti tomu jejich selské samotkané příze, šerky, plátna, moldouny, mezulánky a kanafasy? Co proti tomu hrubé mužské ovčí kožichy a „zvířecí“ nohavice z ovcí nebo kozlů? K výkladu zboží slouží i dveře. U nich stojí především svazek rákosových bičičšťat s krásnými žlutými hřebíky pobitými rukovítky, při nich visí pramen řeménkových bičů s pestrými, červenobílými třepečky u návěsky, sud slanečků tu páchne.

Ani dveře na všecko nestačí. Zdi kolem dveří pobíl Salomon Steiner hřebíky a skobičkami, po nich rozvěsil rýče, motyky, špičáky, lopaty, kosy, sekery, a na každý kus křídou napsal cenu nepatrnou, až směšně malou proti té, kterou žádal kovář za sekeru anebo rohatinu. Ale vlastní sklad zboží se nalézal uvnitř. — Na podlaze stály plné pytle jemné „dortové“ mouky, švestek a rýže, veliká váha decimálka se houpala, železné obruče na kola, hrnce litinové, plechové i hliněné, čpěl tu petrolej, kořalky i sirky, se stropu visely lampy, svíčky, řetězy, provazy, dýmky a školní tašky a při stěnách v nových regálech odpočívalo zboží vši chuti. „Všecko, co srdce ráčí a nač si kdo pomyslí, u mne je na prodej,“ usmíval se líbezně za pultem malý pan Salomon a s ním v krámku otáčely se i dvě ženské, jedna starší a

ošklivá. Pod podivným nosem černalo se jí chmýří jako chlapu a za chůze kolébala se jako kachna. Ale vedle ní byla tam i dívka kupečkovi i kupcové nepodobná, s chůzí páví, tváří pěknou jako obrázek a ve všem ostatním tuze podobná markytánce venku na okenici namalované.

Nezvyklá novota dráždila všechny Putimáky. Očkem po krámku pošilhávali, před výkladem postávali, zboží pozorně prohlíželi, ale přes práh nohou dosud nevkročili, ani když mezi dveře vyšel Salomon a s čepičkou v ruce zval: „Má úcta, pantáto, má úcta, panímámo, pojdte dál, můj krám si prohlédněte, za troník zboží koupit nemusíte, zadarmo vám kalíšek likéru pro zahřátí naliju, zadarmo kornoutek cukroví pro dětičky domů přidám.“ Marné lákání, marné sliby. Putimáci jsou „hlavatí“, chodí dál do krámku k Hálům a Žížkům, dál do hospody „Na starou“ a „novou“. Děti jsou děti, těm nelze rozumu dát. Obléhají někdy krámek a tu vychází paní Steinerová, s tváří nejlíbeznějším úsměvem okrášlenou.

„Čípak je ten hezký chlapeček?“ – ptá se mazlivě a drží cukrovou tyčinku mezi prsty. Jako když do vrabců střílí, rozlétnou se děti a teprve až zase zmizí kupcová v krámku, slézají se znovu.

Ani dospělá chasa zvědavosti neodolá. Nože kapesní, dýmky, sáčky na tabák i peníze prohlížejí v neděli hoši, prstýnky, špendlíky a náušnice vábí k sobě zraky dívek. A tu nevychází ani pan Salomon, ani „Frau Steiner“, ale ze dveří vychází „slečinka“. Vychází v červeném jako krev a přiléhavém jakoby na tělo ulitém, tenounkém živůtku, v bílé zástěrce, pod krátkou sukénkou vykukují v červené punčošky a černé střevíčky obuté nožky, červená mašle třese se nad bílým čelem jako motýl na černých, uměle načesaných vlasech. Usměje se a rozpuklými rty zableskne se řada drobných, dravcích zoubků. Podívá se a blesk vyšlehně z černých žhavých očí a kterého z hochů zasáhne, ten jako uhranutý se zachvěje; jako žárem polit se až po uši zardí, jako k zemi přikován s očima sklopenýma stojí a jakoby na rukách i nohách spoután byl, sám sobě připadá.

„Pojdte dál,“ usmívá se a šveholí slečinka, „nebojte se a pojdte, uvidíte, jak lacino koupíte, jak spokojeni budete, jak vám u nás dobře bude.“

„A nač bychom chodili,“ ozval se první Cimburů Martin, silák po tátovi, „nám se vedlo před vámi dobře a bude i bez vás,“ na patě se otáčí a všichni za ním odcházejí.

„Fuj, ta má oči,“ uplivují chlapci.

„Fuj, ta má šaty,“ uplivují dívky.

„Fuj, ti sprostáci,“ uplivuje si v krámku slečinka, ale opatrně a tiše, aby ji nikdo neslyšel.

Nezdar pana Salomona neodstrašuje. „Mlčte a mějte strpení,“ napomíná své pomocnice, „jen až přijdou páni partafíři, poleze k nám ta pakáž selská, hloupá, a my je ožralé a do hola oškubané budeme vyhazovat.“

Přišli páni inženýři, páni partafíři, přišli i „trhani“ a stavba počala. Páni inženýři měli za krámkem svůj extra pokojíček, „vinárna“ bylo na dveřích jeho napsáno. Červené víno jim nosila červená slečinka. V krámku seděli páni partafíři, likéry popíjeli, rybičky v oleji přikusovali, ty obsluhovala paní Steinerová, na dvoře pod dvěma kaštany seděli za hrubým, z prken sbitým stolem na dlouhých, podložených prknech dělníci a kupeček přímo ze soudku čepoval jim sedou kalnou kořaličku. Až z Písku páni oficíři počali sem jezdit, počali se sem trousit železniční úředníci ze stanic a Putimákům vzešlo světlo.

„Sodoma, učiněná Sodoma je tam,“ usoudil chalupník Štěrbá.

Slovo se ujalo a jinak než „v Sodomě“ u kupečka se neříkalo.

Ten tam odletěl milý klid letních večerů. Do tiché noci hřmotí italský, veselý zpěv, německé klení, české hádky, křik vášnivých hlasů, zoufalé volání o pomoc člověka bodnutého, rány rukou i násadou; ale vesnice si toho nevšímá, zevšiednělo jí to. Pouze to všecky mrzí, že partafíři každou sobotu vyplácejí v krámku a že i sedláci tam pro peníze musejí chodit. Stojí při výplatě za pultem Salomon, uklání se a usmívá: „Tolik krásných peněz bere pán a nic nedá utržit? Mám tuze krásný zbytek na kabát, anebo ať udělá radost paničce a koupí jí tenhle šátek“ umí mluvit úlisně a vlídně, a jakmile si sedlák látku prohlížet počne, už je ztracen. Neví ani jak a kalíšek

puňčoviny stojí před ním, neví ani jak, už jej vypil, neví ani jak, už má látku zabalenu v kapse, už sedí mezi partafíry, už i z karet list si bere a hraje.

Ale na stráží stojí ženy... Když dvakrát, třikrát stalo se to muži, mlčely, ale když po čtvrté šel si Hlodálek pro výplatu, zastoupila mu cestu žena. „Nezahodím tě a nezahanbím před lidmi, abych pro tebe do ‚Sodomy‘ šla. Jdi si, utrať zas výdělek, v té chvíli, kdy se předními vraty přitlučeš domů opilý, já zadními vraty i s dětmi odejdu k rodičům. Brala jsem si střídmého a hodného člověka, tomu jsem přísahala věrnost, lásku i poslušnost, ale ne opilci. Ty chceš být Kláskem, ale já nejsem Klásková, mám děti a půl statku patří mně – vzpamatuj se a zastav, dokud je čas.“

Sklopil hlavu Hlodálek, šel a div že Salomona do tváře neudeřil, když ho zdržovat počal. – Ve čtvrt hodině se vrátil a na groš ženě peníze na stůl vysázel. Andělově strážní tyhle putimské ženy! Docílily toho, že dva světy, žijí tu vedle sebe, stýkajíce se, jen když je nutno, ale nezesměšňující se navzájem. Sousedé vážní jako aristokraté zůstávají věrni hospodám, ke kterým poutá síla zvyku i příbuzenských svazků, bdí nad syny a dcerami, bdí i nad svou čeledí. Všecko „cizí“ hrne se do „Sodomy“, ve které zavedena novinka: prodej lahvového piva z knížecího pivovaru. Všecko „domácí“ „Sodomě“ se uhýbá a štítí se jí.

Dva světy, pravíme, žijí vedle sebe už po čtvrt roku a nemíchají se; ale co není, snadno se může stát..

Nadešla putimská pouť svatovavřinecká.

„Aj, ty svatý Vavřinečku,
stojíš na pěkném vršečku!
vycházejí panny z tebe,
jako andělově z nebe.“

Vyšly z něho po nešporách nejen panny, vyšli i mládenci a zaměřili k Srnkům. Loni byla poutní muzika „na nové“, proto letos povolil ji starosta

„na staré“. Za mládeží pospíšili i staří. I Cimbura po dávném zvyku vede sem svoje hosty semické i hradištské.

„Tatínku, sem, k nám,“ kývají a volají na něho Jan se Štěrbou, usmívá se na něho Verunka i Rozárka, místo jemu i jeho hostům zjednáva pan otec Rouček, Frantík židle sem nese přes hlavy tančících.

Usedl Cimbura a kouřem se rozhlédl. Jeho oči hledají Martínka a poznávají ho, ramenáče, hned mezi všemi.

Roztáčí Hamákovice Marjánku. Také starý Hamák hledí na tancující párek a sleduje jej, jak se míhá, vynořuje a zase ztrácí v kole. Když se pohledu nasytil, upřel oči na Cimburu a v té chvíli jako by si řekly, i zraky Cimbuřovy padly na Hamáka, na cestě ty dva pohledy jako by se potkaly a políbily a oba otcové se usmáli.

Jako by se nic nestalo, otáčí Cimbura znova hlavu k tancujícím. Hledá teď Mariannu. Nemusí ji hledat, statná, stepilá její postava píchá sama do očí. Kdo ji to drží v náručí? Kdo se jí to tak upřeně do očí dívá, že nic jiného nevidí a neslyší?

„Toho vy, strejce, neznáte?“ diví se Keclík. „Můj host, mladý Kotrch ze Stříteže.“

„Neznám Kotrcha a o Stříteži nevím, ač jsem slyšel, že je to vesnice v Polesí, někde u Volyně, a že Střítežákům říkají „rajcháci“. Starého Boubala znám dobře. Má pěkné koně, těžké Netoličáky.“

„Jakpak byste Kotrchy neznal,“ směje se mu Jan. „Martin přece vypravuje, že v Bosně s ním u jedné setniny sloužil, je tuhle s Keclíky v přízni, matky si tykají, k vůli Martinovi na koni sem až ze Stříteže na pouť přijel. Měl jste vidět, jak se zaradovali, když se před hodinou opět po čase sešli a poznali.“

„Tak, tak,“ kývá hlavou Cimbura, jako by se rozpomínal, ale jeho oči mlčí, nesmějou se, nezáří. Sešeřilo se, je třeba svíčky rozsvítit.

Vtom ozval se hluk, smích a zpěv na návsi; takový, že přehlušil hudbu, blíží se, roste, už otevřenými dveřmi dovnitř hospody se valí. Francek rychle dřevěné svícny staví na stůl, aby si na nové hosty posvítily.

To druhý svět ze „Sodomy“ přichází si zatancovat o poutní muzice „na starou“. Jdou partafíři, „červenou slečnu“ veprostřed si vedou, jdou za nimi i „bratranci“. A koho ti si vedou? I to je Venoušek! — Pamatujete si ještě na sluhovic hrbatého Venouška? Chodíval s matkou jako dítě zvat sousedy „do obce“, krejčím se pak vyučil, zestárnul, ale nevyrostl a teď už řadu let šije u mistra Lososa v Písku. Často přichází do Putimě a o pouti i posvícení a v zimě třeba čtrnáct dní tu „pracuje“. Sedí na peci u Keclíků nebo u Cimburů, známým šaty spravuje a prošívá, i do nových pro děti se pustí a při šití velkým i malým pohádky i noviny vypravuje. Putimští mají rádi hrbáčka, ale dnes ho nepoznávají.

Mezi trhany se octl jako maškaru ho oblékli. Vous pod nosem má uhlem namalovaný, na staré hlavě papírovou čepici, v ústech cikáru — taliánku, kabát na ruby a jako ženich u kabátu rozmarýnu s fábory.

„Zahrajte teď Venouškovi,“ poroučí drze cizí svět — pouští krejčíka a volají naň: „Venoušku, ženichu, vyber si nevěstu,“ ten blbě se směje, nesrozumitelně blekotá, nožičky se mu pletou. Ano, je opilý.

„Opili ho!“ vykřikl rozhněvaně Cimbur za stolem a vstal.

„Nestydové, mrzáka opili.“

„Urazit nás chtějí, potupit.“

Jak by uřal, přestala hudba.

„Hrajte!“ poroučí cizí svět.

„Ani nepísknete!“ poroučí domácí svět.

„My jsme páni,“ volá cizí svět a vytahuje peníze.

„Trhani jste!“ vykřikl hlas, příkrý, rozvášněný hlas.

Padlo zlé slovo — nelaskavé, nekřesťanské, které i Cimburu bodlo a zamrzelo. — Jak nemělo bodnout cizí svět? Jako kámen udeřilo to slovo a roztříštilo hradbu, jež světy dělila, smísí se a setkají, Pane Bože, bude zle!

S křikem z kola ke zdi jako ustrašené holubice z náručí tanečnicků prchají dívky, ke stolům do kouta, k židlím a sklenicím stavějí se hoši, u dveří a kolem kruchty s muzikanty stojí partafíři, stojí i Vlaši, a jako divoký

mák mezi nimi hoří a plane ‚červená slečna‘. Kolo se vyprázdnilo, zde v něm srazí se teď mraky, odbude se zápas.

Hrbatý Venoušek ve své maškarě sám a sám se potácí mezi rozněvanými stranami. Divokým smíchem zasmáli se jedni, jako by jim jedu do žil nalil, zbrunátněli druzí.

„Odejděte v míru, pokoji a lásce“ — volá Cimbura mohutným, hrudným hlasem a jak volá, strop se třese. Všechno tichne a poslouchá.

„Neodejdeme, jsme tu ve veřejném hostinci,“ odpovídá vzdorně partafír.

„Nepřišli jste v dobrém, urazili jste nás, povídám po druhé, odejděte, dokud je čas. — Venoušku, pojď mezi nás.“ Na čele Cimburově už vystoupila zase rudá jizva, žíly jako brky nalily se mu na krku a skráních.

„Ať jde, kdo má chuť,“ ozvalo se naproti, nad hlavami Vlachů bleskly se nože, ale současně udeřil už prudký Kotrch střítežský židlí o zem, jako když je utne, urazil nohy, tvrdé, dubové, pěkně soustruhované a poděloval jimi chasu.

„Schovejte nůž,“ — zabouřil znova Cimbura, „nůž je nástroj, ale ne zbraň. Nožem chléb krájej, strom očkuj, zvíře zabij; ale na člověka ho nezvedej, holýma rukama, chcete-li, popadneme se v křížku.“

Nůž zablýskl — zafičel Cimburovi kolem jeho šedin a zarazil se do zdi.

„Vrahové,“ vykřikl Cimbura, chtěje vrhnout se kupředu.

„Tatínku, nechte nás,“ ku podivu klidně řekl mu Jan a Cimbura viděl syna Martina, jak skočil první jako lev, s ním Kotrch a Jan, sedlák Černocho, Kloudové, Štěrba a Francka jen zaslechl zavolat; „Chraňte světlo, abychom viděli!“

„Vida, to mne nenapadlo,“ povídá Cimbura, sahaje po svícnech. Pozdvihl je nad hlavou a svítil.

Viděl, jak zmizeli partafíři s ‚červenou slečnou‘ a místo nich jako chrti vyřítili se Vlaši a postavili se na odpor. Rány padaly, ale nikdo jako by necítil, krev stříkala, ale jen dívky zakrývaly si oči. Dravec probudil se v klidných selských lidech a umlčel člověka. Rozvášněným zvířetem

stal se každý, i ženy kurážně vyskakovaly na lavice, oči jim hořely a „nedejte se“, volaly. Zápasili ztuha, ale krátce. Sražení do kouta u dveří, prchali ,bratránci‘ jeden po druhém, jen čtyři poslední zadrželi hoši. A když počali Vlachové bombardovati hospodu kamením, postavili do každého okna jednoho, spoutali mu ruce řemenem, a aby neutekl, přivázali ho k rámu a tančili zpiti vítězstvím až do rána a teprve pak cítili rány a starali se o ně...

Tak skončila známá ,krvavá pouť‘ putimská, známá i posledním siláckým činem Cimburovým, neboť stalo se, jak Cimbura při rvačce svítil, jak následoval a živě v duchu se jí zúčastnil, oba duté, na dvě stopy dlouhé dřevěné svícny jako papír nevědomky rozmáčkli. Když pak je chtěl na stůl postavit, zakývaly se oba a na kusy se rozpadly.

Ale bez užitku ta pouť nebyla.

Do roka stěhovala se Marianna do Stříteže ke Kotrchům a do dvou let Martin přivedl si domů za ni Hamákovice Marjánku. „Tak abys byl s ní spokojen, jako já se svou Marjánkou,“ přál Cimbura upřímně synu a odešel na výměnek.

„A ještě něco ta pouť Putimských vynesla,“ kdykoli se o ní v okolí mluvilo, podotýkali lidé.

„A co?“

„Zbavili se ,Sodomy“.“

Skutečně. Rvačka u Srnků byla jaksí poslední veřejné vystoupení ,bratránků‘, vystoupení na rozloučení s Putimí. — Kousek dráhy i s mostem mezi putimskou a ražickou stanicí byl postaven, dráha dál až do Horažďovic běžela po kolejích dráhy Františka Josefa a tam se teprve odloučila k Sušici, Klatovům a Domažlicům. Tam do těch končin odstěhovali se partafíři se svou družinou a po nich zbyl jedině kupecký krám pana Salomona Steinera.

Nic nebylo mu platno, že propustil ze svých služeb ,červenou slečnu‘ — nic nepomohlo, že v krámku pověsil si domácí požehnání a po celý den svítil pod ním olejovou lampičkou, důvěry Putimáků si nezískal.

Nikdo proti němu nemluvil, nikdo mu nenadával, nic zlého nečinil, ale nikdo také k němu nešel.

Šel tedy on k nim. Chodil mezi sousedy v neděli odpoledne posedět a pohovořit. Klidně ho poslechli, ničím – ani slovíčkem ho neurazili, ale do krámu k němu ani nepáchli.

„Proč se mne štítíte?“ nevydržel to Salomon, aby se jich jednou přímo neoptal.

„Neštítíme se vás, sedíme přece s vámi a vy mezi námi.

„Proč tedy ode mne nekupujete? Máte strach, že mám zboží otrávené?“

„Protože nejste náš člověk ani krví, ani jazykem, ani vírou.“

„Máme své dva kupce, proč nepřát zisku jim a nosit jej vám?“

Chytrý Salomon poznal, že mu zde pšenice nepokvete, že ženské nemohou zapomenout na ‚slečinku‘ a že žárlivě střeží své muže i před – kořalkou. Zavřel krámek a odstěhoval se kamsi ke Klatovům. Putimští sedláci zdarma ho odstěhovali na ražické nádraží, ženské udělaly za ním tři kříže a nový farář putimský (neboť Hynek Skála zemřel toho roku právě, co se stavěla dráha) si oddychl a řekl vikáři: „To jsem rád, zase je osada naše panenskou.“

„Jak to myslíte?“

„Je osadou, na které není žida.“

VI.

Nový život nastal Cimburovi výměnkáři. Nastaral se v životě dost, ale západ vybarvil se mu růžově. Měl vlastně výměnky dva, jeden z Piksovic lánu, druhý ze své živnosti. Oba hospodáři, Jan i Martin, poctivě a ochotně rodičům ‚vejmluvu‘ sypali a měřili. Staří se mladým do hospodářství nepletli. Martin všechno si sám vedl po svém, jen když otce o radu požádal, poradil Cimbura, poradil i jinému a každému dobře.

Bába Pelikánka koupila za stanicí kus pole i s paloučkem. Kolik let pole osívala a žala babička palouček, až pojednou počala si jej vlastnit písecká obec.

S pláčem příběhla Pelikánka k Cimburům. „Strýčku, poslyšte, co se nestalo. Píseční páni si osvojili můj palouček. Co mám dělat?“

„Bránit se a nedat,“ rozhodl hned Cimbura, — „jsem starý pamětník a vím, že vždycky palouček k poli patřil. — Mluv, kdo ti půdu bére?“

„Hajný se vzkazem ke mně přišel. Páni prý v mapě na to padli. Když stavěli dráhu, uřízli kus rybníka a palouček prý k rybníčku ještě také patřil.“

„Tak zhola to nejde, počkej; napíši ti pár řádek, doneseš je do Písku a dáš je do ruky přímo panu purkmistrovi.“ A Cimbura pěkným švabachem napsal jménem báby důtklivý list panu purkmistrovi:

„V písmě svatém se dočítáme, že řekl král Achab chudému Nábotovi:

dej mi vinici svou — nebot jest podle domu mého — a neustal, dokud chudáka o viničku nepřipravil.

V Putimi se doslýcháme, že zatoužil bohatý Písek po malém paloučku chudé báby Pelikánky, protože prý patří k městskému rybníku.

Píšu proto, abych zamezil hřích do nebe volající, kterým je utiskování chudých lidí. Slavná obec Vaše se mýlí. U nás jsou pamětníci — já jsem mezi nimi — kdy o dráze v těch místech nebylo ani památky a palouček ne k rybníku, ale k poli a pole k paloučku patřovalo.“

Zlobil se pan lesmistr Cenkl, tuze se zlobil, když za nevlídného deštivého dne do Putimi přijel a kousek trávníčku spatřil, k vůli kterému ho purkmistr ihned na šetření a měření vyslal. Nešlo to snadno. Až od kostela s jedné a od Smrkovic s druhé strany musil počít, než se dohledal pevných bodů, a když míry stáhl, co viděl? Ta babka měla pravdu, oni v kanceláři se mýlili. Cenkl, dobrák od kosti, ale jako pravý myslivec slov v řeči nevybíral: „Babo prachmiliionská,“ obořil se na Pelikánku, „proč jste nepřišla dřív do kanceláře, kdo vám poradil běžet rovnou k purkmistrovi?“

„Nejmoudřejší člověk v Putimi.“

„To jistě pan farář, znám ho, býval u nás katechetou.“

„I toto, starý Cimbura,“ usmála se Pelikánka a běžela povědět Cimburovi, že vyhrála.

Za nejmoudřejšího pokládali ho i sousedé a stalo-li se nejen jim, ale i jejich dobytku něco, rovnou pro Cimburu vzkazovali.

„Tatínku, pojdte se podívat, kůň mi zjankovatěl,“ přišel jednou v zimě pro otce Jan.

„I jdi. Kdo to jakživ slyšel — zima a zjankovatět kůň! — v létě kdyby — no, nic bych neřekl,“ a šel s Janem.

Na dvoře stál koník v ohlavci a čeledín s uzdou před ním. Cimbura vzal mu z ruky kantárek, prohlédl na něm pražky, udidlo i železné stihlo a zakabonil se.

„Ukrutníče,“ povídá čeledínu, ale na Jana vyčítavě hledí — „kantárek pálí jako oheň, visel jistě na mrazu celou noc. Zkus a vezmi stihlo do zubů,“

a blížil se k čeledínu. S dědouškem nejsou žerty, mohl by snadno donutit kočího k tomu. Jan rychle sáhl po uzdě a cítil, jak ho studí v ruce.

Zastyděl se, běžel rychle do světnice a tam ozubí na chvíli ponořil do teplé vody. A hle, koník, jak cítil teplé železí, sám po něm chňapl.

„Dbalý hospodář mívá postroje pod střechou, a chce-li vyjet, při krmení přinese je do stáje, aby se tu ohřály,“ zavycíтал dědoušek a Jan beze slova spolkl hořkou pilulku. Ani se nepokusil slovem se omlouvat. „Že mne to nenapadlo!“ peskoval se — ale pozdě bycha honit! —

Cimbura už sice nemá grunt, ale celá obec pro jeho moudrost, rozšafnost a zkušenost si ho váží, o jeho radu se uchází, do schůze volá.

„Máme, dědoušku, návrh, postavit okresní chudobinec. Co o tom soudíte?“

„Vylož mi to líp, chlapče,“ povídá Cimbura starostovi a ten vykládá, že se má postavit v Písku veliký dům z okresních peněz a do něho že mají poslat všechny své chudé. Cimbura poslouchá, poslouchá, ukvapeně nemluví ani nejedná, dvakrát, třikrát zakrotí pěknou hlavou, přemýšlí zdlouha, až konečně se rozhodne.

„A to jim tam, starosto, v Písku rozmluv. — Proti tomu rozhodně se postav, braň, ať se to nestane.“

„Vidíte, my všichni máme návrh za moudrý.“

„Nemoudré by to bylo,“ rozkládá Cimbura. — „To je tak — my v Putimi až dosud takových chudých nemáme.“

„Jakže? Nemáme?“

„Nu, nemáme, protože se o ně staráme a okres chce chudé, které nikdo nechce, o které se nikdo nestará. Takovou ostudu si přece jen neuděláme, abychom tam z naší obce někoho posílali. Vždyť jsme vlastně všichni chudí, není rozdíl mezi námi, nic svého nemáme, nazí na svět přicházíme a skoro nazí odcházíme. Co mám, není mé, ale mně jen na čas je svěřeno a proto chudému nikdo znáš ani chleba ani šatu neodepře, protože ze svého nedává ... Se svým dělníkem poctivě se o všechno dělím a v míru s ním žiji. Kdo se mnou pracuje, se mnou ať žije, trpí a umírá. Nač ho na stará kolena z půdy

rodné vytrhovat, ze vsi vyvrhovat a přesazovat jinam, do domu někam jako do kriminálu zavírat a na dům snad dát na posměch pozlacený nápis ‚Okresní chudobinec‘, co? A nestyděli byste se tam v okresním výboru, tak ty chudáky pokořovat? — To jste křesťané? — A to máte lásku bliženskou v srdci? A myslíte, že vám tam z vesnic chudí lidé půjdou? Leda pro smrt. Kde chudí vyrostli, tam ať i umrou. Snažme se je zaměstnat, nechme jim zdání, že jsou ještě k něčemu užiteční — jako nám mluví naši synové, že my výměnkáři zdarma chleba nejíme. — Ať děti opatrují, husy pasou, houby a jahody po lese sbírají, stromy ošetřují, housenky ničí, ať plevel v poli hubí, rybičky loví, ovoce sbírají, aby se jim zdálo, že se sami vlastní silou živí a my že jim ne almužnu, ale mzdu dáváme. U nás není žebráků. Rodiny, příbuzní anebo sedláci o ty, co u nich pracovali, se starají a žebrat jim nedají. — Přijdou-li cizí žebráci k našim dveřím, podáme i jim chleba, mouky, hrachu, protože nám Bůh toho požehnává, nikdy však a nikomu, ani světem jdoucím člověku, peněz almužnou nedáme, dokud se nebudou na poli krejcary rodit, dokud je z klasů místo zrní nebudem mlátit a dokud na stromech místo listí papírové zlatky nebudou šustit. Ostatně všichni jste znali poutního žebráka, který sedal o pouti u našeho kostela a kterému jste do čepice i peníze házeli, a když umřel, co se zjistilo? Že si více vydělal žebrotou než jiný poctivou svojí prací. Hotový kapitál po něm zbyl. — Řekněte v Písku, že i žebráci jsou naši bratři a sestry. Proč je máme z vesnic vyhazovat a ze společnosti vylučovat? Řekněte jim, to, co chtějí, že naše ženy už dávno rozluštily, že se starají o chudé a že se jim do toho plésti nebudeme.“

„Nejlíp by bylo, dědoušku, kdybyste tam sám šli a pěkně to pánům zas pověděli,“ myslí si celá obec a vzpomíná si, jak Cimbura pěknou svojí řečí a silou pravdy dovede všechny uchvátit, přesvědčit; podmanit si a za sebou strhnout. Byl silným i v řeči. Hořel vnitřním přesvědčením a z něho ten oheň vysršoval ve slovech a jako jiskry přeskakoval na jiné, hned zapaluje, jako když ve vsi požár vypukne a větrem se přenáší s jedné střechy deskové na druhou.

Ale iniciativy dědouškovy už byl konec. Cimbura bezzemek — výměnkář pouhý směl mluvit, jen když byl tázán a volán. O chudinské otázce mnoho a často přemýšlel a poznával, že ona tvoří jádro socialismu, který počínal massami lidskými hýbat. Uznával, že takový dům pro opuštěného chudáka, který nikoho nemá, mohl by se stát i dobrodiním, že snad přece jen by bylo dobře a třeba jej postavit. Ale zase si namítal, kdyby lidé žili jako křesťané, že by vskutku byl marným a zbytečným. I na jiné věci myslil kudy chodil, o nich rozjímal. Na svůj rozhovor s knížetem vzpomínal. O vzdělání a pokroku zas uvažoval, o jeho světle i stínech, o tom, jak v patách za ním kráčí plitké, povrchní pachtění se po novotách, opičení se po jiných, kvapný úpadek starých, dobrých mravů, zvyků a obyčejů.

Na spory Čechů s Němci v politice se zlobil a nechápal, proč jsou, či vykládal, jak snadno by je při dobré vůli urovnal. Cítil, že jde ve mnohém po správné cestě, instinktem věděl, že ve mnohém pravdu má, ale všecko že mu ještě jasné není, někde že se snad mýlí, že zmatek panuje v jeho duši, že nemá síly všecko ve hlavě si urovnati, domyslit a určitými, jasnými, přesvědčujícími slovy to vyprávět. To ho dráždilo a tím usilovněji teď na výměnku, kdy měl více času a méně starostí, se do těch spletitých otázek hroužil. Stával se proto někdy málomluvným, zamlklým, skoro až nevrlym, když ho někdo všetečnou otázkou z jeho rozjímání vyrušil. Neměl knihovny odborné, filosofické, neznal spisů, které jeho záhady i jiné moudře řešily a které by byly, vyjasnily jeho zkalenou duši a uspíšily mu cestu ku pravdě. Pouze jednu knihu měl a jednu pomůcku, totiž Písmo svaté, zvláště nový zákon, evangelia a v nich podobenství a řeči Krista Pána. Pod zorným úhlem té knihy na všecko hleděl, a čím více stárnul, tím raději čítal život Páně a svatých božích, zvláště Marie Panny. Tak se stávalo, že Cimbura ku stáří měl v sobě cosi kazatelského, skoro bych řekl — prorockého.

Ztrácel zvolna zálibu v přítomných lidech, čím dál tím více se odklonu jících od starých tradic, a on — Cimbura — stal se za to těch tradic

výmluvným, plamenným obhájcem, velebitelem zašlých časů a neúprosným, někdy až posměšně sarkastickým kritikem mladého pokolení. Pouze mezi dětmi stávala se jeho tvář, nezbržděná žádnou vášní, ani náruživostí, znova dětsky milou a usměvavou a jeho oči rozjasňovaly se veselostí a nevinným čtveráctvím. Děti také dědouškovi nejlíp rozuměly. Zato dospělí počali se mu vyhýbat; stávaloť se jim nepříjemné s ním se stýkat. „Kazatel, už zas káže!“ říkali podrážděně, „jako by nám toho dost nenakázal jemnostpán v kostele.“ Ale Cimbura jako by neslyšel. Stál na stráži, a kdykoli se páchala nějaká neřest anebo neplecha, zjevil se, zrovna jako by ze země vyrostl a zabouřil hlasem jako hromem.

Viděl-li, že někdo týrá zbytečně dobytek, přísně zakročil; spatřil-li, že se ovoce „ráží“, že se kamením do stromů hází, v obilí že se šlape, boží dar anebo drobtý že se po zemi válí, slyšel-li, že se někdo pomlouvá, posmívá, jinému na cti utrhá, kleje, hned přísný Cimbura se ozval a každého, i svého i cizího, bez rozdílu okřikl a napomenul.

„Tak co ty, lenochu lenošná,“ zastavil si jednou náhle chalupníka Babáka, „co je to za pořádek? Na pole jedeš až v deset hodin a v poledne už se vracíš k obědu, brambory ti sněhem zapadaly a oziminy jsi až v listopadu zasil. Jaký jsi to hospodář? Shniješ za živa, ty i tvá žena i chalupa s vámi, od desíti k pěti hospodaříš!“

„A co bych se dřel, však nemám na koho,“ zarytě odpovídal Babák, narážeje na své až dosud bezdětné manželství.

„I ty lumpe jeden,“ až k nadávce rozčilil se zas Cimbura, „nepracujeme pro děti, ale proto, že nás Pán Bůh k práci stvořil. Rozdej třeba, co vyděláš, ale neukrádej Bohu čas, chudý chce chleba, král chce daně, nepovaluj se a nezahálej.“

A jako zahálky, tak ani pýchy a přetvářky nesnesl. Kdekoli se s ní setkal, ať u sedláka nebo pána, u kněze nebo úředníka, nikoho neušetřil, ztvrdl jako meč a řal po každém bez váhání rovně a přímo, neváže a nevybíraje slov.

Zapletal se tak časem i do soudů a do žalob. Cimburu znova poznali u

okresního soudu v Písku. Pan soudce při prvním výslechu ho napomenul, aby na všechny otázky odpovídal čistou a pouhou pravdu“.

„Ať jsem, jaký jsem,“ odpověděl mu stařec, „jednou nohou stojím už v hrobě, ale to mohu říci sobě, že jsem jakživ nelhal.“ Podivil se pan soudce a pak se o tom při výslechu i jinak sám přesvědčil.

„Ale tatínku,“ — domlouvaly Cimburovi jeho vlastní děti i jeho milá žena, „co je vám do jiných, pokárejte nás a vymluvte nám, ale nehaste oheň jiných, který vás nepálí.“

„Nemohu, nemohu, nedá mi to,“ omlouval se jim stařec, „musím zakročít, vídám-li, že silný ubližuje slabému, bohatý chudému, hospodář čeledínu, pán služebnému.“

„Tak jděte okolo a jinam se dívejte, abyste toho neviděli, vy sám, jedna vlašťovka, léta neuděláte.“

„Snadno se to řekne, ale těžko mít oči a nevidět, mít uši a neslyšet, jazyk mít a nemluvit, kdy třeba vidět, slyšet a mluvit. Mé svědomí toho nedovolí, chtěj nechtěj musím někdy proti tomu proudu. — Vnitřní hlas mocně mi tak v té chvíli poroučí.“

A nic nepořídili s otcem ani jeho vlastní a nejbližší lidé, kteří ho proto ovšem nepřestávali milovat, ale cizím tou přísností a bezohledností stával se protivným a nenáviděným. — Byl jim svojí otevřeností a růzností názorů obtížným, nehodil se mezi ně, byl člověkem „z jiného světa“, počali se mu vyhýbat a jeho se zbavovat. Leží to v povaze lidské, řekl bych skoro, že je to přirozené. I vrány chtějí býti všechny černé, bílou buď uklovou, anebo ze svého středu vyloučí. — Stařec obci překážel.

Ale Cimbura škarohlídem proto se nestal, naopak rád si pohovořil s lidmi zvláště cizími, od kterých nových zpráv mohl slyšeti, mnohé zkušenosti a poučení nabýti. Zvědavě i dychtivě jim naslouchal a jako v zrní v jejich řeči se přebíral, pravdu od lži odděloval, žertu se zasmál, moudrost si zapamatoval. Takovým byl Cimbura od jakživa a proto táhli se k němu vždycky pocestní a nocležníci. „Sedláku, noclehujte nás,“ prosívali

i teď. Cimbur se však usmál. „Nemohu vás tu víc nocovat, nejsem už sedlákem, jsem jen výměnkářem, obraťte se na Martina.“

Ale Martin je Cimburův syn, jak by mohl jinak jednat než otec. Tak si u Cimburů dráteníci ruce podávali se Stachy,^[1] kolomazník s brusičem pil i nožů, žebráci s hausíry. Pouze komedianty a cikány u Cimburů na hospodu poukáží, ale jejich koňům sena neodepřou.

Všichni ti „světáci“ zvláště v zimě jsou Cimbuřovi vítáni. Najedí se s ním společně, zakouří si z jeho misku a pak vypravují, kde byli, co viděli, jak se žije a pracuje v jiných krajích.

„Kolem Prahy, Řípu a po Labi k Pardubicům, tam jsou kraje úrodné, lid bohatý, co sedlák to milostpán,“ nejčastěji slyšel výměnkář a až se křížoval, slyše, co tam mlátí po korci, kolik mandelů obilí svezou ze strychu. A tu tak jednou napadlo Cimburu optat se starého Šmída: „A proč tam v tom tak bohatém kraji i v zimě nezůstanete, proč na zimu k nám se stěhujete?“

Starého Šmída považovali za jakéhosi patriarchu komediantské rodiny. Někteří jezdili s „panoramou“, jiní s kolotočem, nejstarší syn vzmohl se na zvěřinec, jeho sestru měl majitel cirkusu. —

Otec sám zůstal věren tradici svého rodu, v létě totiž hrával na „frajplace“ a v zimě míval loutkové divadlo. Když vystoupil před publikum Kašpárek, letěly salvy smíchu, když Šmíd v meziaktí hrál na „niněru“,^[2] nikdo při té zvláštní muzice ani nedýchal. Šmíd potloukal se celou zimu v Pošumaví a tak asi na dvě neděle jezdil s koníkem, ženou a dřevěnými herci k Srnkům do Putimě.

„Ja, milý pantatínku,“ odpověděl komediant Cimbuřovi na jeho otázku, „tam je jiný kraj, ale také jiný lid. Pravda musí ven. — Ptejte se koho chcete z nás světoběžných lidí a každý vám potvrdí, že čím úrodnější kraj a bohatší lidé v něm, tím tvrdší a necitelnější jsou k našinci. Prodají všechno, zadarmo nic nedají. Potřebuješ příprež a nedoprosíš se jí. Ukážeš zlatník a koho požádáš, vytáhne tě na kopec. Potřebuješ jetele a hrstičku ho nevyprosíš, kdybys na kolena klekl, kupuješ-li kilo po čtyřech krejčářích, sto metrů“

ho v jedné vsi můžeš koupit. Ale zabubnuješ-li a divadlo v sobotu nebo neděli zahraješ — deset patnáct zlatých výběrem, každý peníze nese, ale nikdo vajíčkem neplatí, skývou chleba, ani přehoušlí mouky, ani otýpkou sena. Tam za všechno, za stáj i hospodu platit se musí. Tam jezdíme proto jen v létě, když možno spát ve voze a koně mít přivázaného u předního kola, ale v zimě musí našinec pryč z těch krajů, k vám sem anebo ještě dál do hor. To povídám ze zkušenosti, čím chudší kraj a chudší lid, tím i k chudým citlivější, sdílnější — zvláště na Šumavě a v Krkonoších, dobrý lid, zbožný, slovem Kristovým žijící.“

„I podívejme se, kdo by se tohohle nadál,“ podívoval se upřímně Cimbura a dlouho o tom nápadném zjevu přemýšlel.

Jindy tma jako v pytli. Meluzina hučí v komíně, zvedá se země zmrzlý, sypký sníh, tvrdý jako písek a metá jej na mechem ucpaná okénka. U Cimburů za stolem sedí z Domažlicka Jíra —kalounek, a vypravuje krvavou tragedii chodských sedláků a jejich vůdce Koziny. — Znají ji v Putimi, četli ve Květech, farář sám z Chodska rodák jim je půjčil a pochválil, že to pan Jirásek věrně a pěkně vypravuje. — Ale o Psohlavcích znova dychtivě poslouchají. Mráz šupí všem po zádech, husí kůže po těle jim naskakuje, kdy z Jíra vypověděl historickou část a počíná oddíl strašidelný. „Pod šibenicí stál, voprátku huž na krku míl,“ povídá o Kozinovi, „vtom mezi pány zhlídne Lomikara, ‚Lomikare, Lomikare,‘ hned na něho zavolal, ‚tu v Plzni na soudu lidským si vyhrál, hale do dne ha do roka zvu tě před soud boží, ha potom se vokáže — na bubny hned udeřili, na trouby hned zatroubili, aby mu dál rozumít nebylo—katí pacholek stoličku mu podtrh’, kat voprátku mu zadrh’, ha Kozina se zahoupal. Rok minoul jako skok. Lomikar dál mořil sedláky ha bul při tom zdráv jako buk. — Přišlo první vyjročí Kozinovo smrti. Všichni naši z vesnic šli do kostela pomodlit se za svýho mučedníka drahýho. — Hale Lomikar na svým zámku v Tranově posvícení slavil. Zdaleka široka hrabata, knížata si pozval, za dva jíd’, za čtyry pil, za sečky se smál ha veselil. Zrovna vo půlnoci zdvih se za stolem se sklenicí vína v ruce ha rouhavě zavolal: ‚Depa si, Kozino,

falešnýj proroku? Po dni je, dnes je i po roku...‘ hale Lomikar nedořek’ – na míse na stole ležíl celyj, ešře nerozdělenyj pečenyj kohout. – Ten najednou na nohy se postavil ha jako živyj zakokrhal. – Dveře se rozlřtly, ha řernyj pes s vohnivým jazykem v tlamě stál ve dveřích. Lomikar prašřil po něm sklenicí ha svalil se mrtvyj jako špalek na zem. To sám ‚ten zlyj‘ – Pánbů s námi, si pro jeho duši přišel ha na soud ji vodved.“ Trnou posluchači hrůzou, snřh seká do oken, jakoby někdo jemnými drářky na sklo bubnoval, vichr zoufale pláče, Jíra slzy si utírá a líčí dál Lomikarův funus do krypty kleneckého kostela, co se při něm přihodilo a celý cyklus bájí a pověšřtí kozinovských. – Pověřřivé duše schnou úzkostí, ale domů se nikomu nechce, „ješřtě, ješřtě!“ řádají stísněným hlasem; ale Jíra sám má rozum, přestáváje v nejlepším. Pověřřivost nakazí. – Posluchači hned si vzpomínají na jiného reka jihočeského. „I Kubata dal hlavu za Blata,“ volají a vypravují, jakoby Jírovi, ale hlavně k vůli sobě, jen aby v tom strašidelném prostředí déle se zdržeti mohli, o soudu kubatovském. – Doplňují se, přibášňují, přiozdobují, vymýšlejí a okrašľují fakt historický. – Žhavá duše lidu ocitá se v tvůřřící řinnosti jako při kařždém mohutném pohnutí a rozřilení, z ní rodí se pak buď píseň nebo pověšřt nebo pohádka.

V tom všem se jim rovná i Cimburá. Řád vypravuje, řád i poslouchá.

Ale ješřtě s někým s libostí velikou se scházal stařeček Cimburovic – se studenty. – Chodřivali o prázdninách denně do kostela jako on, zpřivali na kůru a po mři sv. řekávali na ředouška, a Žofka, už právnřík, pan „majšřtr“ Šimek převoznřkův, Mika, který se v Praze vzděľával na učitele, realista Hála, z fary synovec jemnostpána a jiní. – Měľ je vsecky řád.

„Chlapci, to vám povídám, učte se.“ – říkával jim, kdyř se s nimi na konci prázdnin loučil, „tatřící platří, ař se ohýbají, vy jste jejich spořřitelny, co si jiný uloří pod úrok, vaři na vás oběřtují, neodpustili bychom vám, kdyby ten kapitál nenesľ úroky. – Zkazřte-li se, raději domů ani nechodřte, k Putimi se nehlaste. – Kdyř kuň se nepovede – lehká pomoc: prodá se. Ale co s nepovedeným, zkařženým synem a k tomu tak drahým jako student?“

Potom kdyř odešli, stýskalo se mu po nich – řasto na ně myslil a

příchodu jejich dočkati se nemohl. — „Kdypak už přijede ten váš studentek,“ ptával se netrpělivě rodičů při náhodném setkání.

Konečně přišli. Dědoušek hledí na ně, hledí a dává se do smíchu.

„Což je masopust?“ ptá se jich.

„Proč myslíte, dědoušku?“

„Copak to máte na hlavách?“

„Barety, studentské čepice, poděbradky — neposmívejte se jim — to je znak našeho vlasteneckého a národního smýšlení.“

„Poslouchejte, chlapci, tak se mi zdá, že už Praha zase třeští. Pamatujte si, že vlastenectví na fajkách, na holích, na pentličkách a čepicích nestojí ani za zlámanou grešlí; v srdci musí to být, vyřídte to v Praze a v těch plackách ať už vás nevidím. V Praze si to s Pánem Bohem noste, pro tu je to dost dobré, ale u nás v Putimi do zelí se v tom postavte.“

„Němci je též nosí, cerevisky mají buršáci.“

„Fit!“ hvízdal si Cimbura — „tudy na to! A že mi to hned nenapadlo, po kom se asi v Praze opičíte, říkám Praha — toť blázinec. — Čepice nám pomohou. Učte se, abychom mohli každému z vás postavit pomník jako jsme postavili v píseckém parku panu Palackému, to nás vytrhne. — A teď běžte domů. ani vidět vás v těch čapkách nemohu.“

Čepice zmizely, studenti se v nich už neukázali, ani ne tak k vůli Cimburovi, jako k vůli putimským klukům, kteří měli z nich ukrutnou švandou. Také matky a sestry hubovaly, takže se barety ještě téhož dne octly až na dne kufrů, pod vrstvou knih a přednášek. Dědoušek přijal „učené chlapce“ zase na milost a zase se s nimi smířil, vypytl, co dělá hospoda „U Turků“, „U zlaté husy“ na Václavském náměstí, co „U zlaté lodi“ na Malé Straně, přšelo-li jim také tolik tam jako zde, a když cestou jeli, všimli-li si, jaké je obilí u Prahy, Zdic, Příbramě a „tam v ty strany“. I ku škádlení a k šibalství docházelo často mezi nimi a veselým stařečkem.

To pondělí po sv. Jakubu je v Netolicích veliký a slavný koňský trh.

V úterý po mši svaté čekali studenti na Cimburu před hřbitovem.

„Dědečku, dědečku, slyšel-li pak jste to už — že včera o trhu nebylo v Netolicích ani jediného koně.“

„I totě věc nemožná, copak by se to stalo, snad není kraj ohřívkou zamořený,“ zastavil se ulekaný Cimbura.

„Už se stalo, přivedli tam jen samé valachy, hřebce, klisny a hřibata,“ — smáli se studenti, ze chytrý Cimbura jim sedl na lep, což se zřídka stávalo.

„Vida, vida, totě veselá novina,“ vážně, skoro až smutně mluvil stařec, „ale do smíchu mi při ní není, patrně nevíte, co já vím, povím-li, i vy jistě se zarmoutíte a žerty na rtech pomrou.“

„Co se stalo? Co se stalo?“

„Pan farář mi to půjčil, dnes ráno jsem si to přečet — královský hrad v Praze vyhořel —“

Včera, v pondělí noviny nepřišly, dojdou až dnes v poledne, pan farář má jistě zprávy z Písku nebo přímo z Prahy.

„Hradčany že vyhořely? To je hrozné!“ křížují se ulekaní studenti.

„Ano, celý hrad shořel i chrám sv. Víta.“

„I chrám sv. Víta!“

„A vy to nevíte? A to jste studenti?“ pouští se do nich Cimbura, „stalo se to už dne 2. června 1541 a vy to posloucháte jako novinku. A la marš domů učit se dějepisu, až tu knížku dočtu, poprosím jemnostpána, aby vám ji po řadě půjčil.“ — Studenti se smáli a Cimbura spokojeně vyšlapoval ke své výměnici.

Ale čím je Cimbura starší, tím stává se jaksí svéhlavějším a popudlivějším, odporu nerad snáší, ve všem chce udržeti vrch. Jeho duše jest pokladnice plná zkušeností a vzpomínek, hluboká jako tůň, ale průhledná a čistá jako lesní studánka. Do ní sahá Cimbura a vyloví rybičku, povídku nějakou, čiperné šelmovství, podivuhodnou událost ze svého života; ale ke všemu přivěsí takové mravokárné napomenutí a poučení, kterým hned všecka radost zhořkne, veselí se zatají a smích přejde. — Mladí odporují starci a až hádky povstávají a to stařečka roztrpčuje, až zesmutní.

Vidí, že život se šine jiným směrem, než on by si přál, a nemá síly to napravit a po svém převrátit.

„Jsem jim pro bláznů, nikdo mne neposlouchá, nevšímají si mne,“ bolestně si stěžoval doma.

„Nechte jich a nevšímejte si jich také,“ radíval mu Martin znova.

„Nemohu, Martínku, nemohu. Jsem jako pták. Pták si zpívá a nehledí na to, kdo ho poslouchá. — Zpívá jak umí, havran jen krákorá. Jsem už takový starý havran —“ odpovídá mu dědoušek. Ale co nezmohly domluvy, to se povedlo malému — dítěti.

Na posvícení přijela letos Marianna ze Stříteže a přivezla s sebou nejstaršího, šestiletého kloučka. — Jan se jmenoval po dědečkovi, otci a kmotrovi a Honzík mu v Podlesí říkali a říkati musili mu tak i v Putimi, chtěli-li, aby malý hoch s nimi vůbec mluvil.

Když ho v Putimi spatřili, zarazili se. — Bylo to až překvapující, jak bylo to dítě dědouškovi podobno. — „Jako by mu z oka vypadl“ přitulila ho k sobě Cimburka a líbala něžně na vlásky. — Klouče se jí vyrvalo a hnalo se rovnou k dědečkovi. „Dědečku, dědečku, 'ste vy můj dědeček?“ — optalo se kurážně.

„Nu ovšem že jsem, a co víc?“ — usmál se Cimbura.

„Tatínek mi povídal, jak jste silný, pozdvihněte mě.“

Cimbura sebral kloučka se země a jako pírkó posadil si ho na rameno, sundal ho a posadil si ho na koleno. — Ukázal mu, ač už klackovi velikému, přece „jak jezdí malí páni“ a jak „velcí páni“ a jak „císař pán“.

Honzík se s dědečkem skamarádil tak, že druhý den, když se Marianna chystala odjeti, zavolal si ji Cimbura stranou a řekl jí měkkým, dojemným hlasem:

„Poslouchej, dcero, nech mi tu toho svého líbezného chlapečka, omládnou při něm.“

„Ale, tatínku, s radostí, máme doma ještě tři takové draky. Chlapec musí do školy, má tam do Neúslužic půl hodiny, moc mizerná cesta, u vás ji má doma. Jen zdali tu Honzík zůstane.“

„To buď bez starosti,“ vesele povídal Cimbura a zavolal hochu.
„Honzíku, maminka pojedje domů, pojeděš s ní, nebo zůstaneš u mne?“

„Víte, dědečku, nechtě si nás tu oba, mne i maminku.“

„To nejde, maminka musí domů, co by říkal doma Francek a Lidka s Venouškem, a co by říkal tatínek?“

„Tak mně tu, maminko, nechtě u dědečka a babičky, až mě všecko naučí, ukážou a povědí, tak přijdu za vámi domů.“

Marianna udělala synkovi na čele křížek a odjela do Stříteže sama.

VII.

„Copak, dědoušku, že tak poustevničíte?“ ptali se putimští na setkání starého Cimbury, „už ani o památkách mezi nás nev Kročíte.“

„Mám lepší společnost,“ úsečně, příkře odpovídal Cimbury a stranil se dál a důsledně dospělých i studentů. I kniha ho přestala těšit, pozbyl i veškerého zájmu o otázky veřejné.

A kdo jest ta lepší společnost, již Cimbury dává přednost?

To jsou děti!

„Zdětinstěl na stará kolena — už ho dlouho zem nosit nebude,“ jednomyslně všichni usoudili a se soustrastným pohledem hleděli na Cimbury, obklopeného skoro stále dětmi z celé Putimě.

Stařeček vskutku stal se dítětem. Ztratil mrštnost těla a svižnost údů, ne k práci víc, ale pouze k podolkům se hodil. Po dvoře se šoural, tu voj podepřel, tam ryčku uklidil, hnůj oházal, plot u zahrádky propletl, aby tam kuřátka nelezla, na louky si vyšel, ale jen krtiny rozhrábnout, štočku prorýt, vodu zavést, do polí si zaměřil, tu plevel vytrhl, tam kámen zvedl a do cesty s pole odhodil, k lesu ho nohy zanesly, ale tam jen k jedli přivoněl, smrkovou šišku zvedl, borovým mlázím se potěšil. Přes pole zřídka se vypravil. Pouze žádného jarmarku v Písku nevynechal, koně tam vidět musil. Mlátilo-li se doma, ztrhané cepy zašival, jezdilo-li se do lesa, ostřil

sekery, ve žních doma vázal povřísla, mazal vozy, ale cepem ve stodole, pluhem na poli, kosou na louce, sekerou v lese, vládnouti už nemohl.

V patách za ním při té drobné stařecké práci chodil od rána do večera Honzík. Nechodil sám, přiváděl k dědečkovi všechny svoje nové kamarády a kamarádky. Především děti z přízně od Piksů, Štěrbů a Srnku, které měly na dědečka „právo“, ale také děti od Vašatů, Žofků, Horníků, děti sedláků, chalupníků, baráčníků i podruhů a všechny stejně volaly na Cimburu „dědečku“. Ku podivu, bělohavého starce ta drobotina dětská nemrzí, ale zdá se, jakoby mezi nimi omládl o osmdesát let a sám dítětem znova se cítí. Jeho vlastní dětství se v něm probouzí, stojí před ním jako živé.

Na to, co se před týdnem, ba i včera přihodilo, živou mocí Cimburá si někdy vzpomenouti nemůže, tak ho už paměť opouští, ale na minulé věci, sedmdesát let staré, pojednou si mezi dětmi vzpomíná. Na dětské hry, kterými si hrával jako chlapec na semické návsi, na dětské říkanky, písničky a počítadla a všeho se mu znova zachce — chce se mu hrát, zpívat a skotačit jako malému děcku.

„Dědečku, dědečku, pojďte si s námi hrát,“ — jako na zavalanou ozvali se pod oknem vnukové a vnučky. Jak by mohl odmítnout? Dědeček už se šourá ze světničky ven, neboť na jaře děti pod střechou nevydrží — sluníčko jim nedá.

Nic nedráždí děti tak jako živly, smysly přírody. Především je láká matka země. Ze země Bůh člověka stvořil, země ho nosí a živí, do země se vrátí a proto od malička zemi miluje. I Cimburá ji miluje a s dětmi si rozumí, v zemi si s nimi hrabe a jako stavitel dětské stavby vede, zakládá a na ně dohlíží. Děti stavějí, kopají, ryjí, sázejí, kamení nosí. Ten zahradu chce mít, jiný staví kůlnu, tamhle dva kloučkové se moří s pecí, komín jim držet nechce, už dvakrát se jim svalil. Cimburá chodí, hned pochvaluje, hned haní a dětem se vysmívá, ale také hned je opravuje, poučuje a vše ukazuje.

Země-li matkou, je otcem vzduch a vzduch — boží duch, ve kterém se cítí dítě šťastno. Ničím na světě je neudržíš doma zavřené ve světnici.

Oknem uteče, nemůže-li dveřmi a teplým slunečkem k Cimburům na dvůr utíká. Tam jim dědoušek udělali mlýnek, který vítr žene. Mlýnek klepá, až je ho po celé Putimi slyšet, a brzy už klepá druhý, třetí, desátý... Sedí dědoušek a robí něco? Aha! Stríkačku z bezu, velikou, daleko donese a čí bude? Komu ji dá? Komu druhou udělá? Sedí dědoušek na sluníčku a oklepává písťalku a on a všichni kluci s ním, každý svoji. Ale kde by se jejich písťala mohla rovnat dědouškově! Ten když ji zrobí a zapískne — hoj, ušima to projede a jistě až za devátým kopcem je ji slyšet.

Ve dvoře se šafař ohlédne, nepíská-li správce, na nádraží vyskočí úředník, která lokomotiva pískla tak zdivočele. Dírek do písťaly nadělá, a ona pak jako pták zpívá a dědeček, jakou chtějí písničku, jim na ni zapíská, i frkačky i mudlanky udělat umí... I na prsty dědeček hvízdát umí, na dva i na čtyři — ale nerad od té chvíle, co pískl pod Hůrkou třikrát po sobě na Martina za řekou a hle — brzdaři na kolemjedoucím vlaku sedící, hned brzdy utáhli, vlak zastavili a dědovi pokutou i kriminálem pohrozili; neboť mysli, že píska vlak proti nim jedoucí.

Matka země a otec vzduch mají syna a jmenuje se oheň. Ten teprve vábí a těší dítě. Nic tak rádo nezakládá jako ohníčky, do ohně se dívá, ve dveřích kovárny postává a jak jiskry srší, tuze se mu líbí. Doma jak je samo, žhavým uhlíčkem v šeru mává a na něj fouká. „Opatrujte světlo, oheň, ať není žádnému škoden,“ napomíná děti Cimbura a vykládá jim, kdy a kde v Putimi hořelo a co děti ohněm způsobily. Proto sirky ukládá vysoko, aby jich dítě nedosáhlo, a nerad jich před dětmi užívá, raději křesáním se moří, což ostatně se dětem víc líbí, neboť hořící sirka čpí, ale doutnající hubka mile voní. — Ale Cimbura i s dětmi ohníčky pálí, když přijde k tomu čas, plevel polní jako chrestačku, pýr, ohnici odpalují, na podzim na pastvě s nimi i brambory peče a pojídá.

„Oheň má sestru a ta se jmenuje voda,“ vykládá dětem Cimbura. Ta není o nic horší ani lepší než oheň. Velice miluje dítě vodu a lne k ní. Miluje ji běhutou i stojatou v zimě i v létě. Voda sice pohlcuje oběti dětské, ale dítě ji přes to miluje a věří, koupá se v ní, klouzá a vozí

se po ní a nejraději, když je led nejslabší, ať už tím, že je tenký anebo popraskaný. K vodě vodí Cimbur děti. Rybníčky tam zakládají, když prší, „nebeské“, u studny „pramenité“, u řeky „říční“, pěkně podle pravidel, na nic zapomenuti nesmějí, nebo je stihne posměch dědečkův. Hráz musí postavit pevnou, dlážděnou, aby ji vlny nevymlely, do loviště podžeračku zapustit a na čep nezapomenout, na splavnici a brlení pamatovat, baštýře zvolit a rozhodnout, má-li to být rybník „dvou- nebo tříhorkový“ – má-li se nahnat plný hned neb jen část a část ho nechat na suchu a zasít. Z kůry loďky vyrobí a lov pořádají, rybu dravou i plevelnou i vážnou znají. Podoustev, mřenka, karas, řízek jsou jejich známí, tahají je s dědečkem na udice z Blanice ve farských luzích, tam mají i mlýnky o dvou, třech složeních, které ne vítr, ale voda jim žene, tam mají i ukryté sádky, kde rybičky chovají.

Cimbur ví, že základem veškeré výchovy jest práce, a sice pro sedláka práce tělesná; z ní a na ní že roste i výchova duševní a mravní, a proto netrpí dětem těkavost, odvyká je začínat sto prací a žádnou nedokončit. Dokud není rybník hotový, nesmí chlapec počítí mlýnek a teprve až má píšťalu v pořádku, smí se dát do stříkačky. Ale práce se střídá s odpočinkem a zábavou.

„Dědečku, hrajte si s námi,“ žádá energicky Honzík, kápo putimských kluků. Toho mu Cimbur nikdy neodepře. Nehraje si s nimi ani na vojáky, ani na zloděje, ani na „raubíře“. Jiné a pěknější hry umí, na krále, na řemesla, na křepela a křepelici si už s nimi hrál. — Dnes je naučí nové hře „na hádače“ chtějí-li.

Jak by nechtěli. Jen ať už dědeček počnou.

„Tak já se obrátím k oknu, Honzík bude zdvihát a já hádat, co zdvihá.“

„No tak jo,“ souhlasili kluci.

Dědeček obrátil se k oknu a bystrý Prokůpek dával na dědouška pozor, nešilhá-li.

„Co zdvihám?“ vykřikl Honzík.

„Ruku a v ruce kámen,“ naráz odpověděl dědeček. Všeobecný úžas.

„Co já zdvihám?“ optal se Vojta.

„Honzíka,“ odpověděl dědeček a Vojtík držel vskutku malého Kotrcha v půli těla, snaže se ho mermomocí pozdvihnouti.

Rozčilení zmocňuje se všech. Dědeček jistě šilhají, Prokúpek dává na něho špatně pozor, ještě jedna stráž nutnou — k dědečkovi staví se po druhé straně sám Honzík a oka s něho nespouští.

„Zdvihám,“ zavolal Francek.

„Hned to pušť, ublížíš si,“ okřikl ho přísně dědeček, neboť klouče zdvihalo zadek vozu, jako by jej chtělo odsaditi.

To už přestává všecko. Dědeček i dozadu vidí. „Dědečku, naučte nás to,“ škemrají všichni.

„I naučím,“ a ukázal jim zrcátko, které viselo na ostení okna a před kterým se dědoušek holíval. Chytil teď do něho jako do pasti obrázky kluků.

„Ale já uhodnu i bez toho zrcadla,“ chlubil se dědeček.

„Jen jestli?“

„Běž tedy za roh a zdvihej.“

„Už zdvihám,“ křičel za zdí Venclíček.

„Jazyk v hubě,“ odpovídá Cimbura a všichni se dali do křiklavého smíchu.

Ale děti jsou děti! Neobejdou se bez hádek, křiku i pranic, je třeba nejen chválit a povzbuzovat, ale i krotit a trestat. I v tom Cimbura mistrem. Celá obec dětská ví, že ptáček je boží zpěváček, který se nesmí chytat.

„Dědečku, váš Honzík chytil ptáčka a má ho v kapse,“ žalovala děvčátka na milého Cimburova vnoučka.

„Tak — a kde ho chytil?“

„To nevíme, ale má ho.“

Jako by nic jde Honzík kolem dědečka. Vtom cítí dědečkovu ruku na límci. Co to? Proč? Ale než se vzpamatoval, otevřel dědeček chlívek a šup — Honzík zavřel do chlívka.

„Dědečku, co jsem vám udělal? Pusťte mne ven,“ plakal Honzík a venku ustrašeně si šeptal děti.

„Pustím, ale pusť dříve ptáčka.“

„Ah, pro ptáčka tedy! Jak to jen ví dědeček? Všecko ví, nic se před ním neukryje,“ naříká Honzík a drží skřivánka v hrsti. Nerad se s ním loučí, klec mu chtěl urobiť, dobře ho krmit, červíky i housenky mu nosit, nechtěl s ním zle nakládat, ale všecko marno!

Ještě chvilku trvá boj, ale pak kulatým okénkem, vyříznutým v dřevěných dvířkách prolézá ručička, držící ptáčka — otvírá se — frrr — ptáček vyletěl.

„Tak a teď si leť také,“ hned řekl Cimbura a odsunul závoru. Přísně domluvil vnučeti.

Brzy jiná žaloba donesla se k jeho uchu.

Kluk potměšilá — Jiříček — uřízl si hruškovou sazeničku a chtěl si z ní udělat píšťalku.

„I ty hloupý, lze přece pískat i bez píšťaly a na suchá dřívka,“ směje se stařeček.

„A jak? Naučte mě tomu,“ hned prosí Jiřík.

„Mně taky, mně taky,“ o závod volají ostatní.

„Nejdřív mě,“ furiantsky poroučí si Jirka.

„Ano, nejdřív tebe,“ přisvědčil Cimbura. Sebral se země suchou větvičku, seřízl ji, dvě stejně velká, na prst dlouhá dřívka z ní udělal.

„Tak se ke mně otoč zády a ruce vzadu sepni.“ Jako na obrtlíku otočil se chlapec a už cítil, jak mu dědoušek sepjatými prstíky zrovna za prostředními klouby převléká obě dřívka. Dálo se to tajemně, za pozorného ticha — děti stojí kolem s pootevřenými ústy, aby jim nic neušlo.

„Tak pozor, Jiříčku,“ napomenul ještě Cimbura, bera obě dřívka mezi palec a ukazovák a mírně zmačkl.

Jako bodnuto vypísklo klouče, trhlo sebou jako hříbe, ale Cimbura nepovoluje. Zajatec poznává, že je bolest menší, když sebou netrhá, stojí proto tiše jako beránek, jen bolestí s nožky na nožku přeskakuje.

„Píská, už píská,“ smějou se hoši, ale poznávají trest, poznává i Jiříček a prosí se slzami v očích:

„Dědečku zlatý, povolte, já už to víckrát neudělám.“

„Opakuj, které dřevo se na píšťaly bere?“

„Vrby, jívy, jeřabiny.“

„Stonek nebo mláz?“

„Jednoleté mlází.“

Kleště povolily, kluk si foukal na prstíky chvíli, až bolest otrnula, poskočil; ale do smrti jistě už stromek nezkaží.

Leč nejen zřejmé viny trestat, i zlé pudy v nich tlumit musí Cimbura. — Rádo se chlubí dítě, pyšní a nadýmá a nejvíce ze všech malý Matějček Benešů. — „Já jsem silák, všichni hleďte, jaký jsem silák,“ křičel, nesa na stavbu dětského mostu třepnatý kámen.

„Ty a silák? Vždyť ani lžíci v ruce neudržíš,“ posmívá se mu dědoušek.

„Jakpak bych plechovou lžíci neudržel, padesát, celé sto jich unesu,“ — kasá se hoch a jako magnát staví se před dědouška do hrdé posice.

„Nu, tak to zítra zkusíme.“

Chlapci přišli druhého dne do jednoho. „Uvidíš, dědoušek ti podají plnou, vrchovatou lžíci vody a ty ji musíš nést a neukápnout; běda ti, ukápně-li,“ připravují cestou kamarádi Matějčíka.

„Uvidíte, že ponesu, ruka se mi nezatřese — neukápnu,“ pyšní se chlapec. Ale co to? Dědoušek je k sobě nevolá. Viděli ho u okna, viděl je i on, usmál se na ně, ale hned zmizel a ven nevychází.

„Aha, bojí se, že prohraje,“ chlubí se Matějček a jde se tedy kurážně přihlásit sám. „Dědečku, neschovávejte se, je to marné, viděli jsme vás u okna, já, Matějček, jsem tu a jdu vám ukázat, že unesu plechovou lžíci, sem s ní.“

„Pomalu, chlapče, a nechlub se. Nekřič hop, dokud nepřeskočíš,“ ozval se Cimburaův hlas.

„Sem se lžíci,“ hartusí vyzývavě Matějček.

„Když tedy chceš,“ odpovídá dědeček a bere z horké trouby rozpálenou

lžíci a zkouší ji na obličej, kde má kůži citlivější než na dlani, nepálí-li do živého, ale ne, lžíce není žhavá, jest jen horká a proto podává ji oknem chlapci: „Tu máš, udržíš-li ji.“

Matějíček lapí po ní srdnatě, ale vtom už vypadla mu z ruky a zazvonila o kámen na zemi.

„Matějíčku, prohrál jsi,“ usmívá se dědeček.

„Dědečku, vyvráli jste na mne,“ přiznává mu Matějíček a stojí zkrocen, jako opařen, zahanben.

Děti mají vrozený pud napodobovati velké a ten třeba posilovat a řídit, aby se než vrhl v pouhé opičení se po jiných. — Na otce hledí synkové, na matku dcerky. Nestará se Cimbura o dcerky — to je starost babiččina; ale chlapci, to je jiná, ti patří jemu. Sotva z peřinky a povijanu vyklouznou, na nožičky se postaví, už na koně se jenom třesou, na vůz lezou, kolečka od pluhu vyvlekou a po kopečku se spouštějí. Větší pak chápou se opratí, sami „biji“ křiknou, jazykem mlasknou a koně do kroku pobídnou, „děj se potom, co děj“. To je nebezpečná hračka. — A přece lásku ke zvířeti a zvláště koni třeba v chlapci probouzet a ne tlumit. Země není naším majetkem, dobytek však ano, protože si jej člověk přičiněním vychovává, dobude. Kůň, vůl, kráva, ovce, jsou pravá ruka hospodářova. — Podle nich se pozná jejich pán a podle nich sleduje ho buď úcta a obdiv, nebo posměch a opovržení. Vážnosti musí se těšiti i pes, strážce domu a dobytka. V noci hlídá v boudě, obíhá stavení, ve dne před vozem běží, proto sedlák nikdy chleba nejí, aby sousta nenechal psu a koni. — V jeho kapsách má být stále hrstka kulatiny pro holuby, něco drobtů pro rybičky, suchá kůrka pro mravence, udá-li se mu přes řeku anebo do lesa jíti.

O Štědrém večeru pak sdílí se o pokrm se všemi zvířaty vůbec i s ptáčky-zpěváčky, neboť o Štědrém večeru o půl noci nemá tvář mluví a žaluje na ty, kdo ji týrali. Proto zapotřebí zvířatům rozumět. Tak sedí Cimbura, vykládá dětem, kus dřeva, stroužek, strouháč a kudlu grošovku má kolem sebe a řeže cosi. Hrábě to nebudou, ploužek také ne — aha, pes to bude. Ne, nebude to pes, ovečku robí dědeček. Jako by neslyšel,

mluví a horlivě dál rozkládá starec. „Kůň to bude, kůň,“ jásají náhle kluci a uhodli. Ostatně každý pořádný chlapec má už svého dřevěného koně a tenhle bude nejmenšího z nich, Štěrbovic Pepíčka. — Někdy je přehlídka koňská. — Chlapci se sejdou se svým koňstvem u Cimburů, do řady se postaví a dědeček prohlíží. „To jsi pacholek,“ rozkřiknou se náhle. „Koně máš špinavého“ a chlapec červený jako rak už upaluje drhnout zabláceného koníka. Kůň stává se modelem, na kterém chlapci se učí hned od malička sedět, učí se jmenovat části jeho těla, kohoutek, bok, kotník, hřívu, plec, učí se i koně „kšírovat“ a zapřahat. — I jinou hračku vyrábí dětem a spravuje Cimbura, a to je vůz. — Kůň bez vozu a vůz bez koně nelze si u sedláka myslit. Každý musí mít proto opravdový vozík, musí jej umět rozebrat a složit, rejdivat s ním a couvat, obracet a nadsazovat a běda, kdyby s nákladem zvrhl. Dětská fantazie vidí to všecko živé a skutečné a ani necítí přechodu od hry ke skutečnosti. Dorůstají děti, opouštějí Cimburů, ale nové zato přicházejí, a čím více Cimbura pokračuje lety, tím radši se s dětmi zabývá. „Divná věc,“ podivují se v Putimi, „nic jim nesleví a neodpustí, do školy je honí, přísně ze všeho zkouší a ony přece na něm jako jablátka na štěpu visí.“ Smiřují se s Cimburou a jako chůvě mu děcka svěřují, neboť stařeček ke všemu dobrému je vede a zvláště selské abecedě učí.

Někdy se stane, že i děvčátka připlou se k chlapcům — Cimbura jich neodhání. Ví, že jsou mlsné, jako všecko pokolení ženské vyběračnější, jemnější a do práce lechtivější a proto půvabnější. — Mlskům často dávají přednost před polévkou strouhánkou, bramborovou anebo z kyselého mléka. Proto k Štěrbům do sadu je vede a o včelkách i medu vypravuje. „Pomáhej Pán Bůh, včeličky, Pána Boha dětičky,“ pozdravuje především Cimbura srdečně, protože včely nosí i vosk na oltář ke mši svaté. O včelí matce staré, tam uvnitř každého úlu, dobré a velké královně vykládá, kterou včely milují, poslouchají a živí, o jejich pilnosti a čistotě, o lásce k domovu, jak život srdnatě nastaví, aby ho chránily, o šetrnosti a bohatství medu, o zásobách na zimu, o znalosti květů a tisíce jiných věcí, až babička Štěrbovic přichází a každé krajíček medem pokapaný podá... „To smíte,“

souhlasí Cimburá, když dívky na něho upřely tázavé pohledy, „poděkujte a pamatujte si, že med je i lék, dobrý a užitečný; ale roznášet po krámech krejčary a kupovat si cukroví, to je hřích.“ Tak vštěpoval jim zásady své strohé morálky.

Také o květinách jim povídal a zkoušel, znají-li je. Zahrádku mají mít doma, jako u nich, u Cimburů. V ní mají mít nejen resequ, muškát, balsám, kanafas, ale i heřmánek, který hojí i voní, slunečnice i měsíčky, krásné květem a dobré olejnatým semenem pro ptáčky v zimě, pivoňky rdící se o Božím Těle pro věnečky, mají tam mít i selské koření, cibuli, česnek, petržel a křen a potom voňavou marjánku, aby nemusili kupovat takové cizí zbytečnosti, jako je káva, pepř, zázvor a šafrán. Kdyby byl Pán Bůh chtěl, abychom toho požívali, byl by to nechal i u nás narůst. — Ne všechno pro všechny se hodí.

A děvčátka, prstíček v ústech, pozorně naslouchají — i když Cimburá učí chlapce a zkouší.

„Tak pověz, Francku, co říká strnádek na jaře, když není venku zrnka obilí?“

„To strnádek volá: ‚Sedláčku, sedláčku, pojed už síť!‘ Ale na podzim, když je všeho dost, křičí: ‚Sedláčku, sedláčku, bodejť bys chcíp!‘“

Co povídá vlaštovka, křepelka, co kohout, slípka, kačer, všechno vědí děti.

Všecko na vsi mluví a všemu třeba rozumět. Ták ve stodole stojí mlatci, mlátí o třech a cepy si stěžují: „Jde to zle — jde to zle“ — přibude jeden a hned o čtyřech jde to veseleji: „Klepy, klepy — čtyři cepy“ — „přibyl nám pátý — dobře se mlátí“, radují se v pěti, „poručte sedláče — selce péct koláče“ hrdě si nařizují, mlátí-li pšenku šest cepů-

A zvony jsou snad němé? Putimské zvony a němé! Kolikerou řečí mluví. Jinak ve svátek, jinak všedního dne. Jinak o svatbě, jinak o pohřbu. — Jenom umíráček pořád stejně volá po osádce: „u-mřel jsem, u-mřel jsem“ a když hrany vyzvánějí, volají zvony: „umřel, nechtěl, musel — bude pochován“ — a umíráček zas přizvukuje: „V Putimi — v Putimi.“

Děti, co to dosud neslyšely, dávají pozor a přesvědčují se příležitostně, je-li tomu tak — a aj? Vskutku — čeho předtím nikdy neslyšely, slyší, cepy vskutku tak hovoří, hovoří i zvony, a podivují se caparti, že to dřív samy neslyšely, až jim to dědeček pověděl.

Není však pořád léto. Zima se blíží. Už i vrabci se na ni chystají. Celé léto žili bezstarostněv ledajakém hnízdě. Ale teď, když přituhlo, počínají se starati. Kde jaké peříčko po dvoře poletovalo, hned je chňapli do zobáčku a marš s ním do hnízda. „Vida je, dareby, teď si shánějí peřiny, ale v létě, toto!“ — ukazoval na nepořádné vrabčáky a vrabčice dětem Cimbura a rád se díval, jak vrabec s peřím v zobci posadil se mu na okno, jako by chtěl, aby si ho všiml Cimbura a před dětmi pochválil.

Konečně přijela paní Zima na bílém koni, ale ne krutá. Zas taková shnilá zima. Nemrzlo, sníh v noci napadal a ve dne roztál, bláto leželo v cestách. Pod kůlnou smutně stály saně a zahálely i dětské sárňky, sanice nešla! U Cimburů ve světnici hučelo jako v úle. Velcí přicházeli na „hrátky“ a vodili s sebou děti. Dědeček po peci je rozesadil, nejmenším prostřel svůj velký kožich na zem a nechal po libosti si hrát. Sám seděl ve světnici jenom „v lajblu“ a pokuřoval.

Děti jsou zvědavé, rády dospělým naslouchají a Cimbura jich neodháněl, nebránil jim, a tuze nerad viděl, když někdo děti poslal ven, anebo mluvil šeptem, aby neslyšely.

„Aha, jistě mluvíš něco špatného, šeptáš a odháníš děti,“ a nevšímaje si ho víc, ať to byl kdokoli, obrátil se k dětem. — Hrášek jim ukazuje a na něm kalich, o štíci hlavě povídá a ukazuje kosti z ní, podobné kopím a hřebíkům, nástrojům to, jimiž umučili Pána Ježíše. — O kohoutu připomíná, jak okřikl Petra, když zapřel Krista Pána. — Ani oslíček není pro smích, službu prokázal našemu Spasiteli, do Egypta ho nesl, do Jerusalema s ním vjel. Pastýři s ovečkami první byli při narození Páně, ještě dřív se to dověděl od anděla než králové. Než se nadali, uplynul velkým i malým večer. Těšili se už na druhý. Cimbura návštěvníky vyprovází a venku pohledem zkoumá nebe.

„I stafra, bude mrazík,“ libuje si.

„Jakpak to, dědečku, poznáte?“ — hned chtějí vědět odcházející děti.

„Podle hvězd,“ povídá dědeček, „hledte, co se jich tam vyrojilo a jak klidně svítí, netřepají se, nemihají.“ Zlatými zraky hledí dolů nebe na bílou hlavu dědečkovu a jaksi důvěrně na něho mrká. Dědeček je krásou unesen a neodolá, aby ještě venku velkým i malým se nerozhovořil, mléčnou dráhu neukázal, po které šel Bůh, když tvořil svět, a nyní duše chodí do nebe, býka, kuřátka, velký i malý vůz, váhy, psa, ryby — samá jména selská. Hvězdy všechny uchvacují. Otava nemá tolik perel, ani tolik písku zlatého, co je jich tam po nebi rozsypáno. „Všecko, děti zlaté, na světě se změnilo, jenom ony ne. Od té doby, co je Pán Bůh rozsvítil, tam visí a hoří. Když se Kristus v zahradě Jetsemanské krví potil, ony ho viděly, Žižku vedly, Bonaparta, vidí i nás.“

Slova starcova znějí jako večerní modlitba a v hlubokém zamýšlení se rozcházejí, usínají a probouzejí se s přáním, aby už byl večer a mohli zas na „hrátky“ k Cimburům.

Dědeček načíná z jiného soudku. Pověsti vypravuje dětem, o pustém zámku Helfenburku, o tom, jak tam v Mlakách koňští zloději pod ním ve sklepení měli celou stáj plnou koní, jak je tam barvili a na trh do Netolic vodili, o kostnici putimské a Francouzích v ní pochovaných vypravuje, ale nestraší, naopak vykládá, že Bůh je všude a jen hlupák že se bojí strašidel.

Zlých lidí se třeba varovat a bát, ale jiného ničeho na světě.

„Ničeho se nebojte, ale ničím nepohrdejte, všecko je na světě pro něco dobré,“ končí Cimbur. „Můj nebožtík tatíček, Bůh mu dej nebe, cítit nemohli pavouka. ‚Proč ho jenom Pán Bůh stvořil?‘ myslívali si tatíček, ‚k čemu ten je na světě?‘ — Jednou v noci spí, a vtom cítí, jak mu veliký pavouk se stropu spadl přímo na čelo a leze mu po tváři — rovnýma nohama vyskočil z postele; ale co to? Na špejchárku svítí. Vyrazí ven a hup, hup, před ním skáčou z oken zloději.“

„Byli by nás vykradli nadobro — nebýt pavoučka.“

Nejzajímavější jsou hrátky, když se děti samy s dědouškem

rozpovídají. Dědeček, sám velké dítě, sedí mezi nimi, vyptávají se ho, a on jim vážně dětskou řečí odpovídá.

„A co, dědečku, povězte, budou v nebi také koně?“ ptá se Honzík, už teď koňář vybraný a zapálený.

„Toť a jací!“ upokojuje Honzíka dědeček, „ohniví a bujni budou, už se na ně těším, jak je zkrotím. Nejdřív podívám se na ty, co vezli na ohnivém voze proroka Eliáše do nebe, potom na ty, co mělo vojsko nebeské, i na toho, co na něm jel svatý Václav proti Němcům u Chlumce, čistý broň to má být — slyším tak odjakživa; nebudou-li je tam čeledínové mít v pořádku, hned jim to vyčtu.“

„To dobře uděláte, dědečku,“ chválí Honzík. „A což volky? Budou-li tam volky?“ stará se malý Štěrbá.

„I volky tam budou, i oslíci. Byli u jesliček, budou i v nebi.“

„Tak tam bude i psík, co běžel s Tobiášem,“ hádá Venclíček.

Cimbura otevírá dětem biblickou dějepravu s obrázky a ukazuje jim jeden. Petr tam stojí na rovné střeše domu koželuha, vidí prostěradlo plné zvířat, které konečně bylo vzato do nebe. „Jsou tam tedy všechna zvířátka, co na zemi člověka těší a blaží,“ ukončuje dědeček poptávky. Ale malý Štěrbá přece ještě by rád věděl, budou-li tam i včely — těch v loktuši na obrázku neviděl.

„Tys takový malý sprostáček,“ plísni ho laskavě Cimbura. „Když Pán Bůh všecko stvořil, tak to stvořil nejen pro nás, ale i pro Sebe, toť se ví, že tam včely také uvidíme, jenom takové ničemnosti, co si lidé sami vymyslili, těch tam nebude, jako kořalka, pivo, mašiny, kvery, šavle, ty vytvořil ďábel.“

„Jápkak že tam nebudou i kvery i šavle i kanóny, když je tam vojsko,“ namítá Venclíček, horující od posledních manévřů pro vojáky.

Cimbura se zamyslel. „Zatrápené děti,“ myslí si, „je to s nimi kříž,“ ale už nahlas povídá: „i když je tam vojsko, tak má jen blesky, ale šavle a kvery ne, to ne, to rozhodně ne,“ usoudil a už nikdo ničeho nenamítal.

Tak minula Putimským zima. O svatou Dorotu již uschne košile na

plotu! Jaro se blíží. Slunce, země, vzduch, voda, lákají dospělé i malé zase ven a výchovná práce Cimbuřova znovu se počíná...

VIII.

Žežulkův Toníček, nejmenší ze všech malých Žežulků, stojí pod Cimburovým oknem, na špičky se napíná, proutkem na okénko klepá a ze všech sil volá: „Dědečku, dědečku, pojdte hned ven, Toníček je tu a má novýho koně, šimla, přivedl vám ho ukázat.“

Okénko se sice otevřelo, ale nevykoukla bílá hlava stařečkova, ale stařenčina, než i ta zve Toníčka: „Pojď jen dál do světnice, mládenečku, nestůj pod oknem. – Dědeček jsou nějakéj darebnej, nevstávají.“

Toníček se hrne i s koněm na kolečkách na dvůr, s dvoru na zásep, ze záspi do síně, ze síně do světnice, ale dědečka nikde nevidí. – Aha! Už ho vidí. Tamhle leží na posteli v peřinách. Jen hlavička jako mléko bílá mu z polštářů vykukuje.

„Dědečku, co to děláte? Sluníčko už dávno vstalo, v Hanzlíčku se vykouvalo a vy ještě spíte? Lašťovka už dávno vstala, devět polí oblítala a vy ještě spíte?“ vadí se Toníček s dědečkem jako se s ním, ospalým kloučkem doma maminka vadívá, když se mu ráno nechce z pelíšku.

„A chlapečku zlatý, jsem lenoch, ba jsem, vstávat se mi nechce, spát jen, spát pořád bych chtěl,“ usmívá se dědeček, promlouvaje takovým nesyým, ospalým, jakoby zastřeným hlasem.

„Vidíte, dědečku, to jste zrovna jako já,“ těší ho Toníček, „já bych

taky ráno spal, ale maminka honí mne z lože ven, spát mi nedají. — Babičko, vezměte na dědečka metličku a vyhoňte ho také,“ vážně radí kluk Cimburec.

Každý den se takové dětské návštěvy opakovaly a staré Marjánce rvaly srdce. Přicházeli i dospělí, ale ti ji nikdy tak nerozlítostnili, jako ti broučkové, kteří živou mocí pochopiti nemohli, že dědeček Cimburů zraje — pro smrt. Ti ven ho lákali a také za slunných teplých dnů vylákali.

O hůlce škrabal se Cimbura ven a Marjánka za ním vynášela peřinku, aby lavička dědouška netlačila. Děti chvíli točily se kolem něho; ale brzo viděly, že už s ním opravdu nic není. Nějak špatně slyší a vidí a tuze zapomíná na všecko, stát a proběhnout se mu nechce, hrát se mu nechce, a povídá-li, v nejlepším klímat počne, budit ho musejí a volat, „tak jak to bylo s tím princem a s tou zlatou muškou?“

„Aha, s tím princem tedy — jo — tak byl jeden princ...“

„Ale dědečku, to už jsme slyšeli, chceme jen ten konec, jak se muška proměnila v krásnou princeznu.“

Takový kříž měly děti s dědečkem a opouštěly ho. Přibíhaly sice ještě, ale jen na skok, na chvíli, a zase frrrr — jinam letěly.

V dědouškovi nenalézaly již kouzla, kterým by je dál k sobě poutal, a těkavé, sobecké dítě rychle zapomíná a na nové lásky zvyká.

A tak sedává Cimbura často sám, domácí musejí na pole. Marjánka má na starosti domácnost mladých. Samota Cimburů netíží, je mu milá a vítaná. Naslouchá a celá ves náhle k němu mluví, slyší skřípání kol, rachot vozů, vrzání kožených postrojů, šumění stromů, šplýchání řeky, kroky a hlasy lidské, podle rachotu poznává, či je vůz, podle kroku, kdo je ten člověk, či je kůň. To jsou složky denní hudby, které Cimbura velmi dobře rozumí a ve které každá novota je mu známá.

„Kvok, kvok, kvok,“ to kvočna se svým kuřecím stádem blíží se k dědouškovi. Ten hned sahá do kapsy a převrací ji. Vyklepává drobečky, hází kuřatům a baví se s nimi. Náhle rozčileně zakřikla kvočna a hned je ticho, hluboké a úplné, jako když ve škole pan učitel rákoskou zaklepá

o stůl. To vzduchem krouží ostříž a kuřátka ani nepípnu, aby na sebe neupozornila. Nebezpečí minulo. Velikým kruhem stočil se dravec nad lesy, kvočna jako by si oddychla, kvokla zas o poznáníčko pozměněným hlasem a tu, jakoby povolení dala, rozšvitořila se hned kuřátka, čile nahrazující zameškanou řeč. Zase kvokla, stádečko rázem sesypalo se kolem ní a ona jim předkládala broučka nebo koníka, červa nebo zrnko nějaké.

„Pane, ty jsi máma, mnohá lidská máma může si tě vzít za příklad,“ pochvaluje si Cimbura.

Zajde kvočna a zdaleka už slyší Cimbura, jak se sem kolébá husa s housaty, štěbetají cestou v jednom kuse, ukusují krátký trávníček, po vodě se shánějí. Posedí si chvíli u dědečka, ale brzy odvandrují kamsi k řece.

I koukejme se, mraveneček leze Cimburovi po noze. „Vítám tě, poutníčku černý,“ oslovuje ho v duchu Cimbura a raduje se z něho. Rozpomíná se, když šel do lesa a mraveniště nasíci, jak ruku do něho ponořil a jak mu ji mravenci navoněli, líp než by dovedl nejvyhlášenější voňavkář v Praze. Vzpomíná si Cimbura i na jiné libostné vůně. — Když šel kolem kupy suchého sena nebo Otavy, neodolal, aby do hrstičky nevzal a u nosu nepodržel, mateřídoušku v prstech jen pomnul, ale neutrl, lístečky máty nebo muškátu do úst vložil. Kde jsou ty časy...

Vlaštovka mihne se kolem samé hlavy dědečkovy, v ladných křivkách prošvihuje vzduch, obletuje stařečka a ten na ni hledí s nevýslovnou rozkoší. „Tys ptáček boží, vlaštovičko malá, tak lítat po tobě nikdo nedovede, hlupák vrabec lítá fr, fr, holub křídly zaplácá, ale ty jako duch se tiše vznášíš.“

A jak se za vlaštovkou dívá, o korunu stromovou zavadí jeho oči. Je to koruna hedvábné jabloně. „Můj starý strome jabloňový,“ rozjímá Cimbura, „kolik ptáčků už se v tobě vylíhlo, na tvých větvích pohoupalo, jako ptačí kolébka a otcovský jejich dům ty jsi, kolik jablátek sladkých jako med, šřavnatých jako fík a voňavých jako růže jsi nám dala!“

Výš ještě svoje mdlé oči pozdvihuje a spatří tu ohromnou, modrou klenbu nebeskou a bolavé mraky, roztroušené po ní.

„Kam plujete, vy mráčky, obláčky — kam pospícháte, odkud jste vypluly, kde jste se zrodily? Čí zemi deštěm občerstvíte, která kvítka vláhou porosíte?“

Básnická jeho duše všechno objímá, oživuje a proniká, čistě a svatě celé přírodě naslouchá. — Ptákům, jak zpívají, hmyzu, jak bzučí, lesům, jak hučí, obilí, jak šustí po polích, vodě, jak šplouchá, stromům, jak šumějí. Poznává určité nálady v těch zvucích, ví, kdy příroda jásá a kdy hrůzou trne a čte v ní už dlouho jako v knize otevřené a učí se z ní. Ona mu poví, bude-li přšet, přijde-li sníh, bude-li jaro mokré nebo žíznivé a jak úrodný bude rok. Tisíce značek jako písmenek v knize zná Cimbur v živé i mrtvé přírodě, včely mu prorokují, ptáci mu předpovídají, list na stromu, drží-li nebo padá-li, mlhy v údolích i páry nad rybníky, všechno mluví k němu. Zkušené a vyškolené jeho oko zná barvy líp než oko malíře... Poznává všechny odstíny oblačkové modře, mračen, vody, zeleně, pozoruje stálou, ustavičnou změnu kraje, který je jiný ráno, jiný v poledne a jiný večer, jiný v létě, jiný v zimě. A jeho obraz mu proto nikdy nezevšední, nikdy se ho nenabaží, den po dni může se s ním kochat. Cimbur jako pravý, rozený umělec vidí, co jiný nevidí a cítí, co jiným ani nepohne. Sedí jakoby všemi opuštěn, sám a sám sedí, ale přeje si býti sám a nevyrušován a prosí, aby ho o samotě nechali. Jaké kouzlo má pro něho samota a jaké poklady mu otevírá! O, že to dříve nevěděl Cimbur. Je sám a není sám. Neboť ve dne zlaté slunce k němu mluví, mraky na nebi, déšť šelestí v lupení stromů, za časného jitra jiskřivý mráz i rosa míhající se v paprscích slunečních, až zrak přechází. Ale i velebné ticho noci mluví k jeho duši, když nespí a oknem do tmy hledí. Bílý měsíček potichoučku se připlíží a vklouzne do světničky navštívit Cimburu, zlaté hvězdy upírají na něho zářivé oči, skučení větru, sněhová vánice, hrůzná nádhera kmitavých blesků víc v noci nezvedne dojmá Cimburu. Jako labužník s rozkoší ochutnává stařeček krásu slunečních východů i západů, jemných, nad řekou se vznášejících mlh, stromů, květin, obdivuje se jí, ale mlčí. „O čem si to pořád rozjímáte, nač to pořád hledíte, dědečku,“

ptávají se ho hosté, kterým je nápadná ta jeho zamlklost i jeho štěstím jakoby ozářená tvář.

„Modlím se,“ odpovídá Cimbura a nelže. — Neboť ty všechny jeho úvahy a rozjímání utvrzovaly ho v tom, co šeptaly často jeho rty: „Nebesa vypravují slávu boží, a dílo rukou Jeho zvěstuje obloha.“ Svět není mrtvá, náhodná hmota, ale Duch boží vznáší se nade vším. Jeho stopy Cimbura vidí. Jeho moudrosti se koří. Jeho lásku vidí. „Sláva Bohu Otcí i Synu i Duchu sv.“, spíná Cimbura ruce a vroucně z hlubokosti duše naplněnou silnou, neochvějnou a ohnivou vírou volá, neboť nemůže naléztí lepších, výmluvnějších slov, kterými by řekl Bohu, co cítí.

„Kam pojedíš, Martine,“ optal se pojednou stařeček se svého sedátka, když spatřil Martina zapřahat volky do prkeňáku. Jaký div se to s dědouškem stal? Otázka jistě znamená obrat k lepšímu, už dávno se po ničem neoptal, teď zase znovu počíná se starat a o práci se zajímat.

„Jeteliště zaorávat,“ ochotně odpovídá syn, „Marjánka přede mnou šla, líchu poseče, zaořu ji a jeteliny pak domů přivezu,“ podrobně vysvětluje.

„Hoď mi do vozu otep hrachoviny, pojedu s tebou,“ poroučí náhle dědeček. Divná žádost! Neublíží si dědoušek? — Neroztře se si staré kosti v prkeňáku? Nenachladí se, až v poli usedne?

„Tatínku, volky mi dobře v pluhu chodí, netřeba je obracet ani pobízet, pohovte si doma.“

„Nepojedu volky vodit ani pobízet, loučit se pojedu, hoď mi do vozu hrachovinu,“ se stařeckou neústupností stojí na svém. Martin zná tatínka, dlouho rozvažuje, ví, co jednou řekne, od toho neupustí. Do stodoly běží a už v korbě vozu pohodlné sedadlo chystá i tatínkovi na vůz pomáhá.

„Jeď pomalu přes celou ves, nemluv na mne, jako bys s prázdnem jel, tak jeď,“ rozkazuje Cimbura. — A jedou.

Pomalou klátí se volky, co noha nohu mine lezou a přes prkna vozu rozhlíží se Cimbura vesnicí. „Ještě jednou, dřív než umru, všechno to chci vidět,“ hýbá se mu v duši nevyslovené přání, ke kostelíčku a hřbitovu se na kopeček zadívá a hlavou zakývá, „co nevidět, mě tam odnesou,“ při

tom si myslí. Faru i školu vidí. — „Jemnostpán s panem řídícím mi pěkně zazpívají,“ slibuje si. Vůz dál se klátí. Aha! Tu jsou, vřadě tu stojí statky a chalupy. I hledme! U Hubáčků si postavili novou sednici. Jan u Piksů má nově obíleno, u Srnku novem přikryto, tak, tak, ti mne všichni ponosou, aby mohli říci: „já taky starého Cimburu na hřbitov nes’“. Vůz zabouřil. „To už jsme na mostě,“ praví si Cimbura a smeká před kapličkou i bezem; jenž u ní roste; neboť kolem bezu má chodit sedlák s čepicí v ruce, protože všecko bezové jest užitečné, i kořen, i dřevo, i list i květ i plod. Do zelí zajeli a po mezích známí vítají Cimburu, tamhle na něho kývá řebříček, na všecky i rány dobrý, hned vedle proti kašli jahodový list, slzičky Panny Marie, heřmánek se usmívají.

Už vidí mladou Marjánku sekat a starou za ní pohrabávat a šibalsky se usmívají.

„Hledte, koho vám vezu,“ křikl na ně Martin.

„Jejej! Dědeček!“ spráskly obě ruce překvapením.

„Hledte si svého a o mne nedbejte,“ odhání je stařec. Žádá si býti samotén. Bez odmluvy poslouchají.

Martin složil pluh, přeprání voly a zaoral. — Vlhká země se začernala — Cimburu polily slzy.

Orat se mu chtělo, skočit s vozu dolů, pluhu se chytit, brázdou kráčet a čerstvou zemi cítit. Ale není síly v nohách, není síly v rukách, jeteliště těžbo se oře, „ostatně brzy země se dočkám, složí mne do ní,“ konejší se stařec, nepouštěje očí s Martina. Dobře oře, rovně, hluboko, „zbrasky“ nenechává, v pořádku má pluh, protože brázdou dobře převrací. Tak orával i on — Cimbura. Po jetelišti síval pšenici, často se díval, jak vzcházela a přezimovala, po jaře pro ni o déšť toužil. Rozpomínal se, jak radostně z lože vyskočil, jemný šumot mu spaní přetrhl. „Prší,“ si řekl a k oknu přistoupil. Ráno potom celý kraj se zazelenal. — Ozimy se opraly, jaře vzešly, zázrak se stal v té noci jarní, „ano, jeden májový déšť jest dražší než celá Praha, chalupníkům v něm padají šestáky, sedlákům zlatky, pánům dukáty,“ znova si potvrdil Cimbura. Ve vzpomínkách dál sledoval rozmanitou práci polní,

sekání i vázání obilí, dělání sen a otav, podzimní a jarní síji a konečně – mláčení zralého obilí ve stodole na mlátě. „I já jsem takový zralý klas. Smrt – výborný sekáč skosí mne a v nebeské stodole sám Pán Bůh zrní z klasu vymne, prohlédne a těžké zrno, dobré skutky od zuny, hříchu, oddělí. Ale to si ještě promyslím, co a jak se optá a já odpovím, s tím ještě hotov a na to připraven nejsem, jemnostpána si k tomu zavolám,“ usuzuje stařeček. Také času není, ženské už jsou hotovy, jetel teď naloží a domů pojedou. Tak rychle ne jak si myslí, Martin chce doorat. Taky dobře, alespoň půjdou napřed a on zas pojedede s Martinem sám.

A jede. Martin zas dědečka v jeteli zahrabaného veze a dědeček s vysoká se dívá. Starou Pelikánku vidí kravičku na mezi popásat a usmívá se. Chytrá kravka! Travičku okolo spásla, ale kozího pysku se netkla, ten stojí neporušený. Kdo tu kravku učil přírodopisu, že ví a zná jedovaté býlí a že se ho netkne? Zná je tak, jako by měla za jeslemi Janův botanický atlas a v něm jazykem si převracela listy s barevnými obrázky jedovatých bylin, jako by jí v chlévě visely tabulky, jako visí dětem ve škole a na nich vymalovány bolehlav, blín, durman a náprstník. „Jo, Pán Bůh, to je ňáký učitel,“ velebí v duši Cimbury. Pelikánka myslí, na ni že se usmívá a on zatím na kravičku.

Přejeli. Vyplašená ještěrka mihla se břehem, myš z díry vykroukla, kolčava skočila přes cestu. I na ně hleděl stařec s úsměvem.

A v té chvíli, jak tak seděl na voze ovršeném jetelinou, taženém párem strakatých voloušků, přijeli ‚na hrbek‘, malý to kopeček s rozkošnou vyhlídkou.

„Zastav, Martine, prosím tě, zastav,“ jako by se bál, aby to místo neminuli, zavolal stařeček, pozdvihuje se v jetelině. Na západě nad Štěkní stálo sluníčko a na rozloučenou líbalo se s krajem. Po slunci směrem k Písku dívá se Cimbury. Vidí hradištské lesy „Vápenice“, skály „na baráku“ poznává. Smrkovce u Boubína bělají se v dáli, za nimi se „klášterní rybníky“ skrývají a Semice tam leží. Semické „Pecky“ a přes ně oba Mehelníky, velký s malým kývají na Cimburu. Kmet násilím odtrhl od nich zraky, jak

hlavu otočí, zelené „Hůrky“ pohledem pohladí a k Heřmani, Protivínu a Vodňanům teď hledí, s Panenkou Marií Skočickou, s Drahonickým zámkem se loučí, vesničky Chvaletice, Křtěnice, Stožice naposled si jmenuje — a už oči proti slunci rukou chrání a k západu je upírá. Temně modré hvozdy šumavské za Strakonícemi rýsují se na obzoru. „Rodný můj kraji,“ rozplakal se Cimbura a na kolena do jeteliny padl — „slavný a pěkný — vidím tě dnes naposled. Loučím se s tvými vrchy a lesy, s tvými vodami a zemí, s lidma i zvířaty, se vším všudy. Jako jsi nás živil, živ i naše děti, prodat se nedej a naším zůstávej až na věky věkův amen.“ — Domluvil a odmlčel se, sluníčko zapadlo.

Martin setřel si slzy a bez povelu volky do kroku pobídl.

Tak Cimbura objal celý kraj pohledem, pochopil, že žití je nejvyšší dar boží a že třeba být Bohu zaň ustavičně, ve dne v noci vděčným. Mnoho věcí člověka těší a blaží: děti, koně, ptáci, květiny, ty okrašlují život a konec se blíží, konec všemu zde. Už nespátří po jaru kvést žluté petrklíče, ani načervenalé jehnědy, prášící ve větru jemnoučkou moučku pelovou po lískách a břízách. Konec se blíží. Cosi jako lítost u srdce pocítil po své modlitbě a podivil se sobě: „ajaj! ještě jsem neodumřel světu? Hle, hlas života se ozývá ještě ve mně, zalíbilo se mi dnes znova na světě. Ale všechno marnost! Bez dvou devadesát let mé tu Pán Bůh nechal, ale dýl nenechá. Smrt se blíží, cítím to — je třeba se světem se loučit...“ Tak dojel domů. Nikoho a nic už neviděl cestou, slzy se mu leskly v očích a když mu s vozu pomohli, odebral se do lože rovnou nohou. Po ničem už teď netoužil, všechno od srdce mu odpadlo, on ode všeho upustil, pouze samota byla jeho láskou poslední. „Jsem tuze rád sám,“ říkal každému, kdo k němu přišel; i svým dětem. Všecka vůle jako by v něm pohasla. Jindy, když něco silně chtěl, zrovna cítil, jak se síla ze srdce tělem rozlévá, to chtění činívalo z něho reka, hrdinu, který ničeho se nebál. Teď nic nechtěl, ničeho už si nežádal, po ničem netoužil a hle, i jeho tělo jakoby zvětšelo, skleslo. Zcela určitě cítil, jak uvolňují, rozvazují se svazky, pojící tělo s duší. Duše již nemá vlivu na tělo a tělo vadne a slábně, ale zato duch ku podivu je jasný a

čilý. Cimbura chápe a rozumí věcem, kterými si dřív marně lámal hlavu. Do svého vlastního nitra zraky obrátil, do sebe jaksi vstoupil, když byl přerušil veškeré styky, které se světem měl. Osvobozen si oddychl, cítil se volným, nespoutaným. Jakoby s výšky a dálky hleděl na vlastní minulý život, střízlivě a nestranně, jakoby na život ne svůj, ale cizí i na život jiných. S výše dolů hledí na všechny lidské činy, přezírá je a chápe jejich pohnutky. Prohlíží jejich souvislost, pochopuje jejich vnitřní spojitost. Do lidských srdcí hledí jakoby do kalichů. Už ví, že Kudrna opíjí se jenom proto, že má špatnou ženu, Kratochvíl že se zadlužuje a upadá, protože je marnivec a chlubič, Skůček že se jen proto soudí, že se žíví závistí a pýchou. Sobectví a ne Bezděka mi uoralo kus pole. Bezděka za nic nemůže, to je otrok, sobectví je jeho pánem a vládne jím a bije ho a Bezděka bláhovec poslouchá. Tak jako pavučinu vidí Cimbura duchovní i společenský život a postřehuje v něm i ta nejjemnější vlákna.

„Láska,“ napadne ho pojednou, „by všechno srovnala. To je pramen, ze kterého kdyby se lidé napili, přestanou soudy, žaloby, lži, sváry, podvody, opilství a všechna jiná neřest. Zbytečnými se stanou vojáci, četníci, hlídači, hajní, soudcové, úředníci. — Nač a proč je to všechno?“ Cimbura najednou namáhavě, jako ze sna promluvil: „Děti, to vám povídám, mějte se tu rádi,“ chtěl vlastně říci, „miláckové moji, milujte se vespolek,“ jak to často říkal, ale jazyk mu selhal. Opět se odmlčel na kolik dní.

Život lidský zdá se mu ornici, zemí, a lidské pudy, toť kořen a každý čin lidský stromem, bylinou, která z té země roste, majíc pod sebou spleť kořenů i kořínků.

Ano, je třeba zemi vzdělávat, kypřit, mrvit, orat, třeba i duši vzdělávat, neboť z ní rostou, šťávu a sílu berou lidské činy, dobré i zlé.

Jako třeba i stromy šlechtit, o bylinu pečovat, ke kolům vázat, aby křivě nerostly, tak nutno i lidi stále povznášet, duše plevele zbavovat, ořezávat, roubovat, štěpovat a to může jen náboženství, učení Kristovo.

Ala aby rostliny se dařily, zapotřebí světla, slunce a to přináší osvěta, vzdělání.

Jedno bez druhého se neobejde, všecko je marno. Půda vyšeptalá, vymrskaná, vyžilá, špatným semenem osetá — plevelem zarostlá nerodí — i kdyby světla bylo sebe víc.

A ve stínu nic neroste, nezraje a nedaří se, kdyby bylo panenské ornice třeba na dva sáhy hluboko.

Bože! Jak tomu teď rozumí! Vše vidí jinače.

Kdyby tu byl teď kníže pán, jak hezky by si porozuměli.

To poznání učinilo srdce jeho lehkým. Veliký svátek zavítal do jeho duše a ta cítila se volná jako by jí křídla narostla, na kterých by se mohla vznést a uletět.

Ale nesmí ještě uletět. Není ještě se vším hotov. Vypořádal se už se světem, ale ještě nemá pořádek s Bohem. Teď mu nastává. Ostatně nelze nyní ani umřít. Práce plné ruce, ozimy musí do země, brambory ze země, brambořiště musí být přeoráno, nebylo by ani času Cimburu kloudně pochovat — teď umřít — to nelze!

Proto jen všecky ustavičně napomíná: „Popilte si, střízlíček už je tu, sníh padne co nevidět, já pak umru.“

„A tatínku, vždyť vy ještě neumřete, těší ho Martinova žena, která také pomáhá mamince Cimburu obsluhovat.“

„Hloupá holko,“ plísňuje jí Cimburá, „tak se mluví se stonavým? To mě máš pěkně ráda! Máš říci, tatínku, jste už tuze starý, skoro přezrálý, mohli byste nám snad umřít, usnout na věky, pošleme vám pro kněze. — To je řeč k nemocnému, ale ne zalhávat, šidit. Jedná se přece o věčnost. — Hned se obleč a skoč na faru, aby se jemnostpanoušek cestou u mne zastavili.“

„Však už se vícekrát ptali, co děláš, jak se máš,“ odpověděla mu žena, „že se jemu i kostelíčku po tobě stýská.“

„Dobře, dobře,“ kýval Cimburá, přivíraje oči. Chtěl být zase sám. Po obědě přišel ho pan farář navštívit. — Cimburá čekal. Neležel, ale za stolem oblečen seděl. Domáci nechali ho o samotě.

„Tak si myslím, sousede,“ počal po chvíli všeobecného rozhovoru farář, „že si vás Pán Bůh volá k sobě na výměnek.“

„Taky se mi zdá,“ přisvědčuje starý sedlák.

„A těšíte se přece na to? Kristus Pán sedláky i selskou práci měl v obzvláštní úctě. Mluvil o rozsévači, o koukolu a pšenici, o zrnu hořčičném, miloval kvítí polní, ptactvo nebeské.“

„Toť,“ radostně svědčil Cimbura, „proto dnem i nocí o tom přemýšlím, co a jak udělat, až tam do nebe k soudu přijdu.“

„Na čem jste se ustanovil?“

„Myslím, že vejdu a řeknu: Jan Cimbura, sedlák z Putimě, na zavolanou poslušně přišel — a pokloním se. Ano, pokloním se, takhle po pás se pokloním, ale upozorním je v nebi na to a řeknu: tam dole na zemi neklaněl jsem se nikomu, ani knížeti pánu, ani panu purkmistrovi, ani soudci, ba ani panu guberniálnímu radovi Miltnerovi a jeho paničce ne, ani farářům ne, ty všechny jsem jenom zdravil, ale vám se tady klaním.“

„Dobře uděláte, že se pokoříte, já být vámi, docela bych i klekl,“ jako s dítětem mluví farář.

„To ještě ne... To teprve přijde. — Jak pozdravím, můj Venclíček-andělíček naproti mi přiběhne, hned se poptám na tatínka, na svou maminku, na starého Černocho z Putimě, na strýčka Kovandu z Hradiště, a kdyby neměli času, tak pro jistotu ještě na nebožtíka kamaráda Piksu. Bud mi je anděl zavolá anebo cestu k nim ukáže. Těch se důkladně na všecko vyptám, jak si počínat mám. Musejí se mnou nejdřív k svatým našim patronům zemským, k sv. Václavu a jeho bábě sv. Ludmile, k sv. Prokopu, Vojtěchu, Janu Nepomuckému, Cyrilu a Methodějovi. Nepřestanu je prosit, až mne dovedou k sv. Vavřínečkovi, patronu naší osady, a s ním vydáme se k Panence Marii. Hrkát bude ve mně strachy, zda mne vyslyší a k svému Synu doprovodí.“

„To myslím, Cimburo, že jistě doprovodí, neboť není slýcháno, aby koho opustila, když k ní bylo o pomoc voláno a vy jste ji — slavnou spomocnici křesťanů — růžencem ctil i vzýval.“

„Půjde-li s námi, nic se bát nebudu ani trást strachy, ale radostí. Jak potom pána Krista spatřím, na tvář se vrhnu a zkroušeně řeknu: Pane

Ježíši, ty víš všechno, ale já, Jan Cimbura, na sebe žaluju, ač jsem nebyl na světě žádný pijan ani bijan, přece o památkách jsem pil, bylo-li třeba i bil, svědomí mě hryže, že na vojně u Solferina snad i zabil, mohl jsem víc dobrých skutků dělat, míň se zlobit, víc se modlit a míň mluvit.“

Pan farář teď mluvit začíná, probírá s Cimburou desatero božích přikázání i patero církevních, prochází s ním hříchy hlavní, cizí i do nebe volající, loučí se s ním konečně a povídá: „Ano, ano, pravdu máte, nepojistí si člověk šťastnou smrt pouhými otčenáši, ani mšemi, ani poutěmi, ani penězi, ale dobře prožitým životem. Tak zítra po mši svaté přijdu vás zaopatřit.“

IX.

Posílen největší svátostí, očekával Cimbura, až se vydá na dalekou pouť do věčnosti. O vánocích sešly se kolem něho ještě všechny jeho děti a přátelé. Rozloučili se s ním a on s nimi.

„Jaképak velké loučení, shledáme se brzy — každého, kdo za mnou z Putimě přijde, poptám se na vás všechny, a to vám povídám, ať nic špatného o vás neslyším! Mějte se rádi, almužnu rádi dávejte, hospodařte, jako byste tu měli být věčně, ale modlete se, jako byste měli zítra umřít.“ Udělal všem po řadě na čele křížek, a oni mu políbili ruku. — Plakali při tom, ale duše Cimburova zůstávala klidnou a silnou. „Neplačte, blázínkové,“ napomínal je, „to tělo umírá, ale ne duch. Tělo hnůj, prach a popel a z něho vyrůstá květina — nesmrtelná duše. Jako tamhle muškát na okně ženské zasadily do země v hrnku, takovým hliněným hrncem je tělo, ale muškátem je duše a Bůh si ji co nevidět utrhne. Jsem starý tvor boží a už se těším na to, až se roztrhne záclona a na vlastní oči spatřím, čemu po celý život pevně věřím — jen mne nechtě tiše odejít, chci být zase sám.“

Bylo to 17. ledna léta Páně 1898, na den sv. Antonína poustevníka, kdy Cimbura jasně a určitě pocítil, že se blíží jeho poslední hodinka.

„Zavolej Martina, sneste mne s lože a položte mne na holou zem,“ poručil ještě ženě a potom jako by mlha vystupovala ze širých vod a kladla

se kolem, tak v mlze všecko viděl a slyšel a cítil kolem. Lidi, obrazy, okno, dveře, strop i svíčku hromničku, kterou ho obnášeli, i zvoneček, malinký, kterým zvonili, i dušený, tlumený pláč, kterým plakali.

„Co pláčete,“ řekl jim ještě tichým, ale přísným hlasem, „růženec se modlete — hned, všichni a nahlas se modlete.“

Štěrbá počal se modlit, ostatní za ním.

Domodlili se až k desátku, „který pro nás těžký kříž nésti ráčil“, když dědeček pozdvihl maličko hlavu a řekl: „pst — slyšíte? Zvoní! Všecky zvony zvoní, nejvíc Vavříneč!“ rukou na čelo si sáhl, pramen šedivých vlasů si odhrnul, jako by své vrásčité čelo někomu k políbení nastavoval, a vtom mu klesla ruka i hlava, škytl a víc sebou nepohnul.

To smrt v té chvíli ho objala a políbila.

Mrtev, ustrojen do svátečního, leží na prkně na dlouhé lavici výměnkář Jan Cimbura. Všichni v celé chalupě chodí po špičkách, svou práci konají tiše, němě. Vědí, že mrtvý, dokud pod střechou, všecko jako živý slyší a věří, že by na hlomozící dědeček s prkna vstali a zahubovali.

Ženské zadělávají a pekou nejprv „Boží dary“ pro chudé, pekou i pletence pro přátele, kteří se na pohřeb sejdou. Martin dvora si teď hledí. Funus již vychodil na faře, ve škole i u hrobníka byl. —

Hosté se sem trousí, truhlář přichází s latí v ruce, vzít dědečkovi míru na poslední jeho roucho — na rakev. Děti přicházejí s obrázkem v ruce, Martin je vítá, vede k dědečkovi a pozdvihuje, aby mu mohly křížek udělat, do svěcené vody štětičku z klasů namočit a stařečka pokropit, obrázek na něho položit. Větší za ručičku vedou, starší mladším vysvětlují: „Nedřímají dědeček, ale umřeli, na hřbitov ho odnesou, do hrobečku složí.“

„Copak kdyby přece jen dřímal?“ myslí si některé a pro jistotu zavolá: „dědečtu, dědečtu, poledne už zvonili, vstávejte!“ ale dědeček nic — umřel vskutku, skutečně umřel.

Den v zimě je jako píď a noc jako sáh dlouhá. Než se obrátíš už se šeří a s večerem přijde se loučit s dědečkem obec. Půl obce dnes večer, půl obce zítra. Bude to slavné, protože zpěvák Štěrbá je z přízně, má Verunku.

Hle, už se scházejí. Sousedé jdou první a sedají i staví se k mrtvému nejbliž. Jsou tu všichni od čísla prvního až do třicátého, ostatní přijdou zítra. Plná výměnice je jich. Ženské až na síni se tlačí.

Štěrbá začal s růžencem, aby se hlasy nejdřív pročistily a vyrovnaly. Když se domodlil, odkašlal a vysokou notu nasadil a spustil:

„Člověče, kdož jsi kolivěk,“

a obec vpadla:

„na mne teď mrtvého pohleď,“

ženské se přidávají:

„jak jsi ty nyní v tu dobu,
tak jsem já byl v témž způsobu.“

Třídí se hlasy na vysoké a hluboké a druhá sloka už jde krásně dvojhlasně:

„Mladý, pěkný, silný dosti,
nyní jsem prach, popel, kosti,
o tělo mé již se derou
žáby, červi a je žerou.“

Ve třetí už je znát cit, hlasy srovnané se utlumily, nepřekřikují se, ale pěkně proplítají a zpívají:

„Po smrti stejně moc platí,
jak chudý, tak i bohatý;
pána, knížete neb žáka,
nerozeznáš od sedláka.“

Dozpívali a odpočali.

O Cimburovi vypravují, jeho pěkné skutky si znova připomínají.

„Pamatuji si jako výrostek na to, jak tenkrát vjel tuhle pro Verunku a pro Martina a Venclíčka do hořícího lesa,“ počíná Horník a všichni poslouchají o té slavné jízdě, podrobnostmi vypravování doplňují a přiozdobují.

„Já zas ho jako živého vidím, když se Roučkům topili koně pod mostem.“

„Ach, tenkrát bylo zle,“ vzpomínají všichni.

Tak obec nad mrtvým k jeho cti a chvále hovoří, neb stejně slavně a vážně souseda do obce vítá i z obce propouští.

Oddychli si. — „Otčenášem“ počíná Štěrbá — upraviv na oleji plovoucí knůtek a z modlitby zas do zpěvu přechází:

„Již se s vámi nyní loučím,
Pánu Bohu vás poroučím,“

dojatě zachvívá se mu hlas, třesou se i plné hlasy mužské, jak by se netřásly tenké sopránky a alty ženské? Není čas pláče, je čas truchlého zpěvu za nebožtíka a proto nedají pláči hlas přetrhnout a pokračují:

„K Bohu se od vás ubírám.
už vás tu víc neuhlídám.

Co mi platná, co mi byla,
proti smrti moje síla?
Jako malé spící dítě
na prkně mé ležet zříte.

Na cestu se za mnou strojte,
o to se jen všichni bojte,
aby duše v rouše čistém
šla na svatbu s Pánem Kristem.“

„Tak, tak, to je to hlavní, umřít, jako umřel tuhle Cimbura,“ — ujímá se

slova, když dozpívali, soused Vašata, „připravít se a odít tělo nejen rubášem, ale i duši svatebním rouchem, aby jí neřekli tam nahoře: ‚Kterak jsi sem přišla, nemajíc roucha svatebního?‘“

„O to se Cimbura tuze staral, pamatuji, jak nás v obci napomínal, abychom srdce citlivé k chudým měli, jemnostpán to lepší nedovedl, když se Cimbura rozpálil a kázal, jak máme lačné krmit, žíznivé napájet, nahé odívat, pocestné do domu přijímat.“

„Nejenom kázal, ale také sám činil a příklad dával.“

„Hůt! Hůt! Hůt!“ troubí pod okénkem ponocný Brožák desátou.

„Tatínku zlatý, je třeba s vámi besedu skončit, dobrou noc vám přát, pokoje vám dát a rozejít se — “ rozhoduje Štěrbá a všichni povstávají a tlačí se kolem mrtvoly! Velebný obraz! Jako zkamenělí, nehybně stojí muži. Oholené tváře, větrem a mrazem ošlehané, vlasy dlouhé, ruce sepjaté. — Plamínek v lampičce se kroutí a jako živý hádek ulizuje s povrchu oleje. — V hlubokém zadumání stojí obec a hledí posledně na Cimburovu tvář. — Náhle, jako na povel, zanotovali:

„Poslední boje hodina.

k smrti se ubíráme

z vůle Boha. Hospodina,

pomalou umíráme.

Za tebou cestu měříme

do říše dobře známé,

slavně to všichni věříme,

tam s Tebou se shledáme.“

Pokřičovali Cimburu a jeden po druhém odcházeli.

Druhého dne putimské zvony vyzváněly Cimburovi hrany a každému, kdo přišel se modlit k mrtvole, když zvony umlkly, podala Marjánka boží dar, to jest bochníček chleba křížem na vrchu poznamenaného. — „Dušička“, také říkají chudí tomuto dárku.

Večer opakovala se návštěva obce. Přišla na hrátky druhá její část, modlila se, zpívala, s Cimburou se loučila, stejně jako včera. Sněhu leželo venku po kolena a mrzlo jen skřípalo.

„Těžce se kopal hrob, slyšeli jste? Musili zem rozehrávat,“ povídali si sousedé po modlení cestou k domovu — „ale hezky bude,“ dodávali, hledíce k nebi.

Konečně nadešel třetí den a s ním pohřeb. — Toho dne jen cizí Cimburu pokropili a vodou požehnali, ale pak ustoupili a do jeho tváře nehleděli, to patřilo už jen příbuzným. Cimburu neležel na prkně, ale v důkladné, černé rakvi, oblečen v plátěný rubáš — obložen obrázky z poutí, jak mu je děti nanosily, a krevní přátelé tvořili věnec kolem rakve.

Kdo vešel, řekl jim: „Potěš vás Pán Bůh,“ a Martin za všechny odpovídal: „Dejž to Pán Bůh, vás taky,“ ale oči po nikom nezvedl, aby se nezdálo, že prohlíží, kdo přišli tatínkovi poctu prokázat. Venku zazvonily rolničky, zadupali koně, zasyčely saně. Někdo přijel.

„Kdo to?“ myslí si přátelé a hledí po sobě. — Všichni tu jsou ze Semic i Stříteže, nikdo neschází a cizí na funus nejede, ale jde pěšky. „Sedlák to není,“ usuzuje Martin a neodolá, aby ke dveřím nepohlédl.

Ba, není to sedlák. Má krásný městský kožíšek, dlouhý je jako bidlo, že stěží dveřmi prolézá, šedivý vous má po tváři, všichni mu s cesty ustupují a sluha kytičky z čerstvých kvítků za ním nese.

„Kdo je to?“

Ano, jistě je to pán. K rakvi přistoupil, místo obrázku mrtvému na prsa položil kvítí, Cimburu křížem požehnal, ale neodešel hned, nýbrž koleno ohnul, chvíli u něho se modlil, pak teprve ne k Martínkovi, ale k mamince přistoupil a řekl jí:

„Přijměte moji soustrast.“

Celou tím Marjánku popletl, neví, co na to říci, a tak nazdařbůh odpovídá: „Dejž to Pán Bůh“ a za pánem chvíli v zamyšlení hledí.

„I můj milý Bože, dyť jsou to sám kníže pán,“ najednou povídá a do hlasitého pláče se dává. Ale už přišli zpěváčkové, i kněz, a zpívají na dvoře:

„Konám poslední svou cestu
do věčnosti z ciziny,
k nebeskému chvátám městu,
do své milé otčiny.“

Je ještě třeba tatíčkovi ruku políbit, víko zatlouci a rakev vynést na máry.

Drobné hvězdičky bílého sněhu řídce padají s nebe, zakalené slunéčko hledí na dvůr. Martin s Janem vynášejí otce v rakvi a třikrát po sobě se zastavují, třikrát po sobě rakvi všechny prahy křížují. Ženské ve světnici rychle obracejí lavici, co na ní rakev stála, nohama vzhůru a spěchají na dvůr..

Jako mraku stojí tu sedláků, selek, chalupníků i podruhů z celého širokého okolí.

Zvláště sedláci-koňari se vyznamenali, zdaleka a do jednoho přišli, jako by ne funus, ale koňský trh na dnešek kalendář kladl. S Kotrchy dostavil se rozhlášený starý Boubal, ba až z Bušanovic přihnal se obrovský sedlák Šíma, s ním malý Novák, slavný vůdce selských banderíí a nepřekonatelný jezdec. I koňský doktor a ras v jedné osobě, vousatý, lidem se vyhýbající Psutka vybral se sem ze své opuštěné samoty.

V kožíškách všichni stojí, a jak rakev spatřili, beraničky smekají. O hlavu nad všechny kníže vyniká, páni z Písku stojí u něho, revírníci písečtí i knížecí, správcové dvorů tvoří celý ostrov pro sebe v tom moři hlav.

Za hlaholu zvonů, za zpěvu po mši svaté pochovávají do hrobu Cimburu. Sousedé ho přinesli, synové a zeťové do hrobu kladou. Černá rakev už leží v nažloutlé hlíně, jenom kříž na rakvi se tam v té hloubce leskne. Jako by byl ne z plechu, ale z ryzího zlata, taková zář z něho vychází v tom šeru hrobovém.

Všichni ještě pláčou, ale Martin už plakat přestává. Selský ceremoniel jako o křtinách a svatbách i o pohřbu hlásí se k svému právu. On, Martin, vlastní syn Cimburův, musí poděkovat i odprosit.

„Tak poděkuj pěkně, Martínku, poděkuj,“ — měkce, dobrácky pobídl ho ještě jemnostpán, když se sám domodlil.

Martin, polykaje slzy, už vystupuje na hromádku zmrzlé; vyházené hlíny a počíná:

„Náš tatínek drahý! —

Sám nemůže víc na funusy chodit
a vy jste ho přece přišli vyprovodit,
proto vaším jménem, tatínku, náš táto.
zaplať Pán Bůh všechněm říkám za to.“

„Dejž to Pán Bůh,“

odpověděli všichni a Martin odprošuje:

„Hodný byl a neublížil ani kuřeti.
tím míň člověku velkému anebo dítěti;
jestli nerad někoho však rozhněval,
příkázání přísné on mně dal,
kdy naposledy se mnou hovořil,
bych nad hrobem já za něho se pokořil,
až už jeho ústa, jeho oči budou zavřeny.
Proto prosím muže, ženy, starce, stařeny,
ptáky v povětří i ve vodě ryby,
odpusťte mu všechny jeho lidské chyby.

Prosím ponejprv

(a Martin čepici z ruky dal pod levou paži),

po druhé

(a sepjal ruce)

a po třetí.“

(tu do hlíny klekl).

„Odpusť mu Pán Bůh,“ — jako jedněmi ústy rázně a upřímně zaznělo

hřbitovem. Pak přistupovali se všech stran a házeli na rakev po třech hrstkách hlíny. Lidé skoro sami rakev zaházeli, takže příbuzní, když poslední od hrobu se vzdalovali, spatřili už jen hlínu v hrobě. Od kostela pak viděli, jak k Písku ujíždějí saně s knížetem, zachouleným do velikého vlčího kožichu a jak zástupy lidu valí se za velkým Šímou bušanovickým „ohřát se“ do hospody.

Tak pěkně žil, umíral a pohřben byl i ve smrti silný sedlák jihočeský Jan Cimbura.

Na putimském hřbitově na staré jeho části blízko dveří a kostela stojí kříž. Veliký, litinový kříž, zasazený v nepoměrně malém, žulovém kameni. Je hojně pozlacený a postříbřený. Tělo Páně na něm celé se třpytí zlatě a ozdoby kříže lesknou se a svítí na slunečku stříbrným bronzováním. — Hned poznáš nový kříž.

Čí je to kříž? A kdo jej postavil?

Pod probodanýma nohama Spasitele světa upevněna oválná černá tabulka a na ní čte se tento nápis:

„Zemřelému v Pánu
Cimburovi Jánu,
postavili nyní
kříž ten jeho syni.
Byl to sedlák silný,
bohatý a pilný,
rád měl v žití shoně
lidi a pak koně.
Odpočívej v pokoji.“

„Ano, odpočívej v pokoji, Jene Cimburo,“ — vroucně povzdechli jsme si i my, dopisující po letech tuto jihočeskou idylu.